

ЖАҲОН ШЕЪРИЯТИ ДУРДОНАЛАРИ

Александр Сергеевич
ПУШКИН

ЭСИМЛАРИМ АЗЕР

ДЭМ ХУСЭН

821.161.1-1 2016/85
3094
17-96 | Тумешкин А.С.
Жылдагы
но бай халы
45000.
7.18

2016/83
3094

ЖАҲОН ШЕЪРИЯТИ ДУРДУНАЛАРИ

Александр Сергеевич
ПУШКИН

ЭСИМДАДИР АЖИБ
ДАМ ҲАЛИ

ТОШКЕНТ – «O'ZBEKISTON» – 2012

УДК: 821.161.1-1
ББК 84(2Рос-Рус)1
П 96

Handwritten text, possibly a library stamp or signature.

Тўпловчи, сўз боши ва изохлар муаллифи

Эргаш ОЧИЛОВ,
филология фанлари номзоди

ISBN 978-9943-01-759-7

Handwritten text, possibly a library stamp or signature.

Alisher Navoiy

nomidagi

O'zbekiston MK

© «O'ZBEKISTON» HMIY, 2012

2016/83

3054

ПУШКИН ДАҲОСИ

Рус адабиётининг даҳоси Александр Сергеевич Пушкин 1799 йил 6 июнда Москвада туғилган. Отаси – иستهъфодаги майор Сергей Львович Пушкин адабиётга кизикар, шеърлар ҳам ёзар, амакиси Василий Львович Пушкин эса таниқли шоир эди. Н.М. Карамзин, И.И. Дмитриев, В.А. Жуковский каби ўша даврнинг машҳур шоир-ёзувчилари бу хонадонда меҳмон бўлиб, шеърят ҳақида кизикарли суҳбатлар қуришар, шеърлар ўқишарди. Бундай муҳит, ўз-ўзидан ёш Сашага таъсир ўтказмай қолмади. Албатта, унинг юрагида бадиий сўзга муҳаббат уйғонишида халқ оғзаки ижодини яхши билган энагаси Арина Радионовнанинг ҳам хизмати катта. Укасининг айтишича, у саккиз ёшидаёқ ўзининг мураббийларига бағишлаб қисқа-қисқа ҳажвий шеърлар тўкиган. Отасининг рус ва француз адибларининг асарларига бой кутубхонаси ҳам Пушкиннинг дунёқараши кенг шоир ва ўз даврининг маърифатли зиёлиси бўлиб етишишида катта омил бўлди.

Петербург яқинида жойлашган ўша замоннинг энг илғор ўқув даргоҳларидан бўлган Царское Селодаги юқори табақаларнинг болалари учун очилган лицейда таҳсил олган йиллари (1811–1817)

униш ватанпарвар инсон ва исёнкор шоир ўларок шаклланишида катта роль ўйнади. Эркин фикр ва мухолифатнинг илк ўчокларидан бири бўлган лицейдаги жўшқин хаёт ундаги хурфифкрлиликни кучайтирди. У лицейда ўкиб юрган давридаёқ шоир сифатида танилган – юздан ортик шеър ва икки дoston ёзган. «Шоир дўстимга» деган илк шеъри 1814 йили «Вестник Европы» журналида босилиб чиқади. Шу илк шеъридаёқ у ўзининг адабий маслагини баён этиб, яхши шеър албатта ижтимоий аҳамиятга эга бўлиши керак деган талабни илгари сурди. Ўз ижодини ватан тарихи ва халқ тақдиридан айри ҳолда тасаввур қилолмаган шоир кейинчалик – 1825 йили «Илиада» таржимони И.И. Гнедичга: «Шоир халқ тарихининг ифодачиси бўлиши лозим», – деб ёзган эди. Зеро, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов айтганидек, «ижтимоийликдан воз кечиб бўлмайди», фақат «ижтимоий мавзуларни ҳам қалбдан ўтказиб» шеърга солиш жоиз¹.

Лицей билан хайрлашув кечасига бағишланган шеъри унда қатнашган оқсокол адиб Державиннинг юксак баҳосига сазовор бўлади – у Пушкиннинг келажакда катта шоир бўлиб етишишини башорат қилади.

Жамиятда уйғониб келаётган эрксеварлик кайфияти таъсирида кўплаб исёнкор шеърлар

¹ *Орипов А.* Танланган асарлар. 4-жилд (Киносценарий, мақолалар, суҳбатлар, хотиралар, кайдлар). Тошкент, Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2001, 270-бет.

яратган ёш шоир классицизмнинг котиб қолган қолипларига тараққиёт босқичига кўтарди – унинг келгуси тараққиёт йўлларини белгилаб берди. «Рус шеърияти аслида Пушкиндан бошланди, – деган эди шунинг учун ҳам улуғ рус мунаққиди В.Г. Белинский. – ... Пушкин санъаткор сифатида биринчи рус шоири эди»¹. Унинг, айниқса, ижтимоий-сиёсий руҳдаги шеърлари машҳур бўлиб, кўлдан-кўлга ўтиб ўқиларди. У ўз шеърлари билан дворянлар инкилобининг оташин жарчиси сифатида майдонга чиқди.

Пушкин рус романтик дostonчилигига ҳам асос солувчилардан бири бўлди. Хурриятпарварлик руҳи билан суғорилган «Руслан ва Людмила» достони (1820) жамиятда кучли акс садо бериб, катта шуҳрат қозонди. Шоирлар унга эргашиб асарлар ёза бошладилар. У рус адабиётига бурилиш ясовчи улкан истеъдод кириб келаётганидан далолат ҳам берар эди. Буни эътироф этган Жуковский ўз суратига: «Мағлуб устоздан голиб шогирдга» деган дастхат ёзиб, Пушкинга тортиқ қилади.

Жасоратли шоирнинг Россиядаги жаҳолат ва колокликни, мустабид тузум ва зулму зўрликни фoш этувчи исёнкор шеърлари, хусусан, унинг «Яшил чироқ» тўғарагида иштирок этиши Александр I ни ниҳоятда ғазаблантиради ва подшоҳ

¹ *Белинский В.Г.* Танланган асарлар. Тошкент, Ўздавнашр, 1955, 250 – 251-бетлар.

Пушкинни Екатеринбургга сургун қилади. 1819 йили ташкил этилган «Яшил чирок» махфий тўғараги мажлисларида факат адабиёт ва театрға оид масалаларгина эмас, балки ўткир сиёсий мавзулар ҳам кизгин муҳокама қилинар, ҳукуматга қарши шеърлар ўқилар эди. Бугина эмас. Пушкин Александр I ни ўткир сатирик эпиграмма-сида кескин фош қилиб, ўзининг айтишича, уни «то гўригача масхаралаб қулган» эди.

Кавказ даври шоир ижодида янги босқични бошлаб берди. Лицейда ўқиб юрган пайтидаёқ кўнглига тушган эркесварлик учқуни жануб сургунида юрганида алангага айланди, ижодининг асосий мавзуси, етакчи мотиви бўлди. Бу ерда у машҳур инглиз шоири Байрон таъсирида «Кавказ асири» (1820–1821) романтик достонини ёзади. Ўзида эркесвар ёшлар кайфиятини ифодалагани учун у тезда машҳур бўлиб кетади. В.Г. Белинскийнинг айтишича, уни саводи бор кишиларнинг барчаси ўқиган. Романтик рух ва услубдаги «Акаука кароқчилар» (1821–1822), «Бокчасарой фонтани» (1823), «Лўлилар» (1824) достонларини ҳам Кавказда яратди. Қримда кенг тарқалган афсоналарнинг бири «Бокчасарой фонтани»га сюжет бўлиб хизмат қилган бўлса, «Лўлилар» Пушкиннинг романтизм руҳидаги энг сўнгги достони эди.

1824 йили Пушкин иккинчи марта – бу гал Псковдаги онасининг мулки бўлган Михайловка қишлоғига сургун қилинади. Михайлов-

када яшаган йиллари шоир ижодининг ёркин саҳифаларини ташкил этади. У Одессада бошлаган «Евгений Онегин»нинг асосий бобларини ёзади, «Борис Годунов» номли тарихий мавзудаги трагедияси (1826)ни яратади. Бундан ташқари, у бу ерда «Фауст»дан бир саҳна», «Граф Нулин» асарларини, яна катор шеърлар, адабий мақолалар битди. Чунончи, «Андрей Шенье» шеърисида (1825) эришилган озодлик бой берилгани билан барибир бутунлай йўқолиб кетмайди, деган некбин фикрни илгари сурди. Умуман, 20-йилларнинг иккинчи ярми Пушкин шеърисининг гуллаб-яшнаган давридир.

Пушкин 1830 йил кизини Нижегород губерниясидаги отаси ўзига ажраган Болдино мулкида ўтказди. Бу уч ой шоир учун ниҳоятда самарали бўлиб, кўплаб асарларини якунлади ва янгиларини яратди. Жумладан, «Евгений Онегин»ни ниҳоясига етказди. «Белкин қиссалари» билан рус бадий насрига пойдевор қўйди. «Белкин қиссалари» билан Пушкин, ҳақиқатан ҳам, прозани қандай ёзиш ҳақида фақат замондошларигагина эмас, балки бўлғуси буюк прозаикларнинг ҳаммасига сабоқ берди»¹.

30-йилларда Пушкин Россия тарихи, Пугачев кўзғолони ҳақида кўплаб маълумотлар тўплай-

¹ *Благой Д.* Улуғ рус шоири. *Пушкин А.С.* Танланган асарлар. Тўрт жиллик. 1-жилд. Тошкент, Ўздавнашр, 1955, 40-бет.

ди ва улар асосида «Пугачев» тарихий асари (1833), «Дубровский» (1832–1833), «Капитан кизи» (1833–1836) киссасини яратди.

1833 йили «Евгений Онегин» шеърий романнинг босилиб чиқиши рус адабиётида катта воқеа бўлди. «Гарчанд шеъриятнинг бу жанри рус адабиётида кейинчалик изчил давом эттирилмаган бўлса-да, бу асарда кашф этилган янги реалистик тасвир методи ва янги эстетик тамойиллар рус адабиётининг кейинги тараққиёти учун ғоят катта аҳамиятга молик бўлди. Пушкин асарда полифоник тасвир усулининг шундай йўлларини топдики, улар вокеликни кенг камраб олиш, муҳим ҳаётий муаммоларни тасвир доирасига олиб кириш, эпик ва лирик ибтидоларни узвийлаштириш имконини берди. Натижада романда Пушкин яшаган даврнинг муҳим масалалари ўз инъикосини топди, ўша даврда кенг тарқалган кишилар характери тарихий, ижтимоий ва маиший шароит фониди зўр маҳорат билан тасвир этилди»¹.

Пушкин 1831–1832 йилларда дўстлари томонидан нашр этилган «Адабиёт газетаси» ишида фаол иштирок этади. 1836 йили «Замондош» журналининг чикаришга муваффақ бўлади.

Қизғин ижодий режаларга тўла шоирнинг сермазмун ва серкирра ҳаётига 1837 йили Гол-

¹ Каримов Н. Пушкин // Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 7-жилд. Тошкент, 2004, 2004-бет.

ландиянинг Россиядаги элчиси барон Геккереннинг Франциядаги инкилобдан бу ёкка кочиб келган ўғай ўғли Дантес томонидан дуэлда отилган ўк нукта кўйди.

Бу ҳақда «Пушкин» номли шеърида Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов шундай ёзган эди:

*Тоғжу тахт қусури, қону адоват,
Гийбатун кин, гараз бижғиб сасиган –
Замонга абадий лаънатлар бўлсин!
Эзгулик куйчисин ўққа тутган у
Олифта Дантеснинг қиёфасида!..¹*

Россиянинг Пушкин ўлими билан боғлиқ кайғу-ҳасрати ва қора кучларга нафратини унинг кичик замондоши М.Ю. Лермонтов «Шоирнинг ўлими» шеърида ифодалади ва бунинг учун дарҳол сургунга жўнатилди.

«Герценнинг куйиб-ачинибганиришича, Пушкин «роса кучга тўлган пайтида, кўшиқларини тугатмасдан, айтмоқчи бўлган гапини тамомламасдан» халок бўлди»².

Бир сўз билан айтганда, Пушкин рус адабиётининг қаерида бўшлиқ кўрган бўлса, ўша бўшлиқни ўзининг дурдона асарлари билан бойитди (А. Орипов).

¹ Орипов А. Танланган асарлар. 1-жилд. Тошкент, Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2000, 36-бет.

² Қаранг: *Благой Д.* Улуғ рус шоири. 50-бет.

Пушкин аллақачон ўзбек халқининг ўз шоирига айланиб кетган: унинг номини билмайдиган ўзбек, асарлари кириб бормаган ўзбек хонадони бўлмаса керак. Чунки улуғ рус шоири асарлари бир неча авлод таржимонлар томонидан қайта-қайта таржима қилиниб, катта ададларда чоп этилган.

XIX асрнинг 80-йилларидаёқ «Туркистон вилоятининг газети»да кўплаб машҳур рус адиблари қатори Пушкин ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумот берилиб, ўзбек халқи рус халқининг бу улуғ фарзанди фаолияти билан таништирилган. Натижада унинг ижодига кизикиш пайдо бўлиб, асарлари таржима қилина бошланган. 1899 йили шоир таваллудининг 100 йиллиги Россияда кенг нишонланди. Шу муносабат билан Туркистонда ҳам Пушкинга бағишланган йиғилиш ва кечалар бўлиб ўтади. «Туркистон вилоятининг газети»да унинг бир неча асарлари ҳамда ҳаёти ва ижодига бағишланган каттагина очерк босилиб чиқди.

30-йиллар ўзбек пушкинномаси тарихида алоҳида ўрин тутади. 1937 йили шоир вафотининг 100 йиллиги собиқ Иттифок микёсида катта тантана қилинди. Шу муносабат билан катта таржимонлар гуруҳи Пушкин асарлари таржимасига жалб этилди. Чўлпон «Борис Годунов» трагедияси, «Дубровский» повести, Ойбек «Евгений Онегин» шеърий романи, Ҳамид Олимжон «Кавказ асири», «Сув париси», Усмон Носир «Бокчасарой

фонтани», Темур Фаттоҳ «Лўлилар» поэмалари, Элбек «Олтин хўроз ҳақида эртак», «Баликчи ва балиқ эртаги» эртаклари, Абдулла Қаҳҳор «Қаниган кизи» повести, Фафур Гулом «Ҳасис рицар», Ҳамид Гулом «Тош меҳмон», Максуд Шайхзода «Моцарт ва Сальери» драмаларини, Фафур Гулом, Амин Умарий, Зулфия, Миртемир, Ҳасан Пўлат каби шоирлар кўплаб шеърларини таржима қилдилар.

Ушбу тўпламга Александр Сергеевич Пушкин шеърлари ўзбекча таржималарининг энг сара намуналари, «Бокчасарой фонтани» достони, «Моцарт ва Сальери» кичик фожиаси, «Евгений Онегин» романидан Тагьяна ва Онегиннинг бир-бирларига ёзган мактублари ва бошқа асарлари ичида келган ҳикматли сўзлари танлаб киритилди.

Эрғаш ОЧИЛОВ,
филология фанлари номзоди

ШЕЪРЛАР

Чўлпон таржимаси

БУЛБУЛ ВА ГУЛ

Баҳор чоғида холи боғда бир зулматли тун эрди,
Ғариб булбул фиғон айлаб, «Гулим, раҳм
айлагил», дерди.

Бирок ул гул кулок солмас эди фарёду афгона¹,
Факат ором оларди ноладин тўлғона-тўлғона.

Сени ҳеч севмаган бир гул учун, эй шоирим,
сен ҳам,
Ёнарсан, ўртанарсан, дод этарсан тинмайин
бир дам.

Қўй энди, беҳуда дод этма, оҳинг унга етмайди,
Қарайсан, яшнаган бир гул, факат додингга
етмайди.

БАНДИ

Мен кулликда ўстирилган ёш бургут,
Ўтираман зах зиндонда ноумид.
Мунгли дўстим теразамнинг остида
Қанот кокиб, лукма чўкиш қасдида.

¹ *Афгон* = фиғонлар, фарёдлар, нолалар.

Чўкиб кўйиб, теразага қарайди,
 Худди мендек ўйлаганга ўхшайди,
 Менга қараб, овоз солиб сайрайди,
 У демоқчи: «Учайлик, қани, юр!
 Эркин кушмиз; фурсат келди, хўл фурсат!
 У ергаким, тоғлар бутун зумуррат.
 У ергаким, поёни йўқ кўк денгиз,
 Учишамиз, факат шамол иккимиз!»

Ғафур Ғулом таржимаси

ОЛЕГНИНГ ФОЛИ ТЎҒРИСИДА КЎШИҚ

Мана энди фол очмокчи бўлади Олег,
 Андишасиз хазарлардан¹ олмок учун ўч:
 Қишлоқларин, шудгорларин, барисин бирдек
 Қилич билан, оташ билан қилмок бўлар пуч.
 Цареград совутини кийиб қаттиқрок,
 Лашкар билан қир ошади, остда аргумок.

Қора ўрмон орасидан чиқар рўбарў
 Ўз илмига ўзи мағрур чол – бир сеҳргар.
 Фақат Перун тангрисига² бўйин эгар у
 Ва у берар келажакдан – ғойибдан хабар.

¹ *Хазарлар* – туркий халқлардан бири.

² *Перун* – славян мифологиясида момакалдирок ва чакмок худоси.

Бутун умрин у ўтказмиш дуо, фол билан,
Тўхтар Олег суҳбат қурмоқ бўлиб чол билан.

У айтади: «Эй Тангрининг дўсти, сеҳргар,
Ҳаётимда не ҳодиса юз кўрсатади,
Кўшни ёвлар қувончи-чун, кани, бер хабар,
Қачон қабр тупроқлари мени кўмади?
Мендан кўркма, тўғриси айт – нима деса фол,
Назринг учун отларимдан ёққанини ол».

Чол айтади: «Фолбин халки зўрлардан кўркмас
Ва князлар назрига ҳам бўлмайти муҳтож.
Сеҳрли тил доим озод, чин бўлади, бас,
Ёлғиз Тангри иродаси учун у тилмоч.
Зулматларда яшириндир келажак йиллар,
Кўрмоқдаман, фолнинг яхши, манглайнинг
порлар.

Сўзларимни ёдингда тут, қулок сол менга:
Туғилишдан жанговардир шуҳратинг –
шонинг,

Ғолиб номинг ёйилажак бутун оламга,
Цареград дарвозасин очур қалқонинг,
Еру сувни эгаллайсан, топилмайти ғов,
Ҳасад қилур шундай ажиб толеингга ёв.

Кўк денгизда кутургувчи маккор тўлқинлар,
Ҳалокатлар, мушкул соат, ноқулай ҳаво,
Манжаниклар¹, ўқу ёйлар, бевафо ханжар,

¹ Манжаниқ – тош отадиган қадимий уруш қуроли.

Афв этажак ғолиб эрни бари сартопо...¹
 Шу даҳшатли совут билан бўлмайсан мажрух,
 Сен ботирни саклар кўзга кўринмас бир рух.

Арғумоғинг кўркинч, захмат келса чўчимас,
 Ёв ўқлари ёқканда ҳам тинч тура олур.
 У Тангрининг тақдиридан олароқ нафас,
 Жанг майдони томон қараб югуриб қолур.
 Бирдир унга совук, қирғин бўлса йўлида...
 Аммо сенинг ўлиминг ҳам отнинг қўлида».

Чол сўзидан Олег кулди. Аммо бир пасда
 Чулғаб олди юз-кўзини зулмат, хаёлот.
 Жим, эгарга қўли билан суяниб аста,
 Сўнг шумшайиб от устидан ерга тушди бот.
 Хайрлашиб арғумоғи – чин дўсти билан,
 Отнинг қирғий бўйнини силаб, тарар ёлидан:

«Хайр, азизим, чин хизматкор, чинакам ўрток,
 Бизнинг учун хижрон куни келди, – дейди у. –
 Дамингни ол, бундан кейин кўрмагай оёқ
 Сендаги бу зийнат бўлган олтин узангу.
 Хайр, ортик ўкинма ҳеч. Унутма мени.
 Сиз навкирон йўлдошларим, етакланг уни!

Гидам жабдук – ёпиқ ёпинг унинг сиртига.
 Юганидан етаклангиз ўтлоғим сари.
 Чўмилтиринг ювиб-тараб, ем беринг унга,

¹ *Сартопо* – бошдан-оёқ, бутунлай.

Ичар суви тиник бўлсин булок сингари». Успиринлар от етаклаб жўнадилар бот,
Княз учун келтирдилар бошка янги от.

Бугун Олег базм курган лашкарлар билан,
Давра аро жаранглар шўх қадахлар саси.
Жингалак соч тоғ коридай энди оқарган,
Базм ўрни – шонли кўрғон, чўкки тепаси...
Эслайдилар ўтиб кетган ғолиб онларини.
Бирга-бирга килич чопган жанг майдонларини.

Шунда Олег сўраб колди: «Қани, айтингиз,
Қаердадир жон ўргоғим, чопкирим, отим.
Омон борми, у хали ҳам бўй бермасми тез,
Уша-ўша ўйноқими худди йилдишим?»¹
Жавоб бериб айтдиларки, аллақачон у
Тепаликда ётар экан, уйкуси мангу.

Ботир Олег бошин куйи ташлади дарҳол
Ва ўйлади: «Хўш, у фолдан чиқди не маъно,
Ҳей сеҳргар, ёлғон сўзли, эсин еган чол,
Ишонмасам бўлар экан фолингга асло.
Ҳалигача минар эдим шундай бўлсайди».
Ва отининг суягини кўрмак истайди.

Саройидан чиқиб Олег ботир жўнади,
Унинг билан бирга Игорь, азиз кўноқлар,

¹ *Йилдишим* – чақмоқ, яшин.

Кўрсаларки, тепаликда тўзиб ётади

Днепрнинг кирғоғида кутлуғлар сўнгалар.

Гоҳ чапг босиб, гоҳо уни ювмиш ёмғир, сел.

Тепасида чаловларин¹ силкитмишдир ел.

Князь аста бош суякка кўяди оёк:

«Ухла, менинг азиз дўстим, ухла сен ёлғиз!

Қара, эски хўжанг сендан яшади кўпроқ.

Ўлим ҳақдир, сўнгги кунда, аммо сен шаксиз

Болта тегиб, чалов узра бермагайсан жон.

Жасадимни суғоролмас сендан оккан қон.

Менинг учун насиб бўлган қазони қаранг,

Хаётимга қурук сўнгал таҳдид қилармиш!»

Шунда ўлик бош ичидан гўрилон таранг

Сирғалганча чиқиб келар унга пешма-пеш.

Худди қора тасма каби оёғин ўраб,

Захарланган князь шу он жон берди инграб.

Ўрталикда шароб тўла жом кўпиради,

Бу, Олегнинг маърақаси, мотам мажлиси.

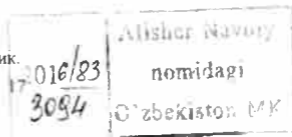
Тепаликда Игорь, Ольга бир ўлтиради,

Шу кирғоқда базм қурмиш лашқар бариси.

Жанговарлар эслайдилар ўтган онларин,

Бирга-бирга қилич чопган жанг майдонларин.

¹ Чалов – ёввойи ўсимлик.

ҚИШ КЕЧАСИ

Бўралаб қор уюрмасини
 Қора бўрон кўкни чулғайди.
 Баъзан ҳайвон каби увиллаб,
 Болалардай баъзан йиғлайди.

Баъзан эски том тепасида
 Бирдан похол шалдиратади.
 Баъзан кеч қолган йўловчидай
 Дарчамизни тикирлатади.

Бизнинг эски пастак уйимиз
 Ҳам мунглидир, ҳамда қоронғи.
 Нима учун дарча тубида
 Жимжит қолдинг бу тун қайғули?

Чарчадингми ёки бўроннинг
 Бунча изғиб увиллашидан!
 Мудрайсанми ё лаззатланиб,
 Ўз чархингнинг гувиллашидан?

Кўк қуш денгиз қирғоғида жим
 Яшаганин менга қуйлаб бер.
 Тонгда сувга чиққан ёш кизнинг
 Ҳикоясин менга сўйлаб бер.

Бўралаб қор уюрмасини
 Қора бўрон кўкни чулғайди.

Баъзан ҳайвон каби увиллаб,
 Болалардай баъзан йиғлайди.

Ҳамид Олимжон таржимаси

СИЗНИ СЕВГАН ЭДИМ

Сизни севган эдим: қалбдаги олов
 Сўниб битмагандир хали, эҳтимол;
 Ранжитмасин лекин, сизни ушбу хол,
 Койитмайман асло ва бўлмайман ёв.
 Сизни севган эдим: сокит, бенаво,
 Жасоратсиз эдим, ғашда бедаво;
 Сизни севган эдим, содик, вафодор,
 Энди ҳақ айласин бошкага дилдор.

«ТИКИЛАМАН...»

Тикиламан кўрганда, дарҳол
 Идрокимни йўқотиб ва лол:
 Ягона кўз менинг бошимда,
 Ой юзингиз ёнар қошимда.
 Агар тақдир кўрмаса малол,
 Эга бўлса эдим юз кўзга,
 Бари билан қарардим сизга.

Миртемир таржимаси

ГУЛ

Қуриган, ҳиди йўқ, унутилган гул –
 Китобни очаркан кўриб қолдим мен.
 Ғалаги хаёлга тўлди-да кўнгил,
 Паришон термилиб, туриб қолдим мен:

Қаерда ва қачон, қайси баҳорда –
 Гуллаган? Узокми? Ким узди экан?
 Ёт қўлми, танишми узган наҳорда?
 Нима учун бу ерга қўйилди экан?

Нозик бир висолнинг эсдалигими,
 Ёки шум айрилик-фирок ёдгори?
 Ёки тинч саҳрода, ўрмон соясида
 Ёлғиз сайр, томоша хотиралари?

Тирикмикан йигит, тирикмикан киз?
 Шу пайтда уларнинг қайда гўшаси?
 Ёки шу қуриган – сўлғин, белгисиз
 Гул каби сўлдими ҳар иккаласи?

«КУЙЛАМА ЁНИМДА...»

Куйлама ёнимда, о, сохибжамол,
 Грузиянинг ғамгин қўшиғин, ҳайхот,

Куйласанг, ёдимга тушади дарҳол
Йирок соҳил ва ўзга ҳаёт,

Ҳайхот, ҳеч шафкат йўк бу қўшиғингда,
Хотирамга солар олис саҳрони
Ҳам ойдин кечада – ой ёруғида
Йирокдаги қизни – шўрлик сиймони...

Азиз, машъум хаёл чиқар ёдимдан,
Унутилар сени кўрганда, дилдор,
Сен куйлайсан, тагин мен кўз олдимда
Тасаввур этаман ўшани такрор.

Куйлама ёнимда, о, соҳибжамол,
Грузиянинг ғамгин қўшиғин, ҳайхот,
Куйласанг, ёдимга тушади дарҳол,
Йирок соҳил ва ўзга ҳаёт.

«СИБИРЬ КОНЛАРИНИНГ ТАГИДА...»

Сибирь конларининг тагида
Мағрур сакланг сабот ва чилам.
Ғамгин заҳмат кетмас беҳуда –
Юксак хаёл, амалингиз ҳам.

Бахтсизликнинг содик синглиси –
Умид кора чуқурда, инон, –
Кўзғар ғайрат, кувноклик ҳиссин:
Келур орзу этилган замон:

Мушкул жазо инларингизга –
 Эркин товшим етган сингари.
 Пўлат қопкалардан¹ ўтиб ичкари –
 Севги, дўстлик етади сизга!

Парчаланур огир кишанлар,
 Зиндон кулар ва эрк шодумон
 Пешвоз чиқар эшикда у он,
 Қилич берур сизга ёронлар².

БОҚЧАСАРОЙ ФОНТАНИ

Ишк фонтани, эй ўлмас фонтан:
 Сенга икки қизил гул совғам!
 Шилдирашинг ёкимли чунон,
 Шоирона кўз ёшларинг ҳам.

Сачрар менга кумуш тўзонинг,
 Эсар салқин шабнам нафаси,
 Тинмайин оқ, юпанч чашмаси!
 Шилдир-шилдир сўйла достонинг...

Ишк фонтани, кайгули фонтан,
 Мәрмарингдан айладим сўрок,
 Мен эшитдим йирок элга шон;
 Мариядан айтмадинг бирок...

¹ Қопқа – дарвоза.

² Ёронлар – дўстлар.

Унут бўлдинг наҳотки мангу –
 Сен, эй сўлғин харам юлдузи?
 Ё Мария, Заремабону –
 Наҳот ширин хаёлнинг ўзи?

Ёки бари ширин бир уйку,
 Бу қоронғи хилватда хаёл,
 Ё бир дамлик тимсолмиди у,
 Ё қалбдаги мажҳул идеал?

ЧААДАЕВГА¹ АТАБ

Севги, умид, жимжит шон алдоқлари
 Эрмак бўлолмади бизга кўп замон,
 Ўтди ёшлигимиз овунчоклари
 Гўёки гуш, гўё тонгдаги туман;

Аммо ёнар ҳали бизда иштиёқ,
 Ёвуз бу салганат қилса ҳамки жабр,
 Қалбимиз талпинар бетоқат, бесабр,
 Ватан даъватига соламиз кулоқ.

Ошиқ йигит ширин висол дамини
 Зорикиб қутгандай, бўлиб ниғорон –
 Муқаддас озодлик минутларини
 Ишонч-ла кутамиз энтикиб ҳамон.

¹ Чаадаев П.Я. – рус алиби ва файласуфи (1796–1856).
 Пушкиннинг яқин дўсти.

Ҳали эрк майлида ёнар эканмиз,
Юрак ҳаёт экан номусга-шонга,
Дўстгинам, ватанга жонни тикканмиз,
Кўнгил орзулари фидо ўшанга!

Ишон, шубҳа қилма, келар у замон,
Балқар бахт юлдузи, – дилбар ва порлок!
Россия уйқудан уйғонар, инон.
Шоҳлик вайронаси устига, ўрток.
Ёзилажак бизнинг номлар беғумон.

ПУШЧИН¹ АЛЬБОМИГА

Бу махфий вараққа кўз ташлаб бир чок,
Менинг ёзганимни эсга олгайсан.
Ширин ҳаёлларга бирпас толгайсан,
Ҳаёлда Лицейга учгайсан, ўрток!

Эсланар тез ўтган биринчи кунлар,
Ҳам бирга ўтказган тотув олти йил,
Қайғулар, шодликлар, кувноқ гурунлар,
Ажралмас ўртоклик қарор топган дил...

Ўтиб кетди бари, кайтмагай ортик...
Эсга тушганида юм-юм оқар ёш;
Эсга тушар илк бор бўлганинг ошиқ.
У ҳам ўтди... Лекин кетса ҳамки бош,

¹ *Пушчин И.И.* - Пушкиннинг лицейдаги энг яқин дўсти (1798–1859).

Ёшлик дўстларини унутиш оғир;
 Шўх хаёл эмас-ку, узилмас асло.
 Кўркинч замоналар келсин, барибир,
 Мангуликдир, бузилмас асло!

ҚОРА ШОЛ

Қора шолга мажнунона бокаман,
 Сўник дилни ғам ўтида ёкаман.

Гўл йигитлик чоғи – ишқда куйгандим,
 Ёш ва сулув грек қизин суйгандим.

Соҳибжамол эркаларди ҳар замон,
 Келди бироқ қора куним беомон.

Бир кун дилкаш меҳмонларим бор эди,
 Эшигимни қокди жирканч яхудий:

«Зиёфатда, (деди пичирлаб) баринг,
 Вафосизлик килди сенга дилбаринг».

Кўлига мен олтин бердим, қарғадим,
 Сўнгра содик кулимни тез чорладим.

Бирга чиқдик: отда учдим мен жадал,
 Раҳмдиллик йўқди асло шу маҳал.

Грек қизин бўсағасин кўрган чок
 Кўзим тинди, мадор кетди, токат ток.

Ийрок хилват уйга кирдим мен танхо,
Арман ўпар, кучоғида бевафо.

Қора босди: садо берди ханжарим...
Бўса битмай у ёвуз ҳам ўлди жим.

Бошсиз танни тепкиладим бсармон,
Рангим ўчиб, лол боқардим киз томон.

Ҳали эсда – ёлворишлар... оққан қон...
Ўлди киз ҳам, битди севги ўртаб жон!

Ўлик бошдан қора шолни тортдим мен,
Қонли тиғни ўшанга жим артдим мен.

Қулим, зулмат ёйганда тун дунёга,
Мурдаларни отди жўшқин дарёга.

Шундан бери ўпмадим кўз ундай шўҳ,
Шундан бери хурсанд ўтган кечам йўқ.

Қора шолга мажнунона боқаман,
Сўник дилни ғам ўтида ёқаман.

РОМАНС

Булутли куз, оқшом палласи,
Тентир жувон дала йўлида.
Бахтсиз ишқнинг сирли меваси –
Чақалоғи титрок қўлида.

Ҳар ён жимжит: ўрмонлар, тоғлар
 Бари ухлар, кеча коронгу.
 Диккат билан атрофга қарар –
 Бир кўркувда, ваҳимада у.

Ухлар маъсум, жон чақалоғи,
 Кўзларини тикиб чекар оҳ...
 «Сен ухлайсан, жоннинг кийноғи...
 Сен билмайсан кайғумни, эвоҳ.
 Кўз очарсан ва кўмсаб лекин
 Кўкрагимни изларсан бекор;
 Эрга бахтсиз онанг ўпишин
 Тополмайин йиғларсан зор-зор.

Орзу этма, бекор, онангни!
 Мангу уят бўлди гуноҳим.
 Унутарсан умрбод мени,
 Унутмасман сени, чироғим!
 Ўзга бўлур сиғинчок – паноҳ.
 Дерлар: «Ётсан, бизга ўгайсан».
 «Қайда, – дерсан, – отам ва онам?»
 Бир меҳрибон тополмагайсан.

Ёт болалар аро, бечора,
 Ғамгин ўйда азоб чекарсан,
 Юрагингда мангулик яра;
 Оналарга кўзинг тикарсан,
 Ҳар ерда сен ёлғиз, дарбадар,
 Тақдирингга ўқирсан лаънат;

Эшитарсан аччиқ пичинглар,
Шунда мени кечиргин факат...

Эҳтимолки, шўрлик стимчам.
Отанг учрар, кучарсан бир кун.
Эвоҳ! Қайда бевафо эркам,
Эсдан чикмас, ўлгунча дил хун!¹
Учрар бўлсанг, бергин тасалло,
Дегин: «У йўк, жаҳонда бугун,
Лаурага ҳажр бўлди бало,
Бу оламни тарк этди бутун!»

Нелар дедим?.. Балки, бир замон
Шўрлик онанг дуч бўлур яна,
Мунгли кўзинг солгай ҳаяжон!
Танимасми ўз ўглин она?
Кошки эди, беаёв қисмат
Таъсирланса менинг ноламдан...
Балки, четлаб ўтарсан факат,
Айриларман мангу боламдан!..

Сен ухлайсан – бахтсиз болам,
Оғушимда сўнг бор ўпайин.
Ҳақсиз, мудҳиш конун – бу алам,
Жудоликка солар, нетайин.
Ҳали маъсум қувончларингни
Қувмагандир омонсиз йиллар,
Ухла, кўзим, тинч кунларингни
Бузмас ҳозир аччиқ ғам-селлар!»

¹ Хун – кон.

Ўрмонзордан ногоҳ ой қалқиб,
 Ой нурида кўринди қапа, –
 Туси ўчиб, титраб, толикиб,
 Ёндошди у эшикка хафа...
 Энгашди-ю жим ташлай қолди
 Гўдагини ёт остонага.
 Кўркиб, кўзин ўгира қолди,
 Яшринди тун – зулматхонага.

КЎШИҚЧИ

Севги, ҳасрат куйчисин тунги садосин
 Эшитганмисиз гужум ўрмон ортида?
 Дала жимжит мудраркан саҳар пайтида,
 Найнинг содда-ю, лекин мунгли навосин –
 Эшитганмисиз?

Учратганмисиз холи қора ўрмонда
 Ишк ва ўз қайғусининг кўшиқчисини?
 Табассум ё юзида кўз ёш изини,
 Ё ҳасрат тўлган кўз-ла қараб турганда,
 Учратганмисиз?

Оҳ тортиб қўйганмисиз тинглаб товшини,
 Севги, ҳасрат куйчиси тинч куйлаганда?
 Ёйигит дуч келганида калин ўрмонда,
 Кўриб сўник кўзию жим бокишини,
 Оҳ тортганмисиз?

ИСТАК

Кунларим оҳиста судралиб ўтар;
 Мунглуғ кўнглим учун ҳар зум беомон,
 Бевақт севги дардин орттириб кетар,
 Тентак хаёлларим кўзғар ҳаяжон.

Аммо сукутдаман, чикмас фиғоним;
 Йиглайман, кўз ёшим менга овунчок,
 Қайғу панжасида колган бу жоним
 Шундан аччиқ нашъа топади ҳар чок.

Ҳаёт дакикаси! Уча бер, майли,
 Беҳуда хаёллар, йўк бўл зулматда!
 Азиздир ишкимнинг азобли йўли,
 Майли ўлсам ўлай шу муҳаббатда.

ЭЛЕГИЯ

Мен яна сизники, эй ёш дўст-ёр,
 Туманли айрилик кунлари адоқ,
 Оғангизга такрор очдингиз кучок;
 Яна шўх даврада кўришдик дийдор.
 Сиз ҳамон бояги, дил бошка бирок;
 Қадрдон эмассиз унга сиз бу чок.
 Мен ҳам ўзгарганман... Шодлик палласи
 Ўтди кўз илғамас тор йўлдан бот-бот,
 Бутунлай: тепамда бу тезоб ҳаёт
 Тонгларининг турар ғира-шираси.
 Хушчақчақлик бўлди кўнгилдан йирок.

Қизғанчик қисматда бўлиб дарбадар
 Дилшодлик, қаҳқаҳа, ором – ҳаммаси
 Унутилди: қолди дилимда қадар¹.
 Ёш бошимда ғамнинг сукут пардаси.
 Беҳуда, сиз менга ҳазил сўз ташлаб,
 Мулойим ва дилкаш суҳбатлар бошлаб –
 Бўлмоқчисиз оғир уйқумни, бекор,
 Бари тамом, дилим ғам билан ликка,
 Бахтиёр шўхликнинг муҳри ҳам сийка,
 Оғир азобларни таратмоқ учун –
 Чакки келтирасиз менга тагин соз,
 Кечмиш орзулари сўндилар бутун.
 Туйғусиз торларда бўғилди овоз.
 Бари тамом бўлди: қолди фақат ғам!
 Менга кенг жаҳон тор, ёруғ кун қора,
 Кимсасиз, қоронғи ўрмонлар ора –
 Бораман; хуррамлик ёт менга бу дам;
 Музлади лаҳзалик қувонч изи ҳам.
 Куйдингиз, кечаги гул япроқларим!
 Гуллай олмадингиз бир ой ҳам тўлиб,
 Чопқиллаб ўтдингиз, шодлик чокларим!
 Кетдингиз, кўз ёшим эркисиз тўкилиб,
 Тонг қоронғисида қоларман сўлиб...

Эй дўстлик! Сен мени унут, унутгил,
 Жимгина берайин тақдиримга тан,
 Қўй, қолсин изтироб, аламларда дил,
 Қўй, майли, хилватда йиғлай танҳо ман.

¹ *Қадар* – ғам, қайғу, ғусса.

БЎРОН

Ҳайкирган бўронда, зулмат ичида,
 Қирғоклар-да ўйнаб ётганда денгиз,
 Оппоқ либос кийган, тўлкин устида
 Қоятош учида кўрдингми бир қиз;
 Кўрдингми, чақмоқлар яркираб туриб,
 Ҳар дам ёритганда уни қизғишроқ,
 Шамол тинмай, ўзин ҳар ёнга уриб,
 Унинг ўртуғи-ла уча кетган чок!
 Бўрон зулматида кўркамдир денгиз,
 Ҳам зангор жилосиз яркирар осмон;
 Аммо, ўша қоя устидаги қиз
 Тўлкиндан, осмондан ҳам,
 Даҳшатли бўрондан ҳам –
 Чиройли, инон!

1827 ЙИЛ 19 ОКТЯБРДА

Тангри ёр бўлсин, жўралар, сизга –
 Шоҳ хизмати-ю, ҳаёт ғамида.
 Дўстона ишрат базмлари ҳам
 Севгининг сирли, ширин дамида.

Тангри ёр бўлсин, жўралар, сизга –
 Бўронлардаю, тириклик дардида,
 Ёт диёрда ҳам олис денгизда,
 Ҳам у қоронғи ернинг қаърида...¹

¹ Бу шеър декабристларга, Пушкиннинг лицейда бирга ўқиган ва кейин Сибирга сургун қилинган дўстларига (Кюхельбекер ва Пушчинга) бағишланади.

ТУМОР

Яланг кояларга сира тўхтамай
 Денгиз хамишалик чайкалиб урган,
 Илиққина порлаб кўкда тўлин ой
 Туннинг ширин пайти жилмайиб турган,
 Ҳарамда мусулмон, кайфини суриб,
 Яшаган дидарда – кўзлари хумор
 Жоду киз эркалаб, нозланиб туриб
 Кўлимга тутқизган эди бир тумор.

Эркаланиб туриб менга дедики:
 «Менинг туморимни йўқотмай сақла.
 Унда сирли куч бор, муҳаббатимки
 Бағишлади сенга, сен уни окла!
 Бўронда, довулда, мудҳиш тўфонда –
 Касалдан, ўлимдан, тўфондан, эй ёр,
 Бошингни сақламас ҳеч бир маконда,
 Сенга мен бахш этган сеҳрли тумор.

Шаркнинг сон-саноксиз давлатларини
 Бағишламас сенга бу тумор ҳеч ҳам,
 Ҳамда пайғамбарнинг умматларини
 Бонн эгдириб сенга қилмайди қарам;
 Ҳамда сени ғамгин бу узок юртдан
 Дўстлар оғушига, ватанга, дилдор, –
 Шимол сари, она юртга жанубдан
 Учириб етқизмас мен берган тумор...

Ва лекин макрли, хийлакор нигоҳ
 Мафтун этиб кўйса сани дафъатан,
 Ё зулмат кечада дудоклар ногоҳ,
 Севмасдан бўсалар олса лабингдан,
 Азиз дўст, ўшандай бир жиноятдан
 Юракка янгидан кўймай дард, ғубор;
 Хиёнат, унутиш каби ҳолатдан
 Сақлаб колар сени мен берган тумор».

СУВГА ЧЎККАН ОДАМ

Чопқиллашиб кириб уйга,
 Ғўдаклар шовқин солди:
 «Дада! Дада! Бизнинг тўрга
 Ўлик илиниб колди!»
 Ёлғон, ёлғон, жинқарчалар, –
 Вайсар ота: – Кўргулик!
 Бола эмас – бир дардисар!
 Адабинг берар ўлик!

Суд ҳам келар, бошлар тергов,
 Қани, кутулиб кўр-чи!
 Иложим йўқ, борай дарров,
 Кампир, чакмонни бер-чи!
 «Қани ўлик?» – «Қаранг бу ён!»
 Қарасаки, кирғоқда –
 Ётар ростдан битта бежон,
 Тўр ёзиғлик кумлоқда.

Кўкарган ҳам шишган мурда,
 Хунук, кўркинч ва ёмон.
 Шўрлик жондан кечмиш сувда,
 Ғарибмикан саргардон;
 Балиқчими сувга чўккан,
 Маст йигитми дарбадар;
 Йўлбосарлар талаб кетган
 Ё бефаҳм савдогар?

Апил-тапил қараб олди,
 Нима ҳам қилсин деҳқон?
 Ўликни судраб қолди
 Оёғидан сув томон;
 Сувга отди кирғоқдан тез,
 Эшкак билан итариб;

Ўлик юзди тағин шу кез
 Гўр ва крест¹ ахтариб.

Тирик каби кўп чайқалиб,
 Юзди у оким томон,
 Кўз узмайин узок қолиб,
 Уйга жўнади деҳқон.
 «Юринглар, хой итваччалар,
 Бераман ширин кулча.
 Айтиб қўйсанг биринг агар,
 Калтаклайман ўлгунча!»

¹ Крест – хоч, бут.

Тунда бўрон шовкин солди,
 Дарё ҳам урди тўлкин.
 Жинчироғ ҳам ёниб бўлди,
 Мужик кулбаси тутун.
 Бари ухлар, мудрар кампир.
 Сўрисида ётар у,
 Увлар бўрон, бирдан кимдир.
 Деразани урди-ку.

«Ким у?» – «Очгин, хой, хўжайин!»
 «Хўш, тағин кандок бало?
 Тун дайдиси, саёк. Каин!
 Жин бошлаб келдими ё,
 Ташвишга вақт борми бирон,
 Уйим тор ҳам қоронғу!»
 Ҳам уриниб, турди дехқон,
 Деразани очди у.

Булутлардан юмалар ой.
 Ким денг? Яланғоч ўзи:
 Соқолдан сув оқар сой-сой,
 Бежону очик кўзи,
 Бори-йўғи қарахт, мудҳиш,
 Тани шишган сарбасар¹,
 Ҳам ёпишган тишлари ниш
 Қора қискичбақалар!

¹ Сарбасар - бошдан-оёқ, бутунлай.

Таниш-ди яланғоч мехмон,
 Тез ёпди деразани,
 «Қуриб кет!» – дер титраб дехкон,
 Пичирлар бир нимани.
 Кўркинч ўйлар чувалади,
 Қалт-қалт титрар тинмайин,
 Тонг отгунча ун солади
 Эшикда у дам сайин.

Халқда бордир кўркинч хабар:
 Ҳар йил, ўшандан буён,
 Шўрлик дехкон, шу муқаррар,
 Тайин кун кутар мехмон,
 Ҳаво ғазаб чақар эмиш,
 Бўрон солармиш шовқин.
 Тинмай эшик қоқар эмиш
 Сувга чўккан – ўша тун.

«ШОВҚИНЛИ КЎЧАДА...»

Шовқинли кўчада сарсон юрсам-да,
 Халқ тўла черковга бориб кирсам-да,
 Шўх йиғитлар билан бир ўтирсам-да,
 Мени хаёл босар, ўй босар ҳамон.

Мен дейман: бу йиллар шошиб ўтади,
 Сон-саноксиз одам бир-бир кетади,
 Дунёда кимки бор – бори битади,
 Кимнингдир сўнг дами яқин шу замон.

Сўккабош чинорни ҳар кўрганимда,
 Ўрмонлар бобоси, дейман. дилимда,
 Оталарим асрин кўрдинг умрингда –
 Мендан сўнг ҳам қолиб, сурасан даврон.

Гўдакни эркалаб турганда хушҳол,
 Дарров ўйлаб дейман: эркам, яхши қол,
 Менинг ўрнимни бос, кўрмагил завол,
 Мен тутоқдим, сўлдим, сен гулла омон!

Ҳар кун, ҳар йилимни ўтказиб шундоқ,
 Одатим – ҳаёлга ботаман узоқ,
 Ҳар йил сўнг нафасдан оламан сўроқ,
 Ҳар соат топаман ўлимдан гумон.

Билмайман, ажалим дуч келар қайда,
 Жангдами, сафарда ё тошқин сойда,
 Ёки гўрим анов водий, тўқайда,
 Совуқ хоким¹ олар оғуши томон!

Ўликка ҳамма ер бирдек ҳар қалай,
 Туйғусиз тан гўрда қолмас чиримай,
 Ҳар нечук истагим: Ватанда ўлай,
 Азиз тупроқ бўлсин сўнгги ошиён.

Қабрим теграсида ёш ҳаёт кулсин,
 Қушлар бош устимда сайрашиб турсин,
 Бепарво табиат доим барқ урсин –
 Мангулик чиройи яшнаб беармон.

¹ Хок – тупроқ.

АКС САДО

Ўкирарми ўрмонда хайвон,
 Чалинарми бурғу ногаҳон,
 Гулдуларми момақалдирок,
 Куйларми киз адирда ногоҳ,
 Майли, кандай ун, –
 Сен кўшасан жавоб, акс садо,
 Ҳавола тўлқин.

Гулдураклар гулдурашига,
 Тўлқинларнинг гуркирашига,
 Бўронларга соласан кулок,
 Ҳам чўпонлар ҳой-ҳой товшига
 Жавоб ҳозир:
 Сенга жавоб ун йўқ... Ўшандок
 Сен ҳам, эй шоир!

«БАС ЕТАР...»

Бас, етар, бас, жон дўстим! Тинчлик сўрайди юрак,
 Кун кетидан кун учар – умримиздан бир бўлак –
 Ҳар соат узиб кетар: биз бўлса иккаламиз
 Яшамокчи бўламиз, аммо рости – ўламиз,
 Ёруғликда бахт йўқ, аммо тинчлик ва эрк бор,
 Кўп замонки, бир ҳавас келади хаёлимга,
 Кўндан чарчаган кулинг қочишни ўйлаб юрар
 Пок меҳнат, роҳат юрти у узок маконига...

БУЛУТ

Бўронда тарқалган, эй сўнгги булут!
 Ёлғиз сен чопасан кўкда шу минут:
 Ёлғиз сен ташлайсан мунгли кўланка,
 Шодмон кунда ғамгин ёлғиз сенгина.

Боя сен куршовдинг осмон юзини,
 Ўровди даҳшатли чақил ўзингни;
 Сен – сирли, ваҳмали гулдирадингу,
 Ташна ер қўйнига тўлди ёмғир – сув.

Бас, бўлди, тарқалгин! Фурсатинг ўтди,
 Ер салқин ва тоза; ҳам кетди.
 Шамол ҳам эркалар тол баргларини,
 Тинч кўкдан нарига хайдашди сени...

ЛЎЛИЛАР

Тун тинлиги ёйилган дамда
 Яшил тўкай қирғоқлар бўйлаб,
 Ўт ёкишар ҳар бир кадамда
 Чодирларда шовкин-ла куйлаб.

Бахтли элат. Саломим сенга.
 Таниш менга бу ўт, бу гулхан,
 Баъзан ўзим шу чодирларда –
 Вакт ўтказган, кун кечирганман.

Эртага тонг шуъла ёймасдан
 Хур изингиз ғойиб бўлади.
 Сиз кетасиз, аммо орқадан –
 Шоирингиз бормагай энди.

Сарсон қўнок, қадимги шўхлик –
 Ҳаммасини энди унутган,
 Оила ва уйдаги тинчлик,
 Қишлолдаги роҳатга ўтган.

БУЛБУЛ

Булбулим, эй булбулгинам,
 Ўрмонларда кезган кушча.
 Сен кушчада жуда шинам,
 Тенгсиз, ноёб уч қўшиқча.
 Мендами, мен мард ўғлонда –
 Уч зўр қайғу – машаққат бор.
 Биринчисини айтсам агар,
 Уйлантирган ёш чоғимда.
 Иккинчисини айтсам агар,
 Тулпор отим ҳорғин, чарчок.
 Учинчисини айтсам агар,
 Гўзал киздан тушдим овлок.
 Айирдилар шум одамлар,
 Менга битта гўр қазинглар
 Кенг далада, кенг далада,
 Бош ёғимда айланг гулзор,
 Яшнаб турсин кизил гуллар,

Оёк ёқда оксин булок,
 Арикчада муздек сувлар.
 Гўзал кизлар ўтган чоқда
 Боғлаб олар чамбар гулдан.
 Чол боболар ўтган чоқда
 Ҳовуч-ховуч ичра сувдан.

Зулфия таржимаси

МЕН СИЗГА АЧИНМАЙМАН...

Мен сизга ачинмайман, вафосиз севгиларда
 Бехуда оқиб ўтган баҳоримнинг йиллари!
 Мен сизга ачинмайман у оташин найларда
 Эхтирос-ла куйланган, эй тунларнинг сирлари!

Мен сизга ачинмайман, бевафо дўст, жўралар,
 Базмларнинг тожлари, даврада айланган жом.
 Мен сизга ачинмайман, хиёнаткор гўзаллар,
 Мени хаёл банд этган, хурсандчилик қилмас ром.

Қайда, қайда қолдингиз, ёшликдаги орзулар
 Ва қалбнинг соқитлиги эркалатган кезлари!
 Қани аввалги оташ, илҳом бахш этган завқлар,
 Келинг, келинг, муштокман, баҳоримнинг йиллари,

КЕЧИРАРМИКАНСАН...

Кечирармикансан, орзумдаги рашк,
 Ишкдаги бу сифат телба ёнишни?
 Содиксан! Не учун севасан, яккаш –
 Фикру хаёлимга кўркув солишни.
 Жазманлар куршаган сенинг атрофинг,
 Кўринмак истайсан барчага дилбар.
 Гоҳ мунис, гоҳ маънос сенинг нигоҳинг
 Ҳаммага нечун пуч умид бахш этар?
 Аклимни банд этиб, ўзимни мафтун,
 Бу бахтсиз севгимга ишончинг комил,
 Кўрмайсан, шовкинли гурунгда бутун
 Сухбатга бегона, изтиробда дил, –
 Танҳолик ҳасратни чекаман толиб,
 Махрумман илтифот ва шафқатингдан...
 Кетмокчи бўламан: кўркиб, ёлвориб
 Кўзларинг кидирмас менинг изимдан.
 Ишвали сўзлар-ла қилмок бўлиб ром,
 Мени гапга тутиб колса бир жонон, –
 Сен беғам, осуда; кувноксан мудом,
 Бу таънанг мен учун ўлимдан ёмон!
 Гапир-чи, не учун менинг ракибим,
 Мену сен – икковни кўраркан хилват.
 Сенга нечун сирли қилади таъзим?..
 Айт-чи, ким берибди бунга ижозат?
 Сўйла-чи! Не учун тўлғанар рашкда,
 Не учун оқарар жамолинг кўриб?
 Не учун кун ва гун ўртаси пайтда

Онангсиз, сен танҳо оласан кутиб?!
 Лекин мен севимли... Мен-ла қолганда
 Шу қадар муниссан, шу қадар дилдор!
 Бўсанг ўт! Сен ишқдан суҳбат очганда
 Самимий юрагинг этилар изҳор!
 Сенга кулгилидир мендаги азоб
 Ва лекин севасан, етади ақлим.
 Азизим, кийнама, ҳеч қолмади тоб.
 Билмайсан, нақадар қучлидир ишқим,
 Билмайсан, қандай зўр менда изтироб.

... ГА

Эсимдадир ажиб дам ҳали:
 Кўз олдимда бўлдинг намоён,
 Пок гўзаллик даҳоси каби,
 Бир лаҳзалик ҳаёл, тушсимон.

Ғам-аламдан дилим ёнганда
 Тушларимда кўрдим чехрангни,
 Ҳаётдаги бўм-бўш суронда
 Қелиб турди товшинг жаранги.

Йиллар ўтди. Исён бўрони
 Ҳаёлларим совурди дилдан
 Ва унутдим дилбар садонгни,
 Ўчди азиз чехранг ёдимдан.

Қувғунликнинг чангида нурсиз
 Ғамга тўлиб қунларим ботди;

Худо, илҳом ва кўз ёшисиз,
Ишқ, изтироб, ҳаётсиз оқди.

Мана, калбга ошно бўлди най,
Кўз олдимда бўлдинг намоён,
Гўзалликнинг соф парисидай,
Бир лаҳзалик ажиб тушсимон.

Рухим яна уйғонди бу дам,
Яна унда тирилди нажот;
Яна дилда худо ва илҳом,
Кўз ёшию муҳаббат, ҳаёт.

АГАР СЕНИ АЛДАСА ҲАЁТ

Агар сени алдаса ҳаёт,
Сен ноумид бўлма ҳеч қачон.
Ғамли кунга қилгин итоат,
Хушнуд кунлар келади, ишон!

Қалб келажак ишқи-ла яшар;
Бу кунимиз қайғу ва доғли:
Бари оний, ўтишга шошар,
Ўтган эса, ҳамиша тотли.

ОРЗУ ОТАШИ

Қонимда ёнади орзу оташи,
Сен менинг дилимга солдинг жароҳат;

Бўса ол: шаробу болдан ҳам ширин
 Сенинг бўсаларинг, бағишлар роҳат.
 Кел, меҳру севги-ла бошимга эгил,
 Беисён, оромда тин олсин жоним:
 Қувноқ кун ботгунча уфкка енгил,
 Қуюлгунча туннинг туманлари жим.

ВИДОЛАШУВ

Хаёлимда дилкаш киёфанг
 Эркалайман бу кун сўнги бор.
 Қалбда умид уйғотиб арағ,
 Қўрқоқ, ғамли ҳузур-ла севгинг
 Эсламоқни қилдим ихтиёр.

Ўтиб борар умримиз, йиллар –
 Ўзгартириб ҳар иккимизни,
 Эндиликда шоирга сендан
 Совуқ кабр эпкини елар
 Ва сен учун шоир ҳам сўнган.

Юрагимнинг сўнги видосин
 Қабул этгин, э йирок жонон:
 Гўё бева қолган бир хотин,
 Жўнатаркан қувғинга дўстин,
 Сукут ичра қучган дўстсимон.

...ГА

Йўқ, йўқ, муҳаббатнинг жўшкин раъйига
 Энди мен бўлмасман телбаларча қул.
 Озор ҳам бермайман дил оромига,
 Ёниш, ўртанишга ҳеч қўймайман йўл;
 Бас энди, шайдолик етар! Ва аммо,
 Не учун ҳаёлга толмайин бир зум,
 Ногаҳон самовий, позли, мусаффо
 Қиз кўзим олдидан ўтаркан маъсум?..
 Томоша қилмоққа тотли шавқ билан
 Наҳотки, қолмади зарра ижозат?
 Сукутда кузатмоқ нигор изидан,
 Тиламоқ мумкинмас бахту саодат?
 Наҳот, тилаб бўлмас ҳаёт неъматин;
 Унга халовату ором ва шодлик?
 Ҳаттоки, барнонинг қалбига якин
 Рафиқа атовчи кимсага толе?

ЎЙЛАДИМКИ

Ўйладимки, юрак унутди
 Муҳаббатнинг эзгу азобин,
 Дедим: ўтган бариси ўтди,
 Ўтди! Қайтиб келмайди тагин.

Ўтиб кетди завқ-да, қайғу-да
 Ва ҳавойи енгил умидлар...
 Аммо ўткир ҳусн олдида
 Тушди яна ларзага улар.

Шайхзода таржимаси

ВАТАН СОҲИЛЛАРИДА

Сен узоқ ватаннинг соҳилларига
Қайтмоқ истар эдинг гурбат ўлкадан,
Хотирдан чикмайди у ғамли лаҳза –
Ёлвориб йиғлардим хузурингда ман.

Мулоқат дамларин чўздирмоқ учун,
Белинга чирмашган эди кўлларим,
Оғир айрилиқнинг дахшатли кучин
Келтирма дер эди фарёду зорим.

Сен эса у нозли дудокларингни
Бу шўрлик бўсадан ажратиб олдинг;
Бу машъум ўлкага сургуни ёрингни –
Бошқа бир диёрга чакирар эдинг.

Дер эдинг: «Келурки яна бир замон
Азалий ложувард кўкнинг тагида
Зайтунзор боғларда эсон ва омон
Ишкий бўсаларни бошлармиз яна».

Ҳайхот, осмоннинг гумбазларида
Мовий ранг товланиб турган диёрда
Зайтуннинг сояси ўйнаракан сувда,
Сен ётибсан – кетгансан мангу уйкуга.

У хусни-нозанин, сенинг ғам-ғуссан
 Ҳаммаси... Ҳаммаси... тинди мазорда
 Тинди висол куни ваъдалик бўсанг...
 Кутамаи қарзингни мен интизорда.

Мамарасул Бобоев таржимаси

ЭЛЕГИЯ

Бепарво йилларнинг сўнган шўх дами
 Сархуш бош оғриғи каби азобли.
 Худди шароб каби у кунлар ғами
 Қанчалик эскирса, шунча зардобли.
 Йўл оғир. Истикбол бўронли уммон;
 Меҳнат, кайғу ваъда қилади ҳамон.

Аммо, истамайман, дўстлар, ўлишни.
 Истайман қийналиш, фикр қилишни.
 Кўраман - зўр ғавғо, ғамлар ичрадир.
 Ташвишлар ичрадир мен учун хузур.
 Гоҳ бўлиб куйларга мафтун осуда,
 Хаёлларим узра мен тўкаман ёш.
 Балки, ишк умримнинг ғамли сўнгида –
 Кўринар алвидо табассуми-ла.

СИНГИЛЛАР ВА АКАЛАР

Икки эман дарахт ўсганди қатор,
 Булар ўртасида бир нозик арча.
 Ўсган эман эмас – икки оғайни,
 Ўсиб-улғайишиб бирга яшарди:
 Бири Павел эди, бири Радула,
 Булар ўртасида – сингил Елица.
 Акалар севарди ёлғиз сингилни,
 Унга чин юракдан бўлиб меҳрибон:
 Бир куни бир пичок тақдим этдилар,
 Ўзи зарҳалланган, кини кумушдан.
 Ранжийди янгаси – у ёш Павлиха,
 Қайин эгачига килади ҳасад.
 «Овсин, менга қара, кадрдон сингил, –
 Дейди Радуланинг хотинига у: –
 Эшитмаганмисан шундай бир ўтни:
 Уни эзиб ичган киши дафъатан –
 Ўз туғишганига кўринсин ёмон?»
 Радула хотини беради жавоб:
 «Худо ҳақки, опа, кадрдон овсин,
 Билмайман бундайн иримли ўтни,
 Билганда ҳам сенга айтмасдим асло.
 Акаларим шундай мени ҳам севган,
 Менга ҳам хилма-хил совға беришган».
 Мана, отхонага борди Павлиха,
 Тўриқ отни сўйиб, конин оқизди,
 Қайтиб келиб деди ўз эрига у:
 «Синглингни севишинг ўзингга бало,

Совғалар берасан унга беҳуда:
 Ўлдирибди сенинг тўриқ отингни». Павел Елицани қилади сўрок:
 «Бу нега? Айт менга, айт, худо ҳаққи!»
 Синглиси ёш тўкиб, жавоб беради:
 «Мен эмас, акажон, жувонмарг бўлай
 Ва ёш ҳаётимиз ҳаққи касамёд!»
 Ишонар, ҳеч нарса демас акаси.
 Мана, кўм-кўк боққа кирди Павлиха,
 Шартта кўк лочиннинг бошини узди,
 Қайтиб келиб деди ўз хўжасига:
 «Синглингни севишинг ўзингга бало,
 Совғалар берасан унга беҳуда:
 Мана ўлдирибди кўк лочинингни». Павел Елицани қилади сўрок:
 «Бу нега? Айт менга, айт, худо ҳаққи!»
 Синглиси ёш тўкиб жавоб берди:
 «Мен эмас, акажон, жувонмарг бўлай
 Ва ёш ҳаётимиз ҳаққи, касамёд!..»
 Бу гал ҳам ишонар акаси яна.
 Қоронғи кечада Павлиха секин
 Қайин эгачисин пичоғин олди,
 Ўзининг нораства ёлғиз ўғлини
 Олтин бешигида сўйиб ўлдирди.
 Эрталаб югуриб борди эрига,
 Йиғлаб, фарёд солиб сочларин юлди:
 «Синглингни севишинг ўзингга бало,
 Совғалар берасан унга беҳуда:
 Мана, ўлдирибди ўғлимизни у,

Агар ишонмасанг бу гал ҳам менга,
 Бориб кўргил унинг зарҳал пичоғин».

Сакраб турди Павел шу замон.
 Елица уйига югуриб борди:
 Синглиси тўшакда ухлаб ётарди,
 Бошида осиглик зарҳал пичоғи.
 Қинидан суғуриб каради Павел, –
 Пичок бўялганди кип-кизил қонга.
 Силтаб тортди кизнинг оппок кўлидан:
 «Худо ургур сингил, бу нега, айтгин,
 Отхонада тўрик огни ўлдирдинг,
 Боғда кўк лочиннинг уздинг бошини,
 Энди боламизни сўйибсан, нега?»
 Синглиси зор йиғлаб жавоб беради:
 «Мен эмас, акажон, жувонмарг бўлай
 Ва ёш ҳаётимиз ҳақки, қасамёд!..
 Агар ишонмасанг менинг онтимга,
 Олиб чик майлига тақир далага,
 Боғлагин югурик отлар думига,
 Улар судрасинлар оппок танимни,
 Садпора¹ қилсинлар, розиман, майли».

Синглисига энди ишонмас ака:
 Олиб чиқди уни тақир далага,
 Югурик отларнинг думига боғлаб,
 Судратиб хайдади отларни қувиб.
 Унинг томчи қони томган ҳар ердан
 Қирмизи лолалар, чечаклар унди.

¹ Садпора – юз пора.

Бегуноҳ ва оппоқ тани устида
 Катта черков бўлибди пайдо.
 Шундан бир оз фурсат ўтгач, Павлиха
 Бир оғир касалга бўлди мубтало,
 Тўқиз йилча давом этди шу касал,
 Бутун суягидан ўтлар кўкарди,
 Бу ўтга ин қўйиб ёвуз илонлар
 Кундуз кўзин сўриб, тунда ётарди,
 Илон Павлихани қийнарди шундай.
 Охири эрига ялиниб деди:
 «Арзим эшит, тўрам, мени олиб бор, –
 Қайин эгачимнинг черкови томон:
 Зора, шифо топсам мен ўша жойдан».
 Эри етаклади черковга томон.
 Яқинлашар экан оқ уйга улар,
 Бирдан у черковдан чиқди бир овоз:
 «Келма, бу томонга, эй ёш Павлиха,
 Бўлмайди сен учун бу жойда шифо».
 Овозни эшитгач бу ёш Павлиха,
 Ялиниб-ёлворди ўз хўжасига:
 «Тўрам, Худо ҳақки, сўрайман сендан,
 Олиб борма мени оқ уйга, тўхта!
 Югурик отларнинг думига боғлаб,
 Кенг, тақир далада судрат мени ҳам!»
 Хотиннинг арзини тинглади Павел.
 Югурик отларнинг думига боғлаб
 Кенг, тақир далага қўйиб юборди.
 Унинг томчи кони томган ҳар ердан
 Тикан, қичитқонлар ўсиб чиқарди.

Унинг оппок тани қолган ўринда
 Ажойиб, катта бир кўл бўлди пайло.
 Тўрик от шу кўлда сузиб юрибди,
 Унинг орқасидан зарҳал бешик ҳам;
 Бешикнинг устига кўк лочин қўнган.
 Унда норасида гўдак ётибли;
 Боланинг бўғзида онанинг кўли
 Ҳамда аммасининг зарҳал пичоғи.

Рамз Бобожон таржимаси

АЛОМАТЛАР

Турли-туман аломатни кузат ҳар қачон,
 Ёш болалик йилларидан подачи, дехқон,
 Кўк ғарбида кўланкага кўз ташлаб бир дам,
 Олдан айтар шамолни ҳам, очик кунни ҳам;
 Айтар дала баҳрин очар ёмғир шарросни,
 Узумларга хавфли бўлган эрта аёзни.
 Агар оқшом оққуш сузиб тинч сувда юрса,
 Келишингдаш хабар бериб, кичкириб турса,
 Ёки ғамгин булутларга ботса қуёш – нур,
 Билки, эрта уйғотади кизларни ёмғир,
 Ё урилар дарчага дўл: тонгда қишлоки –
 Шайланаркан ўриш учун бўлик бошоқни,
 Бўронларни эшитиб у чикмайди ишга,
 Яна қайта ялқовланиб бошлар мудрашга.

«ЖОНАЖОН ЮРТИНИНГ...»

Жонажон юртининг мовий осмони
 Остида зориқди, сўлди сарвиноз...
 Хазондек қовжираб ёшгина жони,
 Сояси устимда этади парвоз;
 Аммо орамизда мислсиз ғов бор,
 Мен туйғу уйғотдим қалбда беҳуда:
 Лоқайдлар ўлимдан қилди хабардор,
 Мен ҳам уни лоқайд тингладим жуда.
 Уни бениҳоя севардим ахир;
 Оташин юрак ва ҳис билан бутун,
 Кўйида зориқиб, бўлиб мунтазир,
 Азоб-укубатдан гўё бир мажнун!
 Қани ғам, қани ишк? Кўнглимдан, хайҳот,
 Утган тотли кунни этиш учун ёд,
 У шўрлик, соддадил бир соя учун.
 Сира тополмасман на кўз ёш, на ун.

КУЙДИРИЛГАН МАКТУБ

Алвидо, эй ишк мактуби! Амр этди дилдор.
 Кўзим қиймади-ю, кўлим бормади зинҳор
 Қувончимни ташлаш учун ўтга кўп замон...
 Вақт-соати етиб келди: ишк мактуби, ён!
 Шайланганман: таъсир этмас ҳеч нарса менга,
 Варақларинг емирмоқда очкўз аланга...
 Бир нафасда!.. Ловуллайди... тўзгиган тутун
 Кўтарилиб, оҳ-зорим-ла йўқолур бутун.

Вафолордан жудо бўлгандаги таассурот,
 Ўтга тушган сурғуч қайнаб бикиллар... хайхот!
 Шундай бўлди! Варақланди қора саҳифа,
 Енгил қулда мактубдаги эзгу киёфа –
 Оқарди... юрак қисар. Эй мўътабар қул,
 Ғам-ғуссали тақдиримнинг севинчи бутқул
 Қайғули шу кўксимда қол мен билан мангу...

ЁЛВОРИШ

О, агар бу рост бўлса, тунда –
 Битганида одамнинг умри,
 Қабрларнинг тошига шунда
 Ялт-ялт тушса кўкдан ой нури.
 О, агар бу рост бўлса, шундоқ
 Бўш қолса тинч мазорнинг бари –
 Мен Лайлига бўлиб кўп мушток;
 Чорлайман: кел, дўстим, мен сари!

Авваллари кўринганингдай
 Маҳбуб руҳи, бўлгил намоён,
 Сўнгги ғамдан ўзгариб чирой
 Рангсиз, ҳолсиз, киш қунисимон.
 Кел, енгил қуй ёки шамол, ё –
 Олисдаги юлдуз сингари,
 Кел, мисоли даҳшатли сиймо,
 Менга фарқсиз: келгил мен сари!

О, сени мен чақиришим бу,
 Севгилимни кек билан ҳазон –

Этганларга таъна эмас-ку,
 Ёки мени аҳён ва аҳён –
 Кийнагандан шубхалар қаҳри,
 Тобут сирин фош этиш эмас...
 Ғамгин дейман: севаман пайваст¹,
 Сеникиман, келгил мен сари!

СУВ ПАРИСИ

Кўл устида эманзор ичра
 Паноҳ топиб роҳиб кай бир вақт,
 Ибодагдан бўшамас сира,
 Емас-ичмас, чекарди захмат.
 Мана олиб белкуракни чол,
 Ўзи учун гўр ковлаб қолди
 Ва ўлимни ўйларкан, дарҳол –
 Ёдга эзгу номларни олди.

Кекса роҳиб ёз санасида
 Худовандга ибодат этди –
 Ғариб кулба остонасида
 Эманзорлар унникиб кетди;
 Кўл остида буркиди гуман,
 Осмон бўйлаб аста ой сузар
 Ок булутлар аро, дафъатан –
 Роҳиб сувга ташлади назар.

¹ *Пайваст* – бу ерда: доимо.

Тикилди-ю, кўркиб кетди у;
 Не гап, ўзи англай олмас ҳеч...
 Бир караса, кўпирарди сув,
 Бир караса, яна бирдан тинч.
 Бирдан... Тунги соядек енгил,
 Чўккидаги қор каби оппок
 Жувон чиқди, яланғоч соҳил –
 Ёкасида ўлтирди шундок.

Роҳибга у ташлайди назар
 Ва жикка ҳўл сочин тарайди.
 Кекса роҳиб кўркиб калтирар
 Ва гўзалга тўймай қарайди.
 Уни жувон ўзга қорлаб тек.
 Бош силкитиб қилди-ю имо,
 Ғойиб бўлди учган юлдуздек,
 Мудрок босган тўлқинлар аро.

Туни бўйи ухлолмади қол,
 Ибодатга турмади қундуз:
 Кўз олдини босиб ўй-хаёл,
 Қиз сояси намоён қапуз.
 Яна қора қийди эманзор,
 Ой сузади булутлар аро,
 Сув бўйида жувон беозор
 Ўлтиради рангсиз ва зебо.

Назар ташлар, бошини чайқар,
 Олислардан ўпар ҳазилқаш,
 Тўлқин билан ўйнар ва қалқар,

Кулар, йиғлар болага ўхшаш,
 Ва роҳибни чорлар, урар ох...
 «Роҳиб, роҳиб! Келгил мен томон!...»
 Шаффоф мавжга чўқади ногоҳ;
 Сукунатга тўлар ер-осмон.

Учинчи кун ошиқ бекарор
 Келиб дилбар соҳилга якин.
 Паривашни кутди у такрор,
 Эманзорга тушгунча салкин...
 Тун зулматин кувди тонг, бироқ —
 Роҳибни ҳеч топмадилар, рост,
 Факат сувда болалар оппоқ
 Бир соколни кўрдилар, холос.

Асқад Мухтор таржимаси

ШОИР

Кутлуғ қурбон бўл деб, шоирдан ҳали
 Талаб этмас экан Аполлон¹,
 У ювошлик билан, ғавғоли
 Дунё ташвишидан чиқолмас ҳамон;
 Мукаддас лираси² сукунатда, лол;
 Рухин муздай чулғайди уйку,

¹ *Аполлон* – мусика, санъат ва шеърят худоси.

² *Лири* – илҳом париси.

Дунёда бенафлар ичра, эхтимол,
 Ҳаммасидан бенафроғи шу.

Лекин агар илоҳий бир сўз
 Сезгир қулоғига урилса қитдай,
 Худди уйқусидан турган бургутдай,
 Шоир қалби титрар сабрсиз.
 Ўйин-кулги тегар ғашига,
 Одамлар миш-мишин ётсирар, севмас,
 Халкнинг ҳукмдори қошида
 Шоир мағрур бошини эгмас;
 Нотинч қалбда оҳанглар тошар;
 Ёввойи, шиддатли кўз қарашлари,
 Сахро тўлкинлари бағрига шошар.
 Шовуллаган ўрмонлар сари...

КАВКАЗ

Кўз ўнгимда Кавказ. Ўзим юксакда,
 Қорли қояларнинг ёқасидаман;
 Бургут кўтарилиб олис чўккидан
 Мен билан тенглашиб аста сузмакда.
 Бу ердан кўраман илк сел тошкинин,
 Қорларнинг дастлабки кўркинч боскинин,
 Тагимда булутлар оқади аста;
 Булут аро гувлаб шалола тошар;
 Остида баҳайбат қок қоятошлар;
 Нимжон ўт, қуриган чангалзор пастда;
 Кейин, дарахтзорлар, салкин ўтлоқлар.
 Қушлар тинмай сайрар, кийик ўйноқлар.
 Одамлар маконин кўрмиш тоғ аро,

Бўлик княлиғда ўтлайди пода,
 Чўпон ўрлаб борар кувнок воҳала,
 Арагва шошади кўк кирғок аро.
 Даралар пана жой юпун отликка,
 Терек¹ ўйноклайди бебош шодликда;
 Ўйноклару, гўё кафас туткуни.
 Ем кўрган ёш йирткич каби пишкирар;
 Беҳуда қаҳр-ла кирғокка урар.
 Қояларни ялар очкўз тўлқини...
 Ҳайхот! На кувонч бор унга, на см бор:
 Уни лол қоялар сиқар шиддаткор.

МЕҲНАТ

Тотли дам бу: неча йиллик меҳнатимни тугатдим.
 Нега тагин сирли ҳасрат нотинч килар кўнглимни?
 Ё улкан иш бажарилгач, турибман, ҳақкин олиб –
 Бекор қолган мардикордек, бўлак ишга бегона?
 Ё муқаддас куйчиларнинг, олтин тонгнинг дўстини,
 Туннинг тилсиз ҳамроҳини – меҳнатимни
 кўз қиймас?

ЎСМИРГА

Совук денгиз соҳилида тўр ёймоқда балиқчи;
 Бола унга қарашмоқда. Балиқчини кўй, ўсмир,
 Сени ўзга истиқболлар, ўзга ташвишлар кутар;
 Сен ақллар овлагайсан, қарашгайсан шоҳларга.

¹ Терек – Кавказдаги дарё.

ГАЙДУК¹ ХРИЗИЧ

Гор ичида, чакир тошлар аро
 Дадил гайдук Хризич беркинди.
 Катерина – унинг хотини
 Икки ўғилчаси билан ёнида.
 Чиколмайди улар бу ғордан –
 Ёвуз душман пойлаб турибди,
 Агар жиндак бош кўтарсалар
 Кирк милтиққа бўларлар нишон.
 Таом кўрмадилар уч кеча-кундуз,
 Тошлар чуқурида тўпланган
 Ёмғир сувин ичдилар факат.
 Тўртинчи кун балкиди куёш.
 Чукурликда сув куриб битди.
 Катерина оҳ тортди шунда:
 «Раҳм-шафқат қил, Парвардигор!»
 Шундаёқ йикилиб жон берди.
 Хризич унга караб юм-юм йиғлади;
 Ўғиллар йиғлашга қилмади журъат,
 Хризич юзин четга бурганда
 Кўз ёшларин артдилар холос.
 Бешинчи кун, ақдан озиб,
 Ухлаган кийикка боққан бўридай,
 Она жасадига тикилди ўғил.
 Буни кўриб кўрққан кичиги

¹ *Гайдук* – Болкон ярим оролида ва Венгрияда турк султонларининг истибдодига қарши курашган кўзғолончи-партизан.

Акасига қараб қичқирди:
 «Жонингни кийнама, акажон!
 Ичгин менинг иссиқ қонимни,
 Бунда агар очликдан ўлсак,
 Кечалари чикиб қабрдан
 Ухлаган душманнинг қонин сўрармиз».
 Хризич туриб, дер уларга: «Бас!»
 Очлик, ташналикдан ўк афзал».
 Шунда учови ҳам қоядан пастга
 Қутурган бўридай сакраб чопдилар.
 Ҳар бири ўлдирди етти душманни
 Ва ҳар бири еди етти ўк;
 Душман қиркиб уларнинг бошин,
 Найзаларга санчиб кўтарди.
 Аммо ёв уларга боқолмади тик –
 Хризичлар душманга шу қадар дахшат.

БУДРИС ВА УНИНГ ЎҒИЛЛАРИ

Адам Мицкевичдан

Будрисда бор уч ўғлон, литвалик уч навқирон,
 Келди улар қошига чол маслаҳат солгани.
 «Эгарларни қилинг тахт, от шай бўлсин ҳамма вақт.
 Чархлаб қўйинг, болалар, қилични, ойболтани.

Ҳақиқатдир шу хабар: уч томонга баробар
 Юриш қилиш нияти Вильнода тугилипти.

Ҳоким Кестут русларга, Ольгерд эса прусларга,
Паз полякларга қарши юриш қилмоқ бўлипти.

Сиз хали навқиронсиз ва абжир паҳлавонсиз,
(Ҳамманг Литва худосин паноҳида омон бўл!),
Чиколмайман сафарга, сизни йўллай зафарга;
Учовлонсиз, учингизга мана учта очик йўл.

Ҳаммангга улуш катта: биринг Новеградда
Руслардан ўлжа олиб, яшай берсин бадавлат.
Рус хотинлар хушбичим, эғнида қиммат кийим,
Рўзғорида мўлчилик, сахийлик расм-одат.

Бирингиз пруслардан, лаънати иблислардан
Қимматбаҳо нарсалар топа олар бир талай,
Дунё-дунё пул унда, мовутлар гул-гул унда,
Каҳрабо-чи¹, бехисоб, денгиздаги қумлардай.

Паз билан учинчингиз ляхни урсин кўрқувсиз:
Польшада моли-давлат, зеби-зийнат кўп эмас,
Олса арзир шамширин; аммо у ердан биринг,
Аминманки, уйимга келинсиз қайтиб келмас.

Поляк кизидан гўзал малика йўқдир азал,
Печь ёнида ўйнаган мушукчадай хушчакчак –

¹ *Каҳрабо* – сарик тусли қимматбаҳо тош.

Йилтиллар кўзлари ҳам, худди ёнар икки шам,
Атиргулдай қирмизи, юзлари момоқаймоқ.

Ҳали йигит эканман, каллиғ олиб келганман,
Ҳай болалар, ўзим ҳам шу Польшага борганда.
Мана қариб қолсам ҳам уни эслайман ҳар дам
Ҳамон ўша томонга кўзим тушиб қолганда».

Ўғиллар қўл сиқишди ва сафарга чиқишди.
Кўз тикар йўлларига уйдан жилолмаган чол.
Кунлар ўтар басма-бас, биронтаси ҳам келмас,
Ўлдирдилар шекилли, деб Будрис қилди хаёл!

Қор ёғади гупиллаб, отлик келар дукурлаб,
Чакмонининг тагида каттагина бир тугун.
«Ўғлим, совғами? Нима? Оббо, сен-ей, пулми-а?»
«Йўк, отажон, пул эмас, поляк қизин келтирдим».

Паға-паға қор тушар, отлик шамолдай учар,
Қора чакмон остига яширипти бир тугун.
«Чакмонингда нима бор? Мовут эмасми гулдор?»
«Йўк, ота, мовут эмас, поляк қизин келтирдим».

Қор ёғади гупиллаб, сўнгги отлик дукурлаб,
Қора чакмон остида олиб келар бир тугун.
Чол Будрис тиним билмас, сўрагиси ҳам келмас,
Бирданига уч тўйга меҳмон чакирар бугун.

Рустам Комилов таржимаси

ҚИШКИ ЙЎЛ

Тарам-тарам туман оралаб,
 Ўзига йўл очиб борар ой,
 Ғам-ғуссали ўтлоққа қараб,
 Ғамгин нурин сочиб борар ой.

Қиш йўллари кўнгилсиз бирам,
 Учиб борар тройка¹ ўқдай,
 Дилтанг килиб кўнғирокча ҳам
 Бир оҳангда жаранглар тинмай.

Бир яқинлик ҳис этилади
 Ямшик² айтган узун кўшиқда:
 Гоҳ жасорат эшитилади,
 Гоҳо эса аламли ғусса...

На чироғ, на қорайган уй бор,
 Қаршимда-чи, қор билан хилват...
 Йўлда чакрим белгиси – чипор
 Устун учраб туради факат.

¹ *Тройка* – уч отли извош.

² *Ямшик* – аравақаш.

Дил маҳзун, зик... эртага, Нина,
 Хузуринга албат қайтаман.
 Хурсанд бўлиб камин¹ ёнида
 Бокажакман сенга тўймасдан.

Янграб соат стрелкаси
 Босар аник доирасини.
 Ҳайдаб шилкимларнинг ҳаммасин,
 Тун айирмас мен билан сени.

Нина, йўлим руҳсиз, дилда ғам,
 Ямшигим ҳам мудраб жим бўлди,
 Бир хилди жаранглар қўнғирокча ҳам,
 Ой ҳам туман билан тўсилди.

Шухрат таржимаси

«ШУНДАЙ ЭДИ...»

Шундай эди, шундай бўлар хали ҳам,
 Бу қадимдан қолган ибрат, йўл-йўрик.
 Билимдон кўп, лекин оқил, доно кам,
 Таниш-билиш саноксиздир, дўст-чи, йўк!

¹ Камин – ўчоксимон уй печи.

ЧОЛ

Киборлар олами танг колган
 Серзавк ошик энди мен эмас.
 Баҳор, ёзим, ох, ўтиб бўлган,
 Излари ҳам энди кўринмас.
 Ёшлик йиллар тангриси Амур,
 Сенинг содик мухлисинг эдим.
 Агар қайта туғилсам, билур –
 Эдим қандай хизмат килмоғим!

КЎЗ ЁШИ

Кеча, куйиб арғувон бода
 Гусар билан ўлтирар эдим.
 Ўйчан, ҳасрат бўлса зиёда,
 Узок йўлга термилар эдим.
 «Нега боқдинг йўлга бунчалик? –
 Бериб қолди гусарим сўроқ. –
 Шукур килки, бу йўлга ҳали
 Дўстларингни кузатганинг йўқ».
 Шу чоқ эгиб кўксимга бошим,
 Дедим унга оҳиста: «Гусар,
 Менинг-ла йўқ эркам, йўлдошим».
 Жим қолдим, ох, дилни ғам эзар.
 Кипригимга тизилган кўз ёш
 Томчи-томчи қадаҳга оқди.
 «Қиз учунми шунчалар йиғлаш?
 Уял», – деди, гусар тутоқди.
 «Қўй, қалбимни тирнама, гусар,

Куймаганга ўхшайсан ҳали.
 Ҳайҳот, томчи кўз ёши етар
 Бир кадаҳни заҳарлагали!»

ДЎСТЛИК

Эшитдимки, бу ёруғ олам
 Дўстлик билан гўзалдир фақат.
 Унингсиз ҳеч йўқдир шодлик ҳам,
 Ҳаёт йўли унингсиз даҳшат.
 Аммо қалбда бор ўзга туйғу:
 Ҳам эркалар, ҳамда киймалар.
 Фароғатда, меҳнатда ҳам у
 Мижжа қокмас, доимо ёнар.
 У, бераҳм, азоб берувчи,
 Яллиғи зўр чуқур жароҳат:
 Қалбимизни сиёҳ қилучи,
 Аммо ўзи бағишлар ҳаёт.
 У деганим эҳтирос, унинг –
 Дарди билан куйиб яшайман,
 Гул ёшлигим сўлмоқда менинг,
 Лек соғаймоқ... ҳеч истамайман.

ҚУШЧА

Ватаним одатин бегона элда
 Мен муқаддас билиб бажармоқдаман:
 Баҳор байрамида – гўзал сайлида
 Қушчага эрк бериб учирмоқдаман.

Кўнглим шундан топар тасалли – ором
 Худодан нолишим ўринли эмас,
 Ахир, мен озодлик этолдим инъом
 Ақалли биргина жонга бу нафас!

Эркин Воҳидов таржимаси

СЕН ВА СИЗ

Хавойи Сиз ўрнига янглиш
 Қиз ногаҳон Сен дея айтди.
 Шу дилбар сўз кўнглимда ёниш,
 Ўйларимда орзу уйғотди.

Термуламан сўз дерга ожиз,
 Сеҳри тамом ром этган мени.
 Сиртда дейман: қандай яхшисиз,
 Қалбда эса: севаман Сени.

ҲОФИЗДАН

Жанг шовкини дилда уйғотма,
 Ёнма, йигит, зафар, шон билан.
 Қонли харбга¹ ўзингни отма
 Қорабоғлик оломон билан.

¹ Харб - жанг, уруш.

Балки сени ўлдирмас қотил,
 Майдон аро, қиличлар аро.
 Барнолигинг кўрган Азроил
 Юбормагай бемахал қазо.

Бир нарсадан кўркаман факат:
 Ошно бўлиб жангда бебоклик¹,
 Сенда қолмай дилбар назокат,
 Бу майинлик, гўзаллик, поклик.

ЭПИГРАММА

Таъна билан жонимга тегдинг,
 Жавоб сенга мухтасар², ошнам.
 Ҳа, мен ишчан эмасман, лекин
 Сен омилсан ялқовликда ҳам.

ЭПИГРАММА

Иллатлари ҳаддан зиёда,
 Нопок яшаб келди бу одам.
 Гуноҳларин ёйса дунёда
 Жой қолмагай кўймоққа қадам.

Инсоф кирди унга ниҳоят,
 Аста-секин йўл топди тўғри.
 Мана энди дуруст, хайрият,
 Номи бўлди қартабоз ўғри.

¹ *Бебоклик* – шафқатсизлик, бераҳмлик.

² *Мухтасар* – қисқа, ихчам, лўнда.

КАРЛАР

Кар карни кар козининг ҳукмига тўғрилади,
 Кар деди: «Бу кар менинг молимни ўғриллади».
 Кар карга жавоб берди: «Бекор айтибсан, эй кар,
 Сен айтган у кўриққа етти пуштим дон экар».
 Кар кози ҳукм килди, пок иш бўлсин, бир йўл бор,
 Йигитни уйлантиринг, киз бўлса ҳам гуноҳкор.

Абдулла Орипов таржимаси

ЎТИНЧ

Ўзинг асра энди мени, туморим,
 Қувгин чоғларимда мени асрай кол.
 Қалбимни чулгаса шубҳа ва малол,
 Ўзинг асра энди мени, туморим.

Тўлкинлар бузишиб сабру қарорим,
 Теграмни чулғашиб олсалар мутлок,
 Булутлар солсалар ваҳший қалдирок,
 Ўзинг асра энди мени, туморим.

Бегона элларда ёзим хуморим,
 Эринчак сукунат кўйнида колсам,
 Оловли жанг ҳиссин қалбимга солсам,
 Ўзинг асра энди мени, туморим.

Сирли ва мукаддас офтобузорим¹,
 Алдоқчи, ғаройиб, лазиз туйғулар...
 Хиёнат кўкида ботдилар улар...
 Ўзинг асра энди мени, туморим.

Ўтган хотиралар – дилдаги зорим,
 Қалбим жароҳатин тирнамасин, бас,
 Алвидо, умидлар, тинч ухла, ҳавас,
 Ўзинг асра энди мени, туморим.

«ҲАММАСИ ТУГАДИ ...»

Ҳаммаси тугади, орамиз очик...
 Сўнг бор кўлларингни ўпаркан, пари,
 Шаънингга тўқийман мунгли бир кўшиқ,
 Тинглайман жавобинг: «Тугади бари...»
 Энди алдовларни килмасман расм
 Ва сени алам-ла ахтармоқ нечун?!
 Ўтди... ўтганларнинг унут ҳаммасин.
 Севги яралмаган фақат мен учун.
 Сен ёшсан, қалбингнинг гўзал маҳали,
 Севимли бўларсан кўлларга ҳали...

ҲИКМАТ

Кулбада биттагина шам ёниб турар эди,
 Равшан бўлди ёқишгач яна битта шамчирок.
 Бежиз эмас, қадимги донолар деяр эди:
 Тўй яхшию ва лекин кенгашли тўй яхшироқ.

¹ Офтобузор – қуёш юзли.

ЯНГИЛИК

«Хўш, дунёда нима гап, канақа янгилик бор?» –
 У эса тура берди бежавоб, ютиб нафас.
 Охир деди: «О, дўстим, эзмалик кимга даркор,
 Сен – аҳмоқсан, бу эса асло янгилик эмас».

ТЎҒРИ БАШОРАТ

«Касалим тузаларми?» – Шер эшакдан сўради.
 Эшак эса ўйламай деди: «Аё шох жаҳон,
 Ўлмасангиз, яшайсиз, ўлмаганлар туради».
 Икки карра икки – тўрт, бу эшакка ҳам аён.

Муҳаммад Али таржимаси

ДЕМОН

Сирли олам қошида илк бор
 Ҳайратларга тушган кунларим, –
 Қиз нигоҳи, шовкин ўрмонзор,
 Тунда оккан булбул унлари,
 Баландпарвоз олий туйғулар,
 Хурлик, шараф, ишқий аланга,
 Дурри санъат, илҳом, ёғдулар
 Ўт солганда жон ила танга –
 Умид, роҳат – барига ногоҳ

Соя солиб ғамли ва нолон,
 Қандайдир бир ёвуз рух гоҳ-гоҳ
 Келар эди кошимга пинҳон.
 Ғамли эди бизнинг мулокот:
 Табассумдан то нигоҳ қадар,
 Аччик-аччик сўзлари бедод
 Қуяр қалбга мисли муз захар.
 Бўхтонлари беҳад, бемисол,
 Келажакни синаб кўрарди;
 Гўзалликни атарди ҳаёл;
 «Илҳом – ирганч» деб наҳс урарди;
 Ишонмасди, эрк, ишққа буткул,
 «Яшаш – кулги», – дерди доимо.
 Табиатда ҳеч нарсага ул
 Эзгуликни кўрмади раво.

ШОИРГА

Шоир! Халқнинг меҳрига ҳеч тикиб юрма кўз!
 Мактовларнинг ўтажакдир оний шовқини,
 Эшитарсан галварс тўда ҳукмини маънос,
 Қойим¹ бўлу осуда тут кўнгил лавҳини.

Сен подшосан: танҳо яша. Эркака буриб юз,
 Хур идрок-ла топа билгил хурлик завқини,
 Ардоклагил хуш ўйларинг самар-шавқини,
 Мардлигинг-чун эҳсон кутма, очма бундан сўз.

¹ Қойим – барқарор, собит.

Ўзингдadir эҳсон бори. Сен олий хакам,
 Қаттиққўлсан ўз-ўзингга сен барчадан ҳам,
 Кўнглинг тўкми ёзганингдан, эй соҳибкамол?

Кўнглинг тўкми? Майли, авом койинса уни,
 Булғаса-ю шамъинг ёнган меҳроб юзини,
 Минбарингни ўйин қилса болалар мисол.

«ОРАМИЗДА ЯШАГАНДИ УЛ...»

Орамизда яшаганди ул¹
 Унга ёт кавм аро; кўнглида зарра
 Йўк эди бизларга кину адоват.
 Биз уни севардик. Ювош, беозор
 Бари суҳбатларга кўшилар эди,
 Бахам кўришардик тиник орзулар,
 Кўшиқларни бизлар (илхоми кўкдан,
 Ҳаётга ҳам кўкдан боқарди). Тез-тез
 Сўйларди келажак замонлар ҳақда,
 Дердики: «Низони унутиб халқлар
 Улуғ оилага бирлашажаклар!»
 Очикиб тинглардик шоирни. Гарбга
 Жўнаб кетди шоир – тилашиб ок йўл,
 Хўшлашиб қолдик биз. Бирок-чи энди,
 Ювош меҳмонимиз ёвлик қилмоқда –

¹ Шеър улуғ поляк шоири Адам Мицкевичга бағишланган.

Бевош оломоннинг раъйига караб,
 Шеърий пардаларга жойлабон нафрат,
 Заҳар куймоқдадир каломларига.
 Қаҳрвор шоирнинг саси олисдан
 Эшитилиб турар!.. О, Тангри, ўзинг
 Дарғазаб қалбига тинчлик ато эт,
 Ва унга қайтаргил...

«ЖАНГЛАР МАЪЛУМ...»

Жанглар маълум – хуш кўраман киличлар сасин,
 Аскарый шон-шуҳратларга ихлосим баланд.
 Қонли жанглар жарангоси кўнглим айлар банд,
 Ўлим ҳақда ўйларга гоҳ келар хавасим.

Эркнинг содиқ алп жангчиси мардона босиб
 Гар ўлимга келолмаган эрса рўбарў,
 Шодмонликнинг том маъносин англамабди у,
 У – дилдорлар бўсасига эмас муносиб!

ЎЧ ОЛИШ ҲАҚИДА

Асалари айикнинг бошини чақиб олди,
 Ўч олмоқчи эди-да мумкатак асал учун.
 Не бўлди денг? У ўлди, найзаси ичда қолди,
 Ўч олмоқчи бўлганнинг иши шунака хуржун.

Абдулла Шер таржимаси

ҚУРЪОНДАН ИҚТИБОС

П.А. Осиповага бағишланади

I

Онт ичаман жуфту ток ҳакки,
Қилич ҳакки, ғазоват ҳакки,
Онт ичаман мен Зухро ҳакки,
Хуфтондаги ибодат ҳакки:

Айт-чи, сени қачон тарк этдим?!
Мен гўшаи таскин ичра, айт,
Бошин силаб, кимни беркитдим
Синчил нигоҳ таъкиб этган пайт?!

Мен эмасми, сен – ташна учун
Сахро сувин йўқдан бор қилган?
Мен эмасми, тилингни бутун
Ақлларга ҳукмдор қилган?

Мардона бўл, ёв бил ёлғонни,
Ҳақ йўлидан дадил юр, марғуб,
Етимларни суюб, Қуръонни
Кулларимга айлагил тарғиб.

II

Эй, Расулнинг пок аёллари,
 Устуворсиз жами аёлдан:
 Сизга дахшат – фисқ хаёллари.
 Сиз оромбахш гўша ичра шан,
 Маъсум яшанг: сизгадир мерос
 Биби Марям ёпинган либос.
 Садокатли калбни асрангиз
 Ҳалол оғуш, кутлуғ ишк учун,
 Осийларнинг назари бу кун
 Юзингизга тушмагай харгиз!

Сизлар эса, эй саҳобалар,
 Муҳаммадга бўларкан мехмон, –
 Зинҳор уни ғайри йўл томон
 Бошламоқдан қилинг тавбалар.
 У илоҳий ваҳийга шайдо –
 Яшар экан, боқмагай асло
 Мадҳиялар, ҳиссиз сўзларга:
 Шукр дея, эъзозлаб базмин.
 Пок дил билан қилингиз таъзим
 Уйидаги ёш канизларга.

III

Қавок уйди, кўнгли ғашланиб,
 Кўр шарпасин сезган пайғамбар:
 Югурар-у, ёмонлик яниб,
 Дилга рахна солишга кўрқар.

Каломулло, сенга, пайғамбар,
 Берилмаган шаккоқлар учун.
 Тарғиб айла Қуръонни, магар
 Осийларни зўрламоқ нечун!

Нимасига кеккаяр инсон —
 Туғилгани учунми ожиз?
 Қўғирчокдек яшаб нотавон,
 Сўнг ўлгани учунми ожиз?

Тангри аввал ўлдириб фаршда,
 Сўнг жон ато этганигами?
 Кунларини кўриқлаб Аршда —
 Қисматга жо этганигами?

Ё бергани учунми ризқ-рўз,
 Зайгунни ҳам, хурмо, нонни ҳам?
 Меҳнатини олқишлаб бесўз
 Токзорни ҳам, пайкал, донни ҳам?

Сур тортади, бироқ, Исрофил;
 Ерда кўпар қиёмат куни:
 Онасидан безади ўғил,
 Оғасини тарк айлар ини.

Қути ўчиб шунда кўркувдан,
 Барча энур Тангрини таниб
 Ва осийлар кулар юзтубан
 Ловиллаган ўтга чулғаниб.

IV

Кўп калимда, кодир Яратган,
 Кибрдан маст ҳоким бир куни
 Баслашмоқчи бўлди сен билан;
 Босиб кўйдинг, лекин, сен уни.
 Дединг: «Ерга бахш этиб ҳаёт,
 Жазоларман ўлим билан бот,
 Измимдадир менинг бор дунё».
 «Мен ҳам, -- деди у, -- бериб ҳаёт,
 Жазоларман ўлим билан бот:
 Мен сен билан тенгман, эй Худо».
 Лек сендаги илохий шахтдан
 Ўчди осий такаббур уни:
 «Мен чикардим куёшни шарқдан,
 Қани, чикар ғарбдан сен уни!»

V

Ер турғундир; гумбази само
 Дастингдадир, дастинг толмагай,
 У куруклик ё сувга асло
 Қулаб, бизни босиб қолмагай.

Сен куёшни ёқдинг, Яратган,
 У ёритгай еру кўкни тек
 Биллур ичра ёғду таратган
 Зайтун мойи сингган пиликдек!

Яратганга сиғин, у кодир:
 Жазирама кунда химоя;

Булутларни кўкка йиғадир;
Бахш этадир оғочга соя.

У шафикдир: у Муҳаммадга
Очди порлок Қуръонни Аршдан;
Топинайлик нури абадга,
Кўзимиздан арисин туман.

VI

Кирмадингиз тушга беҳуда
Салла ўраб, айтиб такбирлар,
Қўлда тутиб конли шимширлар
Сиз хандакда, қалъа устида.

Тингланг шодон даъват сасини,
Ўтли саҳро ўғлонлари, сиз!
Канизларни асир олингиз,
Бўлашингиз жанг ўлжасини!

Сиз енгдингиз: сизга шон кулар,
Кўрқокларнинг аҳволи хароб.
Ғазоватга бермади жавоб
Сирли тушга инонмай улар.

Сукланганча ўлжага бу дам,
Қилмишидан пушаймон, секин,
Қўшиб олинг, дерлар, бизни ҳам:
Сизлар эса рад этинг кескин.

Жангда шаҳид кетганлар албат
 Жаннатмакон дея олди ном.
 Улар энди дохилсиз ором,
 Фароғатга чўмди то абад.

VII

Кўзғол, эй хавфнок:
 Бу тун горингда
 Мукаддас чирок
 Ёнур тонггача.
 Сидкий тоат-ла
 Қувгил, пайғамбар,
 Ғамгин ўйларни,
 Нопок рўёни!
 Тонггача тоат,
 Ибодат айла;
 Арш китобини
 Ўқи тонггача!

VIII

Виждонингни сотиб рангпар фақирлик узра,
 Эҳсон сочма сен тамагир қўл билан сира;
 Аршга макбул бўлгай факат тўлик саховат,
 Маҳшар куни бўлик ҳосил берган ер монанд,
 Уруғ сочган, бахтли ихлосманд,
 У юз карра тақдирлагай заҳматинг албат.
 Лекин агар бу дунёда феълинг қилиб тор,

Сен хасислик билан тутсанг гадога нисор,
 Бахил кўлинг юмиб турсанг оғриниб, малул,
 Билки: берган хайр-эхсонинг харсангдан жала
 Ювган гарддек кетар бир йўла, —
 Яратганнинг даргохида бўлмагай кабул.

IX

Сўнг хорғин йўловчи шаккоклик килди:
 Сув ила сояни Тангри деб билди.
 Сахрода гентираб уч кеча-кундуз,
 Ҳарорат ва чангдан зўрға очиб кўз,
 Боқаркан атрофга ноумид, нолон,
 Хурмою кудукни кўрди ногаҳон.

У танҳо хурмога отди ўзини,
 Ёрилган тилию какрок кўзини
 Оромбахш сув ила сарафроз этди,
 Сўнг хачир ёнида уйкуга кетди
 Ва ўтди устидан йиллар карвони:
 Бирубор Тангрининг шудир фармони.

Келганда йўлчига уйғонмок они,
 Кўз очиб тинглади олис нидони:
 «Кўпданми уйкуга кетдинг сахрода?»
 У жавоб беради: «Кечга самода
 Чошгоҳнинг куёши кезарди юксак,
 Чошгоҳдан то чошгоҳ ухлабман, демак».

Нидо дер: «Йўк, йўлчи, ухладинг узок,
 Ётганда ёш эдинг, карибсан-ку бок,
 Бок, хурмо ўрнида бир ҳовуч кукун,
 Бу сувсиз масканда куримиш бутун
 Қум босган ул кудук – сахро булоғи;
 Бок, ётар оқариб хачир чаноғи».

Ғам билан оҳ тортди бир лаҳзалик чол
 Қалтирок бошини эгиб бемажол...
 Мўъжиза рўй берди шу дам саҳрода:
 Барига жон кирди, янги жилода
 Яна бош силкиди эпкиндан хурмо,
 Яна сувга тўлди кудук руҳафзо.

Оқарган сўнгалар тикланиб бир-бир,
 Вужудга кирди-ю, хангради хачир;
 Йўлчи кувонч туйди, кучи жўш урди,
 Қонида тирилган ёшлик гупурди;
 Илохий бир ҳайрат кўзғолди унда:
 Худони ёд айлаб йўл олди шунда.

ДЎСТЛАРИМГА

Йўк, хушомад килмасман, ҳар гал
 Шоҳга эркин битаркан мактов:
 Англатгайман туйғумни дарров,
 Сўзлагайман юракдан дангал.

Севиб колдим жўнгина, сабаб.
 У сезгиру адолатли шоҳ;
 Жонлантирди Русни ёр айлаб
 Уруш, умид, меҳнатга ногоҳ.

Гар конида ёшлик жўш урар.
 Лекин эмас каттол, бадкирдор;
 У кимники қатл этса ошкор,
 Гуноҳини хуфя кечирар.

Умрим менинг ўтди сургунда;
 Жабрин тортдим айрилиқ йўлин.
 Аммо ногоҳ шоҳона қўлин
 У чўзди-ю, мен яна бунда.

Илҳомимга эҳтиром билан
 У фикримни айлади озод.
 Унга меҳрим товланиб, дилдан
 Куйламасам мадҳия, наҳот?

Хушомадгўй! Йўқ, дўстлар, у қув:
 Шоҳ бошига келтирар офат,
 Шоҳнинг барча фармонидан у
 Четлатади шафқатни фақат.

У дер: халқни ёмон кўр, ёмон,
 Табиатнинг майин сасин бос,
 Маърифатнинг меваси, инон,
 Бузуклигу исёндин, холос.

Тахтга фақат хушомадгўй, кул
 Яқин бўлган юрт – бахти қаро,
 Худо суйган шоир-чи, малул,
 Жим, қисматга боқар ғамсаро.

* * *

Танишдир менга жанг, тиглар куйи ҳам;
 Жанговар шуҳратни ёшликдан суйдим,
 Қонли эрмакларга ишқимни кўйдим,
 Қалбимга хуш ёқар ўлим ўйи ҳам.
 Эй, эркнинг жувонмард жангчиси, бир дам
 Кимда-ким ўлимга қамти келмагай,
 Демак, у кувончнинг тотин билмагай,
 Нолойик гўзаллар бўсасига ҳам.

* * *

Гуржистоннинг дардларин, гўзал,
 Куйламагил чок этиб дилни:
 У эслатур менга ҳар маҳал
 Ўзга ҳаёт, олис соҳилни.

Ёдга солур, хайҳот, ундаги
 Шафқат билмас оҳанг куюни
 Дашту тунни ва ойдиндаги
 Олис, шўрлик кизнинг рўйини!..

Ёзмишдаги шарпани мен гоҳ
 Унутгайман сенга бокиб лол;
 Лекин сен-чи, куйлайсан – ногоҳ
 Такрор уни кўргайман яққол.

Гуржистоннинг дардларин, гўзал,
 Куйламагил чок этиб дилни;
 У эслатур менга хар махал
 Ўзга хаёт, олис соҳилни.

* * *

...ГА

Сўрама, кайғули ўй билан нечун
 Шавкли базмларда дилгирман бот-бот.
 Нечун мен атрофга боқаман нигун,
 Лаззатли хаётнинг ўйи менга ёт;

Сўрама, мен нечун совук калб билан
 Юз буриб шўх ишқдан, зинҳор-базинҳор
 Демадим ҳеч кимни *азизам*, зотан,
 Ким севса бир бора, севмагай такрор;

Ким билса гар бахтни, билмагай такрор.
 Қисқадир берилган роҳат умри, сўнг –
 Ёшлиқдан, лаззатдан, сафодан ёдгор
 Қолгусидир факатгина муноғ...

* * *

Асра мени, асра, туморим,
 Асра кувгин, саргардон пайтим,
 Безовтаю пушаймон пайтим:
 Эй кайғули кундан ёдгорим.

Баҳри муҳит титратиб борим,
 Булутларни елдириб олға,
 Кўтарганда теграмда долға –
 Асра мени, асра, туморим.

Хорижларда битиб қарорим,
 Ёт оромдан безган чоғимда,
 Жанг шиддагин сезган чоғимда
 Асра мени, асра, туморим.

Тотли ёлғон – кутлуғ шарорим,
 У – қалб учун сеҳрли ёғду...
 У – бевафо, ниҳон бўлди у ...
 Асра мени, асра, туморим.

Қалб ярасин, эй, дўсту ёрим,
 Тирнамасин хотир – мустабид.
 Ухла, орзу; алвидо, умид;
 Асра мени, асра, туморим.

* * *

Тасодифий, беҳуда химмат, –
 Нечун ато этилдинг, ҳаёт?
 Яна нечун сен сирли қисмат
 Амри билан маҳкуму барбод?

Ким, айт, мени ғаразли қудрат
 Ила пастдан кўтариб чандон,
 Шавққа қалбим тўлдириб беҳад,
 Нотинч этди аклим гумондан?..

Мен билмайман мақсад завқини:
 Юрак бўм-бўш, идрок – беҳуда,
 Бир хилдаги ҳаёт шовқини
 Куритади тинкамни жуда.

* * *

Тентийманми кўча бўйлаб гоҳ,
 Кираманми гавжум жомега, –
 Бўламанми ёшларга ҳамроҳ,
 Ўйлар мени тортар домига!

Дейман: йиллар учар бесабр,
 Сафлар қанча бўлмасин тигиз,
 Биз йўқликка сингамиз бир-бир, –
 Балки кимдир жон берар шу кез.

Тикиламан: яккаҳол эман,
 Ўрмонларга ул нуроний пир
 Қадимданки шовуллаб турган, –
 Мендан сўнг ҳам кўрар кўп умр.

Чақалокни эркалатсам ҳам
 Ўйим шудир: алвидо, ниҳол!
 Сенга ўрин бўшатиб бу дам,
 Мен сўлгайман, сен яшна хушҳол!

Одат: ҳар кун, ҳар йилни синчил
 Ўйлар билан кузатмоқ, зотан –

Менга ўлим келтиргувчи йил
Аён бўлса дейман олдиндан.

Раво кўргай ўлимни тақдир
Жангдами ё йўлда, тўлкинда?
Олгаймикан ё кўшни адир
Жасадимни бағрига тунда?

Жонсиз вужуд, қайда бўлса ҳам
Чиримоғи муқаррар, лекин
Истар эдим, ҳар қалай, ётсам
Жондан азиз юртимга якин.

Саганамнинг қошида ул вақт
Бир ёш ўғлон, майли, ўйнасин
Ва бу лоқайд, ям-яшил хилкат
Ёшаришни мангу қўймасин.

* * *

Оздирмагил ақлдан, Худо.
Ундан авло тўрваю асо;
Ундан заҳмат, ранж авло.
Бу – ақлимни қадр қилганим,
Айрилмокни даҳшат билганим
Учун эмасдир асло:

Ўз эркимга қўйсалар, ул кун
Яйраб-яйраб, мисли шўх кулун

Чопардим ўрмон томон!
 Мен энтикиб куйлардим кўшиқ,
 Унутардим ўзимни жўшиб,
 Сирли ўйлардан комрон.

Тинглар эдим мавжларни бедор,
 Боқар эдим мамнун, бахтиёр
 Бўм-бўш осмонга узок;
 Бўлар эдим чўнг қудрат туккан,
 Ерни титиб, эманни йиккан
 Қуюн мисоли у чок.

Бирок, озсанг ақлдан – ёмон:
 Қўркинчлисан ўлатдек ул он,
 Сени бандда тутарлар
 Ва занжирбанд қилишиб ҳар кун,
 Сўнг панжара ортидан маймун
 Каби мазах этарлар.

Тунда эса мен – шўрлик жинни
 На булбуллар таратган унни,
 На ўрмонни тинглайман –
 Ўртоқларим чинқирар фақат,
 Назоратчи кичқирар фақат,
 Фақат шалдирар кишан.

* * *

Фавворалар салқинидан дур
 Сачраган ул кўшк аро бир пайт

Бахш этарди хонларга ҳузур
Мадҳиябоз шоир айтган байт.

Шўх базмлар ипига у шод
Қув кўл билан тизарди секин
Хушомаднинг соф дурин кушод,
Доноликнинг олтин тасбеҳин.

Куйлар эди севиб Қримни
Саъдий ўғли – машриклик маддох.
Очар экан у шеър сирини,
Тонг қоларди Боқчасарой гоҳ.

Ёйиларди хикоятлар боз
Эриваннинг гилами мисол,
Улар билан безанарди соз
Гаройларнинг хос базми алҳол.

Лекин ҳеч бир доно сеҳргар, –
Бўлса ҳамки беназир ғоят, –
Тўкимаган асло бу қадар
Қудрат ила шеъру хикоят, –

Йигитлари мағрур ва норғул,
Аёллари ҳурдек иззатманд,
Кароматли ва канотли ул
Ажиб юртнинг шоири монанд.

* * *

Подшога дедилар бир кун: «Ниҳоят
Исёнкор Риэго қатл этилди».

Деди бир ялтоки: «Хурсандман ғоят,
 Яна бир аблахдан дунё кутилди!»
 Ҳамма бирдан жимиб, ер чизди ночор,
 Кимлардир илжайди бу гапдан мулзам.
 Риэго Фернандо олдида айбдор,
 Тўғри бу. Осилди шунинг учун ҳам.
 Айтинг-чи, лозимми шу тахлит, биров,
 Жаллод қурбонини ҳақорат қилмоқ?
 Ҳатто ҳукмдор ҳам, каранг, ўнғайсиз,
 Қани жилмайса, ё бир нарса деса:
 Олижаноб бўлинг, ялтокилар, сиз
 Разиллик бобида жилла қурмаса!

* * *

Сенга ҳавас қиламан, денгизга содик ўғлон,
 Елкан, бўрон остида сочи оқарган инсон!
 Тинчгина бандаргоҳга кўпдан кадам қўйдингми –
 Кўпданми сукунатнинг лаззатини туйдингми –
 Жозибали тўлкинлар чорламоқда сени боз.
 Қўлни бер, қалбларимиз бир туйғу билан ҳамроз:
 Олис осмон, олис юрт ишқи билан биз ёниб,
 Оврўпани кирғоқда қолдирайлик қувониб;
 Мен Ернинг чарчоқ ўғли, хоҳишим – ўзга сурон.
 Қутлайман, салом сенга, эй буюк озод уммон!

ФАРИШТА

Ёш фаришта беҳишт қошида
 Бош эгганча таратарди нур,

Иблис эса дўзах бошида
 Чарх урарди исёнкор, мағрур.

Инкор руҳи, шаккоклик руҳи
 Пок рух сари ташларкан нигоҳ,
 Беихтиёр бир меҳр чўғи
 Силаб ўтди уни баногоҳ:

«Кечир, – деди, – менга, пок хилқат,
 Нур сочмадинг бекорга магар:
 Аршга буткул демадим лаънат,
 Ердан буткул килмадим ҳазар».

ҲАЛОК БЎЛГАН РИЦАР

Сўнгги бор ярк этиб, ўрмондан ошиб,
 Астагина сўнди ғуруб оташи.
 Яланг водий сукут ичра лол.
 Хилват бир туманда тўлғанар дарё,
 Булутлар эринчок сафлардек гўё,
 Улар аро сузар зар хилол.
 Тепаликда ётар чўнг пўлат совут,
 Найза чўрт синган-у, қўлқоп, ханжар – бут,
 Занг дулбулға остида қалқон.
 Ботмишдир шабнамли моҳга шпорлар:
 Бари жим ва ойнинг ўроғи ўрлар
 Улар узра сачратгандек қон.
 Атрофда айланар ботир дўсти – от,
 Мағрур кўзлар энди ўт сочмас, хайҳот,
 От жанговар бошини эгар.

У мағрур қад кўтарди тавозе билмай зинҳор,
Александр куббасидан ҳам баланд.

Йўқ, батамом ўлмасман – кўшиққа кўчган қалбим
Жисмим бирла тупроқда чириб кетмас ҳеч қачон.
Оламда шоир зоти қоларкан, сўнмас кадрим –
Асло мени тарк этмагай шуҳрат-шон.

Довругим-ла чулғанур поёни йўқ улуғ Русь,
Ундаги барча элга бўлгум суюк, муқаррам –
Мени ёдлар ҳур наслим ҳамда саҳройи тунгус,
Фин халқию даштлар дўсти қалмоқ ҳам.

Халқнинг меҳру эъзозин тоабад қозонганман –
Созим-ла юракларда эзгу ҳислар қўзғатдим.
Мен Эркни улуғладим шу қабих замонамда,
Мазлумларга шафқат ҳиссин уйғотдим.

Эй, илҳомим париси, Тангри ҳукмин эт адо,
Маломатдан чўчима, гулчамбар деб чекма ғам.
Ҳамду сано, тухматга ҳаргиз бўлгин бепарво,
Ўчақишма нолон билан сира ҳам.

ТИКЛАНИШ

Бир мусаввир бебурд қалб билан
Бўяб ташлаб даҳо асарни,
Таҳқирланган сурат устидан
Берар ўзи билган рангларни.

Аммоки бу сохта бўёқлар
 Кўчиб тушар вақт ўтган сайин;
 Асар тағин намоён бўлар
 Ҳеч бир заха кўрмагандайин.

Худди шундок – гумроҳлик, хато
 Юрагимдан чекинаар, аён.
 Ва унда илк – дилбар, мусаффо
 Кунлар тағин бўлар намоён.

«СЕНГА ИСМИМ МЕНИНГ ...»

Сенга исмим менинг эзгудир нечун?
 У сўнар қирғокқа урилган беҳол -
 Хазин тўлқинларнинг сурони мисол
 Ё сингиб ўрмонга йўқолгандек ун.

Ёдгор саҳифада қолажак у ҳам
 Жонсиз ҳарфлар ила унут зайлда –
 Қабр тоши узра бегона тилда
 Битилган имлодек нурсиз ва мубҳам.

Унда не мужассам? Кечмиш шан-сурур
 Навқирон ҳисларга кўмилгайдир бот:
 У сенинг қалбингга бахш эта олур
 На ўтли ҳаяжон, на зўр хотирот.

Аммо ғамли айём, андуҳ чеккан пайт
 Сен уни зикр айла ҳаёлан юксак.

Ва менинг ёдимни барҳаёт деб айт,
 Бор деб айт дунёда мен яшар юрак...

ЖЎРАЛАРГА

Ҳали бордир толеингизда
 Ёруғ кундуз, мунаввар тунлар.
 Не жононлар термилар сизга
 Хумор кўзи тараб учкунлар.

Уйнанг, алёр айтинг, жўралар!
 Дамлар учкур – ўзни қизғанманг:
 Сизни кўриб шодмон, бекадар,
 Жилмаяман, кўзларимда нам.

... ГА

Сўрама, мен печун умидсиз, забун¹ –
 Юраман тийра² ўй комида танҳо,
 Нечун ҳаётга мен боқаман дилхун³
 Ва унда кўрмайман фароғат асло.

Сўрама, мен печун илтифот кутган
 Маъсума юракка етказдим озор
 Ва нечун ҳеч кимга дсмам – азизам, –
 Ахир, бир бор севган севмагай гакрор.

¹ *Забун* – ожиз, заиф, нотавон.

² *Тийра* – қора; хира.

³ *Дилхун* – дили қон.

Кайтиб бахт топмагай бир бора тошган,
 Саодат онлари шундок киска, кам.
 Ёшлик, эзгу умид ва оташ ишқдан
 Қолар қалбда фақат надомат алам...

Абдуҳамид Парда таржимаси

ИҚБОЛ

На юксак мартаба, на зару давлат,
 На унвои, на шуҳрат, на зарур савлат;
 Қаршимдан чиқди гар пешвоз шайланиб,
 Турфа ғалвалардан ўтдим айланиб,
 Ёвлашган шохки бор навбатма-навбат,
 Сулҳу омонликка қилмадим даъват.
 Асирми жумла эл ва ё кўр-басир.
 Чикора мен учун, қилмас ҳеч таъсир
 Мен булар баридан безган бандаман,
 Эзгу ҳикматларга қўйдим танда ман:
 Шоҳлар амри билан яшаш эрта-кеч,
 Фарқ қилмас оммага қарамликдан ҳеч,
 Ҳеч кимга эгмасман мағрур бу бошим,
 Озод қалбим амри ёлғиз йўлдошим,
 Сарбасту ҳам сармаст булбулдай гўё,
 Чаманзор боғларга мафтун – махлиё:
 Энг сара асарлар сеҳри қилса лол,
 Мен учун энг олий илоҳий иқбол!

ОЯТ

Роҳиб-роҳибалар ҳаётдан безиб,
 Хаёлан минг битга оламини кезиб.
 Дардига ахтариб таскин-тасалли,
 Илоҳий дуолар битганлар, балли!

Бебаҳо бир дуо азиз мен учун,
 Моҳи Рамазонда кўрсатар кучин:
 Ё Раббим! Шаънингга шукрона айта,
 Уни такрорлайман қайта ва қайта.

Эй фикру зикримни банд этган оят,
 Ялқов-танбалликдан асрасанг шояд:
 Мадлоҳлик, такаббур ҳар не даъводан,
 Ҳам ўзинг сақлагил кибру ҳаводан.

Вале ҳар нуксоним қилгайсан аён,
 Ва мандан ҳеч кимга етмагай зиён.
 Ато эт итоат, севги саодат,
 Илоҳий покликни одат қил, одат!

ПАЙҒАМБАР

Ташналикдан озурда руҳим,
 Тентирардим даштда зим-зиё, —
 Билгандайин ҳолим илоҳим,
 Айро йўлда бўлдилар пайдо.

Кўзларимни охиста, ё Раб,
 Сийпар экан, ногоҳ чараклаб,
 Гўё ёвкур бургутнинг олов,
 Нигоҳидай порлади дарров.
 Гумбурлаган касирға, сурон,
 Хушёр этар экан бегумон;
 Кўрдим: само ларзага келди,
 Хур-парилар этдилар парвоз.
 Даррандалар қайгалир елди,
 Самбиттоллар тебранди хамроз.
 Манфур, тилим олди-ю юлиб,
 Малдох, каззоб забондан¹ жудо –
 Оғзимга у топиб йўлини
 Қонли дасти билан этди жо –
 Наштардайин илон тилини.
 Қиличини сермаб беаёв,
 Титрок қалбим суғуриб олди.
 Ланғиллаган лахча чўғ, олов –
 Оташни у кўксимга солди.
 Ётарканман даштда чалажон,
 Тангри ҳукми янгради шоён:
 «Фурсат етди, кўзгал, пайғамбар,
 Жо эт амрим ҳам жону танга
 Ва элма-эл кезиб сарбасар –
 Юракларда ёккил аланга».

¹ Забон – тил.

Шукур Қурбон таржимаси

ЭЛЕГИЯ

Сўнган шўхликлари телба йилларнинг
 Бода карахтлиги каби азобли.
 Ўтган кунлар ғами эскирган сари
 Кучаяр шаробдай куйдириб калбни,
 Истикбол денгизи жўшар машаккат,
 Меҳнат ваъда килиб. Йўл ўнгсиз ғоят.
 Бирок, о, дўстлар, мен ўлмоқ истамам,
 Фикрлаш, кийналиш учун яшагум!
 Фаҳм этгум: адоксиз дардлар истарам,
 Шу менга халоват бахш этар ҳар зум
 Ҳамон оҳангларга тўйиб, гоҳида,
 Хаёлларим узра кўз ёшим оқар
 Ва шояд умримнинг мунглиғ уфқида
 Видо табассумли муҳаббат балқар.

ЭТИКДЎЗ

Этикдўз тасвирга синчилиб узок,
 Пойабзалдан хато топди ва рассом
 Мўйкаламин олиб тузатди шу чок.
 Этикдўз-чи, фикрин эттирди давом.

«Назаримда, юз ҳам пича кийшиқдай...
 Очилиб қолганми кўкраклар ҳам, а?...»
 Сўзни Аппеллес шарт бўлди чидамай.
 «Этиқдан баландга тилинг юритма!»

Менинг ҳам шунака – сўзи устувор,
 Лаёқати мубҳам бир танишим бор,
 Дунёдан сўз очсанг, жавраб тинмайди.
 Акли ҳар балога етару, зинҳор
 Этиқ хусусида бир сўз билмайди!

Эрғаш Очилов таржимаси

ДАРЁ ВА ДОНО

Туби чуқур дарё
 Оқар тинч ҳар дам.
 Кимки бўлса доно
 Яшар хотиржам.

ЎЗИМГА МАРСИЯ

Бу ерда Пушкин кўмилган; кечирди ҳаёт
 У ёш илҳом париси, ишқ, ялқовлик билан.
 Бирор эғзу иш қилмаган бўлса-да бу зот,
 Худо ҳаққи, яхши одам эди умуман.

ЗАР ВА ТИҒ

Барча нарса меники! – дер зар,
 Барча нарса меники! – дер тиг.
 Барин сотиб оламан! – дер зар,
 Барин тортиб оламан! – дер тиг.

ЁШ ҚИЗ ВА ҚАРИ ОШИҚ

Оқшом чоғи бепарво
 Мени тарк этди Лайло.
 Дедим: «Қаёққа? Шошма,
 Жуда ҳаддингдан ошма».
 Гап қайтарди у баттол:
 «Ошнок сенда соч-сокол!» –
 Деди кибр ила кулиб.
 «Етар!» – дедим бўғилиб –
 У сочлар – мушклай¹ кора,
 Энди кофур² – оқ, кара!
 Адабсиз, бадбахт Лайло
 Сўзимдан кулди аммо,
 «Мушк, биласанки яхши,
 Ёш келин-куёв нақши.
 Кофур лозимдир, тушун,
 Тобутга сепиш учун».

¹ *Мушк* – кора рангли хушбўй модда.

² *Кофур* – 1) оқ хушбўй модда; 2) оқ, оклик.

ОТ

– Кўрмадингми, гўзал киз,
 Отимни менинг?
 – Кўрдим-да мен шубҳасиз
 Отингни сенинг!
 – Отим қочди қаёққа,
 Кўрсат, қани, гўзал киз?
 – Дунай дарёси ёққа
 Қочиб кетди у ёлғиз.
 Қочиб бораркан отинг,
 Сени лаънатлаб кетди,
 Сени лаънатлаб кетди.

ШОИР ВА ОДАМЛАР

Ишончсиз бир кулги билан менга дейишар, бок-чи:
 – Менга каранг, сиз шоирсиз – мунофиқ ва
 алдоқчи.
 Бошимизни котирасиз керакмас дея шуҳрат,
 Бу кулгили ва бекорчи гап сизгамасми уят?
 Хўш, ёзишдан мақсад нима? – Ўзим учун
 – Унда, бас,
 Нима учун нашр этасиз? – Пул учун – Бу рост эмас.
 Уятмасми? – Нега энди?

РАШКЧИ ҚИЗ

Хўнграб йиғлаб йигитни уришади рашкчи қиз,
 Елкасига бош кўйиб, мудрайди йигит шу кез.
 Қиз йиғидан тўхтайдди, уйкусини бузмай деб,
 Жилмаяр унга аста кўзларидан ёш тўкиб.

ЦИКЛОП¹

Тилдан қолиб буткул, хушдан оғаман,
 Ёлғиз кўзим билан сенга боқаман.
 Чунки менда ўзи биттагина кўз.
 Агар тақдир этиб ирода, менга
 Мабодо юзта кўз берса, шубҳасиз,
 Боқар эдим юзта кўз билан сенга!

НЕГА?

О, Елена, нималан кўркиб,
 Рашк аралаш бир шиддат ила.
 Ҳамма ерда этасан таъкиб,
 Кузатасан югура-ела
 Менинг ҳар бир кадамимни?
 сеникиман мен.

¹ *Циклоп* – қадимги юнон асотирларида пешанасида биттагина кўзи бўлган левсимон махлук.

ҚАМЧИ

Донликларнинг сафида мен ҳам
Турклар билан уруш қилганман.
Жанглиар ёдгори деб мустаҳкам
Битта қамчи олиб келганман.

Жанг, суронли йўлларни босиб –
Ўтдим, асраб созимни ҳар он.
Қўядирман деворга осиб
Қамчини ҳам энди ёнма-ён.

Яширмайман дўстлардан харгиз –
Хотинимга меҳрим бир олам.
Мен у ҳақда ўйладим тез-тез
Ва асрадим қамчинимни ҳам.

СЕВГИ

Мен сизни севганман: балки бу туйғу
Ҳалиям қалбимни ёқар эрта-кеч.
Лекин тинчингизни бузмас энди у,
Истамайман сизни ранжитишни ҳеч.

Мен сизни севганман умидсиз ва жим,
Журъатсиз, рашк ичра ёниб интизор
Мен сизни севганман чин дилдан, гулим,
Энди сизни мендай севсин ўзга ёр.

Е.П. ПОЛТОРАЦКАЯГА

Бир кун бизни афв этса Худо,
Бир куни дор бўлмаса жойим.
Украина олчаларининг
Соясида ўпаман пойинг.

ПАВЕЛ ВЯЗЕМСКИЙ АЛЬБОМИГА

Жоним, Павел, ҳар маҳал
Ўғитимга қил амал.
Сев буни, буни, буни,
Қилмай ҳеч уни, уни.
Тушунарли, эҳтимол,—
Бари, энди яхши қол.

ВАСФ

Сизга ато этилган бари:
Бахтингизга рашк этар олам,
Ҳам гўзалсиз ҳаддан ташқари,
Ҳам ақлли керагидан ҳам.

Ф.Т.ГА ЖАВОБ

Йўк, у черкес кизмас, Гуржистон –
Бахти учун замонлар оша
Тушиб келмагандир бу жопон
Казбекдан ўзига йўл оча,

Йўқ, ақиқмас¹ кўзида, аммо
 Шарқ бор хазиначаларин тўқа,
 Тенг келолмас сира тимқора
 Кўзларининг жозибасига.

ҚУРЪОН МУТОЛААСИ

Мен ўқидим гўзал Қуръонни
 Қувғин чоғи махфий бир ғорда.
 Таскин фаришгаси нихоний
 Менга тумор берди шу ерда.

Бўлмас унинг сирига етиб

 Номаълум қўл қўйгандир битиб
 Бу илоҳий сўзларни унга.

АННА Н. ВУЛЬФГА

Мағрур кизга бекордан-бекор
 Муҳаббатим этибман изҳор.
 Юмшатмади тош калбин бир дам
 Ҳаётим ҳам, кизғин ҳислар ҳам.

Энди бағрим парчалаб кулфат,
 Кўз ёшга ғарқ бўларман фақат.

¹ Ақиқ – кизил рангли кимматбаҳо тош.

ДЎСТЛИК

Дўстлик нима?

Тонги бошоғрикнинг енгил тўзони,
Дилда қолган тугун эркин суҳбатдан.
Иснодга ҳомийлик қилиш ҳар они,
Бекорчилик, уриш лоф йўқ шуҳратдан.

ЭПИГРАММА

Ярим жаноб, ярим савдогар,
Ярим доно ва ярим нодон.
Ярим аблаҳ, лекин умид бор
Бутун бўлар бир кун бу инсон¹.

ИШҚ ИҚЛИМИ

Ишқ иқлими узра совук ел эсиб,
Мудом рутубатли, туманли ҳаво.
Ошиқ фарёдини кетолмас босиб
Ва лекин кутурган тўлкинлар ҳатто.

ИЛК СЕВГИ

Мен эмасми кўзи остига олган
Ҳуркак дугоналар сафидан илк бор?
Мен эмасми сен илк нигоҳинг солган,
Мен эмасми бўлган илк дўстинг, дилдор?

¹ Бу эпиграмма А.С. Пушкин маҳкамасида хизмат қилган Новороссия генерал-губернатори граф М.С. Воронцовга бағишланган.

ТУН

Сенинг учун сеvimли, майин бўлган бу овоз
 Бузар зулмат кечанинг оромини, сарвиноз.
 Ложам ёнида ғамгин шам ёнар: мисли дарё
 Қалбимдан кўшиқларим куйлаб оқар бу асно.
 Бу дарё сенинг ишқинг билан тўлиб оқади,
 Қоронғида кўзларинг менга ёниб боқади.
 Табассум билан сўзлаб гўё аллалар мени:
 Жон дўстим, жоним дўстим, севаман...
 сени... сени...

СЎНГГИ УЧРАШУВ

Уйингга, эй дўсти бебаҳо,
 Охирги бор кўйяпман кадам.
 Севгим, тўнган қувончимни то
 Сенинг билан кўрай деб баҳам.
 Ожиз ишонч билан бундан сўнг
 Ярим тунлар кутма интизор.
 Илк нурларин ёйгунича тонг
 Чироғингни ёқмагил зинҳор.

УМР БАҲОРИ

Беғам қувончлар билан кизгин ошиқлик аро
 Оқиб ўтдингиз тезда, о, баҳорим кунлари.
 Хотираларда энди оҳиста оқинг аммо.

ЭПИГРАММА

«Тузуккина шоир бўлса ҳам,
 Бу Эмилий асли бўш одам».
 «Нима билан тўласан ўзинг?
 Эй олифта, билдим бир йўла:
 Сенинг ичинг ҳасадга тўла».

ТУШКУНЛИК

Орзуларим кетдилар сўлиб,
 Ортиқ умид килмай қўйганман.
 Тўнган кўнглим меваси бўлиб
 Бир ғам колди – яшаб тўйганман.

Умрим гулин айлади хазон
 Шум, шафқатсиз тақдир шамоли
 Яшайман ёлғиз, бағри қон,
 Яқинмикан ҳаёт заволи?

Бамисоли совуклар урган,
 Лекин банди этолмасдан тарк,
 Қурук шохда дийдираб турган
 Сарғайиб-сўлиган ёлғиз барг.

М...ГА ИШҚИЙ БАГИШЛОВ

Эй сиз ёнмаганлар ишқ оташида
 Бир боқсангиз унга – биласиз ишқ на!
 Эй сиз қалби тўниб қолганлар жуда,
 Бир боқсангиз унга, севасиз яна.

СОСНИЦКАЯНИНГ АЛЬБОМИГА¹

Совук калбу гўзал ва ёник кўзни
 Омухта қилгансиз – мўъжиза мутлок.
 Албатта, аҳмоқдир ким севса сизни,
 Ким агар севмаса, юз карра аҳмоқ.

ЛИЛАГА

Ли́ла! Ли́ла! Ғам ёмон экан,
 Чека-чека мен сўладирман.
 Ёниб турган юрагим билан
 Мен ўчаман, мен ўладирман.

Ишқим менинг бўлди беҳуда,
 Сен куласан қилмай андиша.
 Майли, кул, сен гўзалсан жуда
 Ҳиссиз гўзаллигинг билан ҳамиша.

К...ГА

Ким кўнглингни топган бўлса, ўша ошиқ бахтиёр,
 Ҳадик билмай лаззатланар соф нигоҳингдан доим.
 Ҳаракатлар бирам нафис, ҳар сўзингда ноз-хумор
 Ва ортидан улашилар унутилмас табассум.

¹ *Е.Я. Сосницкая* – аввал опера, кейин драма актрисаси.

ШОИР ЁЛИМИГА ЭПИГРАММА

Клит тушмас жаннатга асло,
 Ниҳоятда оғирдир айби.
 Қилмишларин унутсин Худо,
 Шеърларин эл унутган каби.

ШИФОХОНА ДЕВОРИДАГИ ЁЗУВ

Ётар бунда талаба – бемор,
 Оғир унинг қисмати аммо.
 Дори-дармон унга қилмас қор,
 Севги дарди бўлар бедаво.

АЛЬБОМГА

Ишқу истак топар заволни,
 Жудо айлар бизни бу олам.
 Ким ёд этар сирли висолни,
 Ўтган орзу, қувончларни ҳам.
 Балки яшар ёқиб хаёлни
 Шу дафтарда улар мустаҳкам.

ДОСТОНЛАР

Усмон Носир таржимаси

БОҒЧАСАРОЙ ФОНТАНИ

Ковок солиб ўтирар Гарой,
Лабларида қахрабо чилим.
Даҳшатли хон атрофида жим
Бош эгиб тек турарди сарой.

Жимжит эди бутун кошона:
Ҳамма хоннинг хафа юзидан
Ғам ва ўтли ғазаб изидан
Пайқар эди мубҳам нишона.
Аммо мағрур соҳиби фармон,
Қўлларини бир силтаб солди:
Барча секин тарқалди ҳар ён.
Кўшқлар аро бир ўзи қолди;
Эркин нафас олди сийнаси,
Тўлкинланиб билмай сукутни
Ўйнаб турган кўрфаз ойнаси
Акс этгандай қора булутни
Унинг жиддий манглайи аён
Дил тўлкинин айларди баён.

У мағрур дил не ғам-ла тўлмиш.
Қандай фикр билан банд бўлмиш,

Яна Рус-ла жанг килмоқчими,
 Ё Польшани танг килмоқчими,
 Нега хафа, не у сандирар,
 Ва ё қонли ўчми ёндирар,
 Ёки қўшип айламиш исён,
 Ёки тоғли халқ жангларидан
 Гинойнинг найрагларидан
 Тапвиш тортиб ўйланарми хон?
 Йўк, энди у чарчаб колмишдир,
 Зерикмишдир шуҳрат, зафардан,
 Бераҳм қўл ортиқ толмишдир,
 Хаёл узоқ қонли сафардан.
 Наҳот, ҳарам ичра хиёнат,
 Наҳот, елга учиб диёнат,
 Асира қиз жиноят килмиш,
 Кофирга дил иноят килмиш?
 Йўк, Гаройнинг хотинлари ҳеч
 Бундай ишга журъат қилмаслар.
 Мунгли нола чекиб эрта-кеч,
 Ёмонликни асти билмаслар.
 Ойна уйда ўсар гул каби,
 Ой юзлари зиндон ичра берк,
 Зулм остида гўё қул каби
 Уларда ҳад йўқдир, йўқдир эрк.
 Ою йиллар навбатма-навбат
 Ғамгин окин билан ўталар,
 Билдирмасдан ёшлик, муҳаббат
 Барчасини олиб кеталар.
 Кунлар бирдай кечадир ғамда,

Битта-битта имиллар соат.
 Ялковлик амр этар ҳарамда,
 Кам кўринар сафо-фароғат.
 Ёш жувонлар қайғуга тўлиб,
 Бир иш килиб овунмоқ бўлиб,
 Зеб беришиб кийим кийншар,
 Гаплашишар, ўйнаб ейишар.
 Ёки ўйноқ сувлар сасида,
 Тоза, шаффоф замзамасида
 Тўп-тўп бўлиб сайр этишадир
 Чинорларнинг зич соясида.
 Орларида уларни пойлаб,
 Ёвуз оға¹ юрар ҳай-ҳайлаб,
 Ундан қочиш, беркиниш бекор:
 Ҳасадли кўз, динг қулоғи бор,
 У хийлакор, у лаганбардор,
 Ҳар бир ишдан вокиф, хабардор.
 Унга ўла ўрнашмиш мангу
 Абадий бир тартиб саройда,
 Унга хоннинг изми ҳар жойда
 Ягона бир конундирки, у
 Уни Куръон фарзидек билар:
 Дилда сақлар ва бажо қилар.
 Унинг кўнгли севги истамас,
 У бут каби сезгидан маҳрум,
 У хиссизлик домида маҳкум,
 На кўз ёши, на юмшоқ нафас,

¹ Ёвуз оға – ҳарамда сақланадиган бичилган қул.

На таънага бермас эътибор;
 Асиралар чеккан оху зор
 Унга асти килмайди таъсир;
 Пинагини бузмайди такир;
 Ёлворишга қулоқ солмайди;
 Ҳақоратни килмайди писанд,
 Ҳеч на уни юмшатолмайд,
 Тош қалби-ла мағрур ва хурсанд,
 Унга хотин одати маълум,
 У кўп кўрмиш, ҳар ерда ҳар зум
 Хурликда ҳам, эркисизликда ҳам
 Юмшок нигоҳ, кўзлардаги нам
 Кўнглига ҳеч ҳоким бўлолмас.
 У уларга ортик ишонмас.

Соч ёзишиб ҳарам кизлари –
 Асиралар чўмилар экан,
 Сеҳр сочган гўзал юзлари
 Чашмаларда кўмилар экан,
 Кип-яланғоч кизларга локайд,
 Беътибор термилиб, шу пайт
 У пойлоқчи ҳозирдир яна,
 Туткунларга нозирдир яна.
 Кечалари барг ҳам мизғиру,
 У ухламас. Оҳиста босиб,
 Ҳар эшикка бир қулоқ осиб,
 Ҳарам ичра танҳо изғир у:
 Ким дам олар, ким тушда инграр,
 Ким оҳ тортар – ҳаммасин тинглар.

Уйдан-уйга билдирмай кўчиб,
 Кенг ташлайди у маккор домни:
 Биронтаси сандираб, чўчиб
 Тилга олса бегона номни,
 Ё мабодо дўстига бир оз
 Такдиридан койиб, қилиб роз
 Дилдагини айласа изҳор,
 Балоларга бўлар гирифтор!

Гарой нега тинмай чекар гам?
 Чилим ўчиб қолмиш қўлида,
 Ботинолмай дам олгани ҳам
 Остонада, хоннинг йўлида
 Имо кутиб турадир оға,
 Ибо тутиб турадир оға.
 Ўйга ботган ҳукмдор турар:
 Олдидаги дарча очик, у –
 Кўнгли чексиз қайғуга тўлган.
 Индамасдан оҳиста юрар
 Кечагина севимли бўлган
 Хотинларин қабрига тўғри.

Хонни кутиб, кўриш кўйида,
 Ўйнаб турган фонтан бўйида
 Ипак гилам узра ўйнашиб,
 Бир тўда шўх қизлар осуда
 Ўлтиришар эди яйрашиб:
 Болалардай шодланиб, сувда
 Мармар тубда кўринган лакка

Гир-гир юзиб юрган баликка
 Термилишар эди яйрашиб.
 Гоҳилари унга атайлаб
 Олтин сирға ташларди бойлаб.
 Жориялар атрофда хушбўй
 Шарбат ташиб юрарди. Ногоҳ,
 Ширин кўшик, жаранглаган куй
 Бор ҳарамни айлади огоҳ:

Т а т а р к ў ш и ғ и

I

Инги, жафоларни бошдан кўтариб
 Тангри ўзи берар охирда эҳсон:
 Бахтиёрдир, йиллар сўнггида қариб,
 Макка бориб зиёрат қилган инсон.

II

Бахтиёрдир Дунай соҳилларини
 Қон билан тақдис¹ этган баҳодир.
 Жаннат кизи ёзиб кокилларини
 Унга ширин кулги билан боқадир.

III

Аммо, Зарема, эшитгил тағин-да.
 Дунё ва роҳатга бермай эътибор,

¹ Тақдис – мукаддас санаш, поклик билан ёд этиш.

Худди гулдай сени ўз кучоғида
 Эркалатган хаммасидан бахтиёр.
 Улар куйлар. Аммо кани у,
 Муҳаббатнинг юлдузи кани,
 Ҳарам кўрки – кундузи кани,
 Қайда қолди Заремабону’?

Ҳайхот, унинг гул ранги сўлмиш,
 Ҳайхот, дили қайғуга тўлмиш,
 Мақтовларга солмайди қулок,
 Кўзларида ёш булок-булок,
 Яшин урган хурмодек қадди
 Букилмишдир, йўқ энди ҳалди,
 Ҳеч на унга ёкмасдан қолди,
 Чунки, Гарой бокмасдан қолди.

Вафосизлик қилди хон... Аммо,
 Эй гуржи қиз, сен-ла чиройда
 Ким тенглашар? Ҳаттоки ой-да
 Даъво қилса, бўлур муаммо.
 Чамбар қилган сочинг, эй пари,
 Илон каби юрак ёрадир.
 Яркираган кўзинг жавҳари
 Кундан ёруғ, тундан қорадир.
 Дил дардини кимларнинг саси
 Сендан кучли баёнлай билар?
 Кимнинг ширин-шакар бўсаси
 Сеникидан жонлилик қилар?
 Сенга бир йўл кўнгли тушган эр

Қандай қилиб бошка кўркни дер?
 Лекин, лоқайд, золим Гаройхон
 Ҳарамига Польша қизини
 Асир қилиб олгандан буён,
 Сендан нари тутиб ўзини,
 Хўрлаб сени ташлаб қўйди-ю,
 Ўзи ғамгин, тунлар беуйку
 Танхоликни айлади одат.
 Қўлларингдан кетди саодат!..
 Ёш Мария яқиндагина
 Ўзга диёр кўкини кўрди:
 Гулдай кўрки билан кизгина
 Ўз юртида гуллаб югурди.
 Фахрланар эди у билан
 Қариб қолган отаси ҳар он,
 Лобарим, – деб, мактанув билан
 Эркалатар эди беармон.

Унинг бола эрки чол учун
 Қонун эди, тингларди бутун...
 Чолни кийнар эди бир тилак:
 Истардики, баҳор кунидак
 Очiq бўлсин кизининг бахти,
 Хушнуд кечсин умрбод вақти,
 Заррагина кайғу ҳам уни
 Ранжитмасин, – дер эди у чол,
 Ҳеч бир нарса бирон дам уни
 Ланж этмасин, – дер эди у чол.
 Ҳатто эрга чиққанида ҳам

Хотирласин, — дерди, — туш каби
 Ўтиб кетган, гунчадай сабий¹
 Беташвишу беозор, беғам
 Яшнаб юрган қизлик чоғини,
 Осмондай кенг эрк кучоғини.

Унинг юмшоқ севимли нози,
 Табиати, лазиз овози,
 Ёниб турган мовий кўзлари,
 Дона-дона ширин сўзлари
 Бир-биридан жозибадорди;
 Ҳаммасида ажиб куч борди.
 Очик кўлли, сахий табиат
 Аямаган эди борини;
 Санъат билан у нажиб хилқат
 Безар эди гул дийдорини.
 Сеҳр тўла арфа² билан киз
 Уй базмини жонлантирарди.
 Амалдорлар, бойлар изма-из
 Орқасидан излаб юрарди.
 Йигит-яланг «Оҳ...» деб ўйида,
 Азоб чекар эди кўйида.
 Лекин, гўдак бола эди у,
 Кўнгли ишқни билмасди асло.
 На каму кўст, на ғам, на қайғу,
 Юрагини тилмасди асло.
 Отасининг қасрида озод

¹ *Сабий* – бола, гўдак.

² *Арфа* – чертиб чалиналган катта мусика асбоби.

Уртоклари билан ўйнаб шод,
Учар кушдай хур ва хурсандди.

У кўнданми бу ерда банди?
Бир вақт татар тўшлари маҳкам
Дарё каби Польшани босди;
Хирмонларга тушган ёнғин ҳам
Бу қадар тез ёйилмасди.
Кунпаякун бўлиб урушда
Етим қолди гуллаб ётган юрт,
Бу бераҳм ёвуз юришда
Фарёд солди қонга ботган юрт,
Бутун атроф қайғуга толди:
У кулгилар, ўйинлар битиб,
Эркалатган қўйинлар битиб,
Ҳашаматли сарой бўш қолди.

Мариянинг уйи жимжит, бўш...
Уй маъбади¹ ичра бир тўда
Мўмиёланган ўликлар хомуш
Роҳат қилиб, совук уйқуда
Князликка маҳсус нишон-ла,
Олтин тож-ла, ҳайбатли шон-ла
Ётар экан, у ерда яна
Пайдо бўлмиш янги сағана...
Ота гўрда, асоратда қиз...
Кошонада бахил бир ворис
Амри фармон бериб юрадир,

¹ *Маъбад* – ибодатхона.

Тавки лаънат остида, беор
 Хароб бўлган юртни айлаб хор
 Бадном этиб, ерга урадир.

Ҳайхот! Сақлар кўйнида кулдек
 Боғчасарой ёш князь кизин,
 Эркисизликда ёш тўкар, гулдек
 Сарғайтириб Мария юзин.
 Аяйди у бахтсизни хон:
 Унинг мунги, у чеккан фиғон
 Уйқусини безовта қилиб,
 Гаройга ҳеч бермайди омон.
 Бечорага хон раҳми келиб,
 Қатъий ҳарам конунларини
 Юмшок гутар унга атайлаб.
 Тунд пойлоқчи на кун, на туни
 Қиз олдиға кирмайди пойлаб:
 Ётар пайтда жойига уни
 Унинг ғамхўр, парволи дасти
 Олиб чиқиб ётқизмас асти;
 Марияга нигоҳ тикмакка
 Ботинолмас унинг кир кўзи;
 Жорияси билан киз якка
 Хилват уйда чўмилар ўзи;
 Асиранинг ғамгин оромин
 Бузиб кўймай, бўлмай, деб зомин,
 Хон ўзи ҳам кўрқар ичида;
 Ҳарамнинг бир йирок бурчида
 Унга яшаш ижозат этган.

Гўё, унда самовий бир жон
 Яширинган, узлатга кетган.
 У ерда ҳеч тинмасдан ҳамон
 Азиз кизнинг олдида бутун
 Чирок ёниб турар куну тун,
 У ерда киз кўнглин юпатиб
 Масъуд кечган ўтган замон-ла
 Ўз юртини дилга эслатиб,
 Умид яшар ювош имон-ла.
 У ерда ёш тўкар тинмай киз
 Кундошлардан нарида, ёлғиз.
 Лекин атроф ғарк бўлмиш яксар¹
 Тентакларча бир ишраг ичра,
 Мўъжиза-ла ажралган хужра
 Ёш санамни беркитиб асрар.
 Озғин ўйлар қурбони у дил,
 Бузук кайфлар орасида ҳам,
 Бир гаровни сақлайди ҳар дам
 Бир илоҳий ҳисни муттасил...

Тун қорайди, босди қоронғу
 Тавриданинг гул боғларини;
 Бор оламни маст қилди уйқу,
 Гуллар эди япроқларини,
 Узоклардан булбул зорини
 Эшитаман: ой дийдорини –
 Кўрсатадир юлдуз кетидан;

¹ Яксар – танҳо, яқка.

Кўм-кўк, тоза осмон бетидан
 Нур тўкадир гулзор боғларга,
 Водийларга, ўрмон, тоғларга.
 Боғчасарой кўчаларида
 Кечки пайтлар ок рўмол ўраб,
 Оппок ойдин кечаларида
 Бир-биридан хол-ахвол сўраб,
 Гаплашишиб ўтириш учун
 Оддий татар хотинлари тек
 Липиллашиб енгил соядек
 Уйдан уйга кезишар бутун.
 Сарой тинчган, ухлаган ҳарам
 Тинч роҳатга чўмиб парвосиз;
 Тун тинчлигини бирон нарса ҳам
 Бузолмайди, содик муҳофиз!¹
 Ўзи кезиб чикиб бор-йўкни,
 Ётмиш; аммо тинч қўймас ташвиш
 Ҳатто унда ухлаган рухни.
 Хиёнатни кутиб хавфланиш
 Ором бермас асти ҳам бунга:
 Гоҳ кимнингдир шитирлагани,
 Гоҳ бировнинг пичирлагани,
 Гоҳ кичкирик эшитилар унга.
 Бекорларга алданиб бирдан
 Сапчиб турар, калтирок босар;
 Атрофига тинч кулок осар...
 Ҳамма сокит, сас йўк бир ердан;

¹ *Муҳофиз* – кўрикчи.

Фақат ширин куй фавворалар
 Мармар ҳовуз ичра ўйнашар
 Фақат булбул дили поралар,
 Севимли гул узра куйлашар...
 Булар уни узок банд этар,
 Яна такрор уйкуга кетар.

Қандай хушдир билгувчиларга
 Шарқ кечасин қора чиройи!
 Пайғамбарни севгувчиларга
 Қандай ширин боқадир ойи!
 Уларнинг уй-ўчоқларида,
 Мафтун этар гул боғларида,
 Ой остида сирларга тўлган,
 Тинчлик билан ҳамсухбат бўлган,
 Шахват билан дарду фароғат
 Тошиб ётган харамларида,
 Кечаларнинг тинч дамларида
 Қандай кўрк бор, қандайин роҳат!
 Хоннинг ҳамма хотинлари тинч
 Ухлар эди, биттаси нотинч
 Ухлай олмай, ўрнидан туриб,
 Эшигини очди-ю, аста,
 Битта-битта оҳиста юриб
 Ташкарига чиқди бирпасда...
 Қушдай мудраб, кўзи илиниб
 Қари оға олдида ётар.
 Агар бу иш унга билиниб
 Қолса, умри қайғуга ботар...

Оҳ, у чолнинг қаттиқдир қалби.
 Ялинганга бермас эътибор;
 Уйкуси ҳам алдамчи, айёр!

Ёнбошидан секин, руҳ каби
 Сездирмасдан ўтиб кетди у.

Бир эшикка бориб етди-ю,
 Титраб секин очди кулфини...
 Ичкарига кирди, ҳам уни
 Сирли ваҳм босди шу замон.
 Ажабланиб боқди тўрт томон:
 Шамдон ёнар, тўкар сўник нур,
 Ялтирайди бурчакда бир бут,
 Қиз ётадир, юзида сукут
 Кўксида хоч порлаб кўринур.
 Эй гуржи киз, булар ҳаммаси
 Эслатдилар сенга мозийни¹,
 Гўё ўтган кунларнинг саси
 Айтган каби бўлди розини.
 Кўз ўнгида тинч роҳат билан
 Ухлаб ётар у князь кизи,
 Қизликка хос ҳарорат билан
 Анор каби кизариб юзи.
 Ошкор экан сарин² ёш изи,
 Заиф кулги остида ёнар:
 Ёмғир ювиб, ўчиб кетган ранг

¹ *Мозий* – ўтмиш.

² *Сарин* – майин, оромбахш, ёкимли, салкин.

Ойнинг хира нурида аранг
 Худди шунга ўхшаб товланар.
 Гўё, жаннат ўғли осмондан
 Учиб тушиб, ухлаб ётгандай,
 Асирага ачиниб жондан
 Уйкусида йиғлаб ётгандай...
 А, Зарема, не бўлди сенга!
 Чидолмади, қалби сикилди,
 Беихтиёр ерга йиқилди.
 Ва ялиниб: «Ачингил менга.
 Рад этмагин арзимни!» – деди.
 Унинг сўзи, у чеккан фиғон
 Ухлоқ қизни чўчитиб шу он
 Тинч уйқудан уйғотган эди.
 Князь кизи туриб, олдида
 Бегона бир хотинни кўрди;
 Кўркиб, унга қараб олди-да,
 Ҳаяжон-ла қалтираб сўрди:
 «Кимсен? Тунда, танҳо нечун сен
 Бу ердасен?» – «Сенга келдим мен:
 Мени сакла; тақдирим учун
 Менга фақат колди бир чора...
 Раҳм айласанг, йўколса зора
 Умрим уфкин қоплаган тутун.
 Бахт кўйнида кўп хузур килдим,
 На қайғуни, на ғамни билдим...
 Ўтди ором берган у соя,
 Тингла, ҳалок бўлмайин зое,
 Мен бу ерда туғилганим йўк.

Менинг юртим йирокдир, йирок...
 Ўтган кунлар, у дардли фирок,
 Ёдимдадир хали ҳам тўлик.
 Ёдимдадир гуллаган боғлар,
 Осмон билан ўпишган тоғлар,
 Тоғдан оққан ирмоқлар, сойлар,
 Ўтиб бўлмас ўрмон-тўқайлар;
 Ёдимдадир кечган саодат,
 Ўзга конун, ўзга бир одат.
 Аммо, қандай тақдир-ла нечун
 Ўз юртимдан айрилганимни,
 Бу ёқларга қайрилганимни
 Билмайман мен; факат, қора тун
 Елкан узра турган одаму
 Ҳамда денгиз эсимда холос...
 Шу чокқача кўрқинч ва қайғу,
 Аламлардан мен эдим халос.
 Ғавғодан чет, тинчликда хандон
 Ҳарам ичра гуллаб юрардим,
 Итоатли кўнгил-ла ҳар он
 Ишк дарсини кутиб турардим;
 Бу яширин орзуларим тез
 Ушалдилар. Қонли урушдан
 Чарчаб даҳшат сочган юришдан
 Қайтиб келди ҳарамга хунрез!¹
 Таъзим қилиб, хоннинг олдига
 Биз ҳаммамиз чиқдик. У менга

¹ Хунрез – қон тўқувчи, қолим.

Диккат билан индамай, сўзсиз
 Очик, нурли назарин солди,
 Сўнгра, мени чакириб олди...
 Шундан бери биз ками-кўстсиз
 Тиним билмай, роҳатда масрур
 Нафас олдик бахт билан ҳар дам;
 Бирон йўл ҳам на фитна, на дам;
 На тухмату на шубҳа, кусур,
 На азобли рашкнинг ситами,
 На хафалик ва на алами
 Бизга ташвиш сололмаганди,
 Вақтимизни ололмаганди.
 Мария, сен дуч келдинг унга,
 Бир кўришда хуш келдинг унга...
 Шундан берли кўнгли торайди,
 Жиноятли ўй-ла қарайди!
 Хиёнат-ла етказиб озор
 Эшитмайди ҳеч итобимни,
 Сўрамайди асти тобимни,
 У ноладан, фиғондан безор;
 У, эскидай менга топинмас,
 Менда энди эскидай нафис
 На ширин сўз унга ва на ҳис
 Гўё битган, гўё топилмас.
 Жиноятга бедахлсан сен,
 Мен биламан, айб сенда эмас...
 Тингла мени: чиройлиман мен,
 Менга ҳеч ким тенглашай демас.
 Бир сенгина ҳарамда бутун

Ракиб бўла олардинг менга;
 Аммо, айтиб кўяй мен сенга,
 Туғилганман эҳтирос учун,
 Сен мен каби сева олмайсан;
 Совуқ кўркинг билан сен нечун
 У бир ожиз дилни кийнайсан?
 На ҳақкинг бор, на ҳалдинг сенинг,
 Кўй Гаройни менга; у менинг.
 Бўсалари ёнар бетимда,
 Иссиғи бор ҳали этимда,
 Менга қатъий касамёд этган.
 Борлигим-ла кўпдан армонин,
 Ўй ва хоҳиш, бутун фармонин
 Бирга кўшган, иттиҳод¹ этган:
 Хиёрати мени ўлдирар,
 Хазон этар, гулдай сўлдирар...
 Мен йиғлайман: кўргин, тизимни
 Букдим энди қаршингда мана,
 Сарғайтирма менинг юзимни,
 Ялинаман, қайтариб яна
 Севинчимни, оромимни бер,
 Ул бурунги Гаройимни бер...
 Менга зарра этма эътироз;
 У меники: сенга асирдир,
 Ўўлларингда кўзи басирдир.
 Хоҳ таҳқир-ла, хоҳи қилиб роз,
 Не истасанг, айлагил шуни.

¹ *Иттиҳод* – бирлашиш, бирлик.

Аммо, бездир ўзингдан уни.
 Онт ич... (гарчи мен Курьонни деб,
 Муҳаббатни ҳамда хонни деб,
 Ўз динимни отган бўлсам ҳам,
 Аммо, менинг онамнинг дини
 Сенинг дининг эди) кел, мени
 Халос айла, ёд этки касам,
 Уша дил-ла онт ич Гаройни
 Заремага қайтармок учун...
 Аммо тингла: эсла худойни,
 Гар, йўк десанг, ханжарнинг кучин
 Кўрсатмокка кодирман оз-моз,
 Зеро, менинг ватаним Кавказ».

Шу сўзларни айтди-да, бирдан
 Ғойиб бўлди дарров у ердан,
 Таъкиб этмок учун изма-из
 Ботинолмай, дов қилмай дили,
 Оркасидан чиқолмади киз.
 У азобли эҳтирос тили
 Беайб кизга асти маълуммас:
 Аммо унинг овози, у сас
 Сал аниғу ажойиб эди,
 Кўркинч эди, ғаройиб эди.
 Қандай ёшлар, қандайдир фарёд
 Бу хўрликдан айлади озод?
 Не кутадир уни? Нахот, у
 Қолган аччик ёш кунларин, бу –
 Асоратда ўтказадир хор?

Эй Худойим, эй Парвардигор!
 Агар Гаройни бахтсизни мангу
 У маҳбасда¹ унутса эди,
 Ё ғамлардан халос айлаб у,
 Тез ўлимга юз тутса эди,
 Қандай шодлик билан ғам тўлган
 Бу жаҳонни отар эди қиз!
 Кўпдан ўтган ҳаётнинг лазиз
 Лахзалари, кўпдан йўқ бўлган!
 Не бор энди унга дунёда!
 Вақти етди, куталар уни:
 Катта очиб тинчлик қўйинини
 Чакирарлар уни самода.

.....
 Кунлар ўтди, кетди Мария,
 Тарки умр этди Мария.
 Кўпдан орзу этган оламни
 Янги малак каби ёритди.
 Аммо, уни, гўзал санамни
 Нелар сиқди? Нелар ҳоритди?
 Нечун, нечун даф этди тобут?
 Нелар уни айлади нобуд?
 Асоратми, ҳасратми, ғамми,
 Эрксизликда тортган ситамми,
 Касалликми ё бошқа бир сир,
 Ким билади? Ўлмиш беҳабар...
 Латофатли Мария ўлмиш...

¹ Маҳбас – камоқхона, зиндон.

У ёш ғунча очилмай сўлмиш!..
 Бўшаб колмиш тумайган сарой;
 Уни яна колдирмиш Ғарой;
 Яна ўзга қирғоклар томон,
 Ёвуз юриш бошламиш ёмон.
 Тағин тўфон, бўронлар аро
 Ғамгин учар қон қусиб хунрез.
 Аммо, унинг юраги қора,
 Оловлар унда бошка ҳис.
 У кўн чоқлар тўқинишларда
 Қиличини тикка ушлар-да,
 Яна бирдан қотиб коларди,
 Жинниларча назар соларди
 Атрофига бўзариб, гўё
 Ваҳимага тўлгандай дили,
 Алланслар ғўлдираб тили
 Ёш тўкарди бамисли дарё.

Унутилган у содик ҳарам
 Хон юзини кўрмайди бу дам;
 Унда, азоб кўйнида маҳкум.
 Совук мухсий кўлида мазлум,
 Қаримокда хотинлар ғамда.
 Кўпдан улар ичра ҳарамда
 Гуржи хотин кўринмас; уни
 Муҳофизлар дарёга отган,
 Бечора сув остига ботган...
 Князь қизи маҳв¹ ўлган туни

¹ Маҳв – йўқолиш, йўқотиш.

Бажарилиб бу конли сазо
 Кўзин юмган Зарема... Эвоҳ,
 Қандайгина бўлмасин гуноҳ,
 Кўп даҳшатли бўлган бу жазо!

Кавказолди тупроқларини,
 Русия тинч кишлокларини
 Уруш билан килиб минг вайрон
 Тавридага қайтиб келди хон.
 Саройнинг чет бурчини сайлаб,
 Марияга эсдалик айлаб
 Мармарлардан ясатди фонтан.
 Тепасига хоч ўрнатилмай,
 Мусулмонлар оyi осилмиш.
 (Бу албатта, бўлмагур бир иш;
 Нодонликнинг айби бутунлай).
 Ёвузлар бор, кечиб кўп йиллаб
 Ҳали учиб кетмаган улар
 Ҳали мармар ховуздан сувлар
 Қирғоклардан тошиб гувиллар.
 Тиним билмай, тўхтамай бир он
 Дона-дона ёш тўкар фонтан:
 Ўғли ҳарбда жон берган она
 Худди шундай йиғлайди ёна...
 Ўтмишнинг бу ривоятини
 У ёкларда кизлар билишган,
 Сўнгра ғамгин ҳайкал отини
 «Ёш фонтан»и, бўлсин дейишган.
 Мен шимолни ташлаб ниҳоят,

Базмларни кўнга унутиб,
 Боғчасарой томон йўл тутиб,
 Мудрок кўшкни килдим зиёрат;
 Халқ офати, жангари татар
 Ишрат килиб, базмлар қурган
 Урушлардан сўнгра бехатар
 Беками-кўст фароғат сурган
 Тинч уйларда, боғларда сездим –
 Ҳамон роҳат яшар куну тун;
 Сувлар ўйнар, гул чечак отар,
 Ток занглари товланиб ётар,
 Деворларда яркирар олтин.
 Мен у ерда тинмай ох уриб,
 Йиғлаб, ҳақик¹ тасбеҳ ўгириб,
 Баҳорида яшнамай сўлган
 Хотинларнинг макони бўлган
 Панжарали дарчалар кўрдим,
 Кунгурали нарчалар кўрдим.
 Кўрдим хонлар қабристонини;
 Хўжаларнинг сўнг маконини.
 Гўрлардаги мраммар устунлар
 Гўё тақдир ҳақида секин
 Ҳазин-ҳазин таратиб унлар
 Сўзлагандай туюлди... лекин,
 Хонлар қани? Қайда у ҳарам?
 Бутун атроф мукаддар² ва жим,
 Ўзгармишдир... аммоки, у дам

¹ *Ҳақик* – ақиқ: кизил рангли ялғирок қимматбаҳо тош.

² *Мукаддар* – гамгин, маҳзун.

Бу билан банд эмасди дилим:
 Ок гулларнинг майин нафаси,
 Фонтанларнинг куйлаган саси
 Жазб айлади, килди фаромуш,
 Ихтиёрсиз, менда ақли хуш
 Номуайян тўлкинга тушди.
 Шунда сарой ичида бир киз
 Соя каби сирли ва изсиз
 Кўз олдимда липиллаб учди!..

Дўстлар, кимнинг соясин кўрдим?
 Айтинг менга, мен сиздан сўрдим:
 Дафъ маҳал бўлган у юмшок
 Кимнинг шакли мени ўша чоғ
 Таъкиб этган эди? Ким эди?
 Ҳайҳот! Бутун атроф жим эди.
 Мариянинг тоза жоними,
 Ё, Зарема ранк билан тўлиб
 Бўш ҳарамда бир кўлка бўлиб
 Кўз олдимда ўтган оними?

Эсимдадир шундай бир чирой,
 Худди шундай севимли нигоҳ...
 Дил ўшанга кетар бутунлай,
 Сургунда ҳам ғуссаси, эвоҳ,
 Қалбимдадир, тилларимда – оҳ...
 Эй ақлсиз! Бўлди! Энди бас,
 Ғусса чекма, ҳеч фойда бермас.
 Бебахт ишқнинг нотинч, ноилож

Оромига бермишсан хирож
 Ҳушингни йиг, тўсиқларни буз
 Токайгача сен ожиз маҳбус
 Кишанларни ўпиб ётасан?
 Токайгача енгил тор билан,
 Бу оламда оҳу зор билан
 Жунунингни ошкор этасан?
 Мен музанинг¹ мухлиси, ёри,
 Мен тинчликнинг мурид, хуштори.
 Тезда бутун шуҳрат ўйлари
 Ҳам севгини тамом унутиб,
 Яна сизга томон йўл тутиб
 Кўраман, эй Солғир² бўйлари!
 Хотиралар асири бўлиб,
 Мен бораман ўша ёқларга,
 Денгиз бўйи баланд тоғларга.
 Яна Таврид сувлари тўлиб
 Хурсанд этар харис кўзимни,
 Хур сезарман яна ўзимни.
 Сехрли юрт, дийда юпанчи!
 Юрагимнинг эрка қувончи!
 У ерларда харна жонлидир:
 Ўрмон, водий, гулистонлик кир,
 Узумларки, ёкут, қаҳрабо,
 Тераклару сувлар салқини;
 Эрта билан қуёш ёлкини

¹ Муза – илҳом париси.

² Солғир – Қримдаги дарё.

Таралганда, эсганда сабо,
 Айиқ тоғнинг айланасида
 Зангор ҳаво яркирар экан,
 Тиник, кўм-кўк сувнинг пастида
 Қизил нурлар барқ урар экан,
 Тоғлар ошиб, қирғоқ йўллардан
 Учар экан йўлчининг тойи,
 Унинг ҳиссин ўнгу сўллардан
 Жазб этади бу ер чиройли!..

Жамол Камол таржимаси

МОЦАРТ ВА САЛЬЕРИ

Драматик достон

І-с а х н а

(Хона)

С а л ь е р и

Дейдиларким, ерда асли чин ҳақиқат йўқ,
 Ҳақиқат йўқ аммо – ўша осмонларда ҳам.
 Бу бир оддий сарпардадек¹ мен учун равшан,
 Мен санъатга меҳру ихлос билан туғилдим:
 Бола эканимда қадим ибодатхона –

¹ Сарпарда – мусика асари бошланадиган асосий парда.

Оғушида янграганда оҳанг – тарона.
 Тинглар эдим, тинглар эдим берилиб, куйиб,
 Юзларимдан ёшларимни маржондек куйиб.
 Эрта кечдим эрмаклардан, хою ҳавасдан,
 Кечдим илму амаллардан, донишу¹ дарсдан.
 Ҳаммасини рад айладим, хулласи калом,
 Ўзни ёлғиз мусикага бахш этдим тамом,
 Кийин бўлди биринчи йўл, биринчи қадам,
 Мехнат билан машаккатга беролдим чидам,
 Мен ҳунарни санъатга бир поя² деб билдим,
 Ҳунар излаб, ҳунар истаб, ҳунарманд бўлдим;
 Суръатлардан сабоқ бердим бармоқларимга,
 Бармоқларим бўйсундилар қулоқларимга,
 Товушларни мурда каби чилпора қилдим,
 Оҳангдошлик хикматига наззора³ қилдим.
 Куч-малака йиғиб, йиғиб тажриба – тайин,
 Мен ижодий ҳаёлларга ғарк бўлдим кейин.
 Иш бошладим сукунатлар қўйнида танҳо
 Кўзим ҳали шуҳратларга етмасди аммо,
 Баъзан уч-тўрт кунлаб ёлғиз жимжит ҳужрада
 Уйқу нима, таом нима – тамом тарк этиб,
 Илҳом қайғу-қувончини тамшаниб-татиб,
 Ёзганларим ёндирардим, кўрардим шунда:
 Мехнатларим бўлар эди бирпасда тутун.
 Садоларим тутунларга ўраниб бутун...
 Нимасини айтай? Ўша муаззам Глюк

¹ *Дониш* – илм, маърифат.

² *Поя* – мартаба, даража.

³ *Наззора* – қараш, назар солиш.

Келиб очар экан бизга тохир¹ сирларни
 (Йўк, йўк, тохир эмас, теран, сохир² сирларни),
 Унинг изларига ўзни ташламадимми?
 Ниманидир севиб, жондан ишонган бўлсам
 Ҳаммасини бирйўласи тарк этиб буткул,
 Ўрмонзорда сарсон бўлиб адашиб юрган
 Бир кимсадек нажот сари интилиб дадил,
 Унинг йўлларидан ўзни бошламадимми?
 Мен муттасил меҳнат, сабот, матонат билан
 Санъат, нафосатнинг чексиз майдонларида
 Юксак маком, мартабага эришдим чиндан.
 Шухрат менга кулиб бокди: йўл топа олди
 Одамларнинг юрагига яратганларим.
 Мен бахтиёр эдим, зеро гаштин сулардим
 Меҳнат, зафарларим, шону шухратларимнинг
 Яна – ўртокларим менга санъатдош бўлган
 Дўстларимнинг меҳнат, зафар, маҳорат гаштин.
 Йўк! Мен ҳасад нима, сира билган эмасман.
 О, ҳеч қачон! – Ҳатто ўша моҳир Пиччини...³
 Ҳунар билан ёввойи у париждликларнинг
 Қулоғини сеҳру жоду этганида ҳам.
 Ифигениянинг⁴ дилбар ибтидо⁵ саси.
 Менинг қулоғимга илк бор етганида ҳам,

¹ *Тохир* – пок, покиза.

² *Сохир* – сеҳргар.

³ *Пиччини* – итальян бастакори, унинг «Роланд» операси Парижда катта шов-шувга сабаб бўлган эди.

⁴ «*Ифигения*» – Глюкнинг шу номдаги операсига ишора.

⁵ *Ибтидо* – бош, бошланиш.

Қани, ким айтади, қачон мағрур Сальери
 Ичикора ўлмиш, манфур ҳасадчи бўлмиш?
 Иланг-биланг килиб мажруҳ илон сингари
 Эзғиланиб ётмиш, оғзи тупрокқа тўлмиш?
 Ҳеч ким айтолмагай! Аммо ўзим айтаман,
 Мен бугун бир ҳасадчиман. Ҳасад киламан:
 Ҳасад мени азобларга қўймиш. – Ё фалак!
 Қайда сенинг хакикатинг, азиз истеъдод,
 Барҳаёт бир даҳо севги-садоқатгамас,
 Меҳнат – машаққатлар учун мукофотгамас,
 Балки бир телбага насиб айламиш, хайҳот,
 Бир дайдийи-девонага?.. О, Моцарт: Моцарт!

(Моцарт киради)

Моцарт

Ана холос! Кўра қолди. Мен сени, дўстим,
 Антика бир ҳазил билан сийламокчийдим.

Сальери

И-е, шундамисан! Қачон келгандинг?

Моцарт

Ҳозир.

Сенга бир нималар олиб келаётгандим.
 Аммо ошхона олдидан ўтар эканман,
 Ғижжак ноласини тинглаб, тўхтадим бир дам...
 Шунақа бир таскараки, дўстим Сальери!

Йўк, умрингда бунакасани эшитмагансан...
 Қараб боксам, ошхонада ожиз бир машшок
 Voi che sepetegалар...¹ Худди мўъжиза дейсан!
 Чидаб туrolмадим, бошлаб бу ёкка келдим,
 Унинг санъатидан бир оз татиб кўр левдим.
 Ҳой, кира қол!

(Ғижжак кўтариб кўзи ожиз бир чол киради).

Ҳа, Моцартдан бирор нима чал.

*(Чол Дон-Жуан ариясини чалади, Моцарт
 қаҳ-қаҳ уриб кулади.)*

С а л ь е р и

Шунга ҳам сен куласанми?

М о ц а р т

Ахир, Сальери,
 Нахотки сен ўзинг кулмай тура олсанг?

С а л ь е р и

Йўк.

Кулолмасман, бир нотавон сувоқчи рўй-рост
 Рафаэлнинг Мадоннасин чизиб-бўяса,
 Кулолмасман яна, манфур бир масхарабоз

¹ «Voi che sapote» – итальянча: «Эй, сиз хабардорлар...».
 Моцартнинг «Фигаронинг уйланиши» операсидаги ария.

Адигери номусини ерга булғаса.
Чол, бу ердан йўкол.

Моцарт

Бирпас шошма, буни ол,
Менинг соғлигимга шароб ичкил.

(Чол кетади.)

Моцарт

Бутун кайфсиз кўринасан. Бошка келаман,
Бўлак фуриат топиб,

Сальери

Менга нима келтирдинг?

Моцарт

Йўк – шунчаки, бекорчи гап. Кеча кечкурун
Уйкусизлик кийнайвериб, битди бардошим,
Ва бир-икки фикр келиб, банд этди бошим,
Ушаларни қоғозларга туширдим бугун
Сенга чалиб бериб, фикринг сўрамоқчийдим,
Аммо вақтинг зикроқ экан.

Сальери

Эх, Моцарт, Моцарт!

Сен деганда қачон менинг вақтим бўлмаган?
Утир, Эшитаман,

Моцарт

(Фортепьяно чалишга шайланиб.)

Бир зум тасаввур айла...

Кимни десамикин? Майли, масалан, мени –
 Бир оз ёшроқ бўлай аммо сенинг наздингда
 Ва ошиқ ҳам бўлай, лекин ҳаддан зиёдмас,
 Ҳамроҳим – бир гўзал ёки дўстим, сен ўзинг,
 Шодман... Аммо-лекин – бирдан қора бир рўё,
 Босирик бир зулмат, хуллас, шундоқ бир нима...
 Хўп эшитиб кўр-чи.

(Чалади.)

Сальери

Шундоқ мўъжиза билан

Мен томонга келаётиб, нечук тўхтадинг?
 Кўр машшокни нечук тинглай олдинг? – Ё Худо!
 Моцарт, Моцарт, сен ўзингга лойиқ эмассан.

Моцарт

Хўш, калай, дурустми?

Сальери

Теран, нақадар теран!

Ва нақадар шиддаткор ва нақадар маҳзун!
 Моцарт, сен Худосан, ўзинг воқиф эмассан,
 Буни мен биламан, мен.

Моцарт

А. Ростданми? Балким...
Аммо очикқандир ҳозир Худовандлигим.

Сальери

Бўлмаса, юр, бориб бирга овқатланайлик
Иккаламиз Олтин Арслон ошхонасига.

Моцарт

Майли... Мен розиман. Аммо уйга зув кириб,
Хотинимга айтай, токи кутиб турмасин
Тушликка нак илҳак бўлиб.

(Кетади.)

Сальери

Кутаман лекин.
Йўк. Мен монёъ бўлолмайман, бўла олмайман
Такдир билан толеимнинг тақозосига.
Уни тўхтатсин, деб мени қисмат танлаган,
Йўкса, ёлғиз менмас – жиндак овоздор зот,
Балки, биз ҳаммамиз – санъат гумашталари,
Мусиканинг муридлари бўлурмиз ҳалок...
Хўш, не фойда ахир, Моцарт барҳаёт қолиб,
Янги чўкқиларни яна этар экан забт
У санъатни шунинг билан кўтарарми? Йўк!
У кўз юмар экан, яна йиқилар санъат;

У кўз юмар экан, бизга ворис қолдирмас,
 Хўш, фойдаси надир унинг? Фаришталардек
 Жаннат кўшиғини бир дам янграгиб хушҳол,
 Биздек хоки губорларни безовта этиб,
 Яна юксакларга учиб кетмокми алҳол!¹
 Учгил, қушим! Учар бўлсанг, тезроқ уча қол.
 Мана захар, Изорамнинг сўнгги эҳсони.
 Ўн саккиз йил бўлди асраб-аяйман ҳамон.
 Ҳаёт менга укубатдир ўшандан буён.
 Неча бора мен бепарво душманам билан
 Дастурхонга ўлтирганман, шундоқ ёнма-ён.
 Неча бора шайтон мени васваса қилган,
 Аммо рад этганман, гарчи кўрқоқ эмасман,
 Гарчи ранжихотир бўлсам, бўлурман ёмон,
 Гарчи тирикликка меҳри муҳаббатим кам,
 Нукул имилладим, нукул орқага сурдим,
 Мени азобларга кўйди ўлим чанқоғи.
 Хўш, ўлимдан нима фойда? Шундоқ ўйладим;
 Ҳаёт янги эҳсонини бахш этар балки;
 Балки менга ташриф этар ажиб бир сурур,
 Ажойиб бир хаёл, балки илҳомий бир тун.
 Балки янги Гайден чикиб олам яратур,
 Мен ўшанинг завқларига чўмарман бутун...
 Манфур меҳмон билан базми жамшид тузаркан,
 Ўйлар эдим, балки қаттол душманам бир кун
 Топарман деб, балки аччиқ ҳақорат-алам,
 Кибру ҳаволардан магар сочса аланга,

¹ Алҳол – энди, ҳозир, шу пайтда.

Асқатарсан, дердим, ёрим эҳсоии менга.
 Қандай ҳақ эканман! Мана, топдим ниҳоят,
 Ўша қаттол душмангани ва янги Гайден
 Обизамзам тутиб, мени сарафроз этди.
 Фурсат етди! Муҳаббатнинг азиз эҳсоии,
 Дўстлик қадаҳига кўчиб ўтгайсан энди.

2-с а х н а

*(Ошхонада махсус хона: фартеньяно.
 Моцарт ва Сальери ўлтиришибди)*

С а л ь е р и

Бугун хомуш кўринасан?

М о ц а р т

Менми? Йўк, асло!

С а л ь е р и

Рости, нима бўлди, Моцарт, авзойинг бузук?
 Таом кўп тотимлик бўпти, мусаллас аъло,
 Сен оғзингга сув олгансан, ковоғинг солик.

М о ц а р т

Сенга айтсам, шу марсия деган дахмаза
 Мени жуда ташвишларга кўйди.

Сальери

А! Нима!

Сен марсия ёзмокдасан? Қачондан буён?

Моцарт

Уч ҳафтача бўлди. Аммо ажиб ходиса...

Сенга айтмадимми?

Сальери

Йўк-йўк.

Моцарт

Тингла, бўлмаса,

Бундан уч ҳафтача бурун, уйга кеч кайтдим,

Мени биров сўроклабди. Сабаби – мавҳум.

Ким бўлдийкин? Менга кандок юмуши бор, деб

Ўша кеча ухламасдан, ўй суриб чиқдим.

Эртаси кун тағин келиб йўкламиш мени.

Учратолмай, қайтиб кетмиш. Учинчи куни

Полда яйраб ўйнашардик ўғилчам билан

Мени чақиришди. Чиқдим. Нотаниш одам,

Худди бошдан-оёқ кора либос кийинган.

Таъзим бажо айлаб, мендан илтимос қилди

Бир марсия ёзишимни ва ғойиб бўлди.

Мен пайсалга солмай, дархол киришдим ишга,

Лекин қора кишим сўраб келмади бошқа;
 Мен хурсандман: нега десанг, марсия тайёр,
 Ундан жудо бўлмиш эса мен учун маҳол,
 Қолбуки, мен ўшасиз ҳам шундоқ...

Сальери

Хўш, нима?

Моцарт

Буни иқроп қилиш қийин...

Сальери

Ахир, нимани?

Моцарт

Менга ором бермас, мени ҳолимга қўймас
 На кундуз, на кеча ўша қора одамим.
 Унинг назаридан холи кечмас бир дамим.
 Соя каби изларимдан эргашиб, қолмас,
 Назаримда у ҳозир ҳам учинчи бўлиб,
 Ўртамизда ўлтиргандай.

Сальери

Бекорчи ваҳма!

Болаларча бу қўрқоклик қаёқдан, ошна?
 Бу бўлмагур хаёлларни ҳайда. Бомарше

Менга айтардиким: «Эшит, дўстим, Сальери,
Магар қора ўйлар сенга очаркан қулоч,
Сен тортинмай сира, шампань шишасини оч,
Ё «Фигаро никохи»ни ўқи бир қарра».

Моцарт

Ҳа! Бомарше сенга дўсти қадрдон эди:
Қадрдонлик ҳақи унга ёздинг «Тарара»¹.
Ажойиб бир асар. Унда бир тарона бор...
Мен бахтиёр дамларимда этаман такрор...
Ла-ла-лала... Ҳа, кимнидир ўша Бомарше
Заҳарлаган дейишади ростми, Сальери?

Сальери

Бўлмаган гап: бу ҳунарда оламда қулғу
Бўлиши нақ тайин эди.

Моцарт

Даҳо эди у.

Сену мендек. Даҳо билан қабоҳат асти
Бир-бирига қовушмайди. Шундок эмасми?

Сальери

Шунаками?

(Моцартнинг стаканига заҳар солади)

Хўп, ича қол.

¹ «Тарара» – Сальери операси, матнини Бомарше ёзган.

Моцарт

Соғ бўл, оғайни,
Нафосатнинг икки ўғли – Моцарт, Сальери
Ўртасида қадрдонлик бор бўлсин.

(Ичади)

Сальери

Шошма,
Дейман, шошма! Ичиб бўлдингми!.. Менсиз?

Моцарт

(Сочиқни столга ташлаб)

Бас, кифоя, тўйдим.

(Фортельяно томон юриб)

Энди, азиз Сальери,
Марсиямни эшит.

(Чалади)

Нима, йиғлаяпсанми?

Сальери

Ёш тўкаман биринчи бор шундоқ шашкатор:
Азоб бахш этмоқда, аммо хузури ҳам бор.
Гўёки бир оғир бурчим айладим адо,

Гўёки бир шифо тиғи шарт кесиб ҳозир,
 Жароҳатли бир жойимдан айлади жудо.
 Дўстим Моцарт, бу кўз ёшлар... Э, яхшиси, кўй.
 Сен уларга парво қилма. Давом эт, давом,
 Юрагимни оҳангларга тўлдир батамом.

Моцарт

Нафосатни ҳамма шундоқ ҳис этса эди!
 Йўк-йўк, унда дунё тугаб, бўларди адо.
 Унда тириклик деб ким ҳам бош котиради,
 Турмуш ташвишига ўзни этарди фидо.
 Ҳамма эркин санъатга бир банда бўларди.
 Биз бекорчи бахтиёрлар оз эруرمىз, оз,
 Манфур фойда – манфаатни рад эта билган,
 Воҳид¹ гўзалликка ёлғиз саждалар қилган
 Неча аҳли ибодатмиз, неча аҳли хос.
 Ҳа, шундоқ эмасми? Бугун хастаман бир оз,
 Рухим алланечук оғир: бориб ухлайман.
 Хайр, сенга!

Сальери

Саломат бўл.

(Ёлғиз)

Энди ухлайсан,
 Энди уйғонмасдан, узок ухлайсан, Моцарт!
 Аммо тўхта, нахотки, у ҳақ бўлиб чиқса,
 Мен даҳо бўлмасам? Ахир қабоҳат, даҳо

¹ Воҳид – якка, танҳо.

Бирга чиқишолмас. Йўқ. Бу ёлғон мутлақо:
 Ундок эса, хўш, анави Бонаротти-чи?¹
 Ёки авом халойиқнинг чўпчагидир бу –
 Ватиканнинг ижодкори котил эмасми?

Мирзо Кеижабек таржимаси

«ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН» ДАН

Татьянанинг Онегинга мактуби

Хат ёзурман сизга, не чора?
 Яна не ҳам айта олурман?
 Мен биламан, энди бир бора
 Қаҳрингизга балки қолурман.
 Лекин қаро бахтимга зора
 Кўриб зарра шафқатни раво,
 Кетмагайсиз ташлаб бенаво.

Сукут қилмоқ бўлгандим аввал;
 Ишонингиз, уялганим сиз
 Сира билмас эдингиз, эсиз,
 Гар умидим бўлса эди сал
 Ҳафтада бир бўлса ҳам якка

¹ *Бонаротти* – Микеланжело. Ривоятларга қараганда, у жон бераётган Исони табиий тасвирлаш ниетида ўзига нусха бўлиб турган кишини ўлдирган.

Бу кишлоқда сизни кўрмакка.
 Эшитолсам гуфторингизни¹.
 Бир сўз десам, кейин бетоқат
 Кеча-кундуз ўйласам фақат,
 Фақат яна дийдорингизни.
 Одамови эмишсиз аммо,
 Таскин бермас кишлоқжой сизга.
 Бизлар... жозиб эмасмиз асло,
 Лекин шодмиз ташрифингизга.

Биз ёқларга келдингиз нечун?
 Кимса билмас кишлоқ, овлоқлар,
 Бунда сизни билмасдим бутун,
 Билмасдим – не аччиқ кийноқлар.
 Балки, мурғак жонда титроқлар
 (Қайдам) бир кун босилиб яна,
 Бир дўст топиб ўзимга лойиқ,
 Бўлармидим вафодор қайлиқ
 Ва меҳрибон, мушфик бир она.

Бошқаси!.. Йўқ, ҳеч ким дунёда
 Ололмасди кўнглимни менинг.
 Ҳукм ўқилган Арши аълода,
 Фалак амри: мен – сенинг, сенинг.
 Бутун умрим сен билан гўё
 Учрашувнинг танҳо гарови.
 Билдим, сени юборган Худо,

¹ Гуфтор – сўз, нутқ.

Ҳлгунимча ўзинг паноҳим...
 Кўринардинг гоҳ тушларимда,
 Сен ғойибдан бўлдинг кадрдон,
 Ҳт нигоҳинг ўртади ёмон,
 Қалбим аро товушларингда
 Янграп эди... Йўк, туш эмас бу!
 Кўриндингу танидим-колдим.
 Беҳол бўлдим, ловуллаб ёндим
 Ва хаёлан дедим: мана шу!
 Чин эмасми, мен кулоқ солдим:
 Биз гаплашдик сукут дамида,
 Мен гадога инъом берган чоғ,
 Ибодат-ла ором берган чоғ
 Ҳаяжонли дилим ғамига!
 Ҳудди ўшал лахзала, оё,
 Сен эмасми, эй азиз рўё,
 Қоронғида чақнаб кўринган,
 Болишимга эгилган аста?
 Сен эмасми, меҳру хавасда
 Лабда умид сўзи уринган?
 Кимсан ахир, паноҳиммисан,
 Ва ё бир шум бераҳммисан? –
 Ёзгил шубҳа-гумонларимни.
 Ёки булар бари бекарор
 Мурғак қалбим ёлғонларими!
 Ё бошқа гап пешанамда бор...

Бўлса-бўлсин! Бугундан бошлаб
 Такдиримни сенга топширдим

Ва қошингда кўзларим ёшлаб,
 Ҳимоянгни сўраб бош урдим...
 Тасаввур кил: мен бунда якка,
 Ҳеч ким мени тушунмай колди,
 Ҳатто ақлу ҳушим ҳам толди,
 Махкумдирман жимжит ўлмакка.
 Мен кутаман, бир назар билан
 Умидимни қалбда тиргизгил,
 Ёки оғир тушимни бузгил
 Эвоҳ, ҳақли бир ғазаб билан!

Битди! Қайта ўқийман – дахшат...
 Номус, кўрқинч ичра музлар дил...
 Имонингиз – менга кафолат,
 Топшираман ўзимни дадил...

Онегиннинг Татьянага мактуби

Мен биламан, таҳқирлар сизни
 Ушбу мунглуғ сирлар баёни.
 Беомон бир ғазаб тўфони
 Чулғар мағрур нигоҳингизни!
 Не истарман? Не мақсад билан
 Дил очурман сизга бемалол?
 Аччик, заҳар кулгига, билмам,
 Мен йўл бериб қўйдим, эхтимол.
 Ногоҳ сизни учратиб бир кез,
 Мехр нурин пайкадим-у, тез
 Ишонмоққа чоғланмадим ҳеч:

Хуш одатим йўли беркилди;
 Мен ўзимнинг дилгир эркимни
 Йўқотмоқни хоҳламадим ҳеч.
 Яна бир ҳол айирди бизни...
 Қурбон бўлди Ленский, абгор...
 Дилга яқин ҳар нимаки бор,
 Шундан кейин кўнглимни уздим.
 Мен ётсираб юрдим. Азоб бу.
 Ўйладимки эрк, ором – танҳо
 Бахтга эваз бўлур. О, Худо!
 Қандай хато, қандай жазо бу!..

Йўк, йўк, сизни кўрмоқ сафоси,
 Изингиздан қолмай қувламоқ,
 Лаб қулгисин, кўзлар имосин
 Ошиқ кўзлар ила овламоқ,
 Хўб термилмоқ сизнинг жуссага,
 Дилдан туймоқ – не камолот бу,
 Қаршингизда қотмоқ ғуссада,
 Бўзармоқ ва сўнмоқ... роҳат бу!

Мен шундан ҳам маҳкумман, фақат
 Судраламан айлаб тавакқал;
 Кун – ғанимат, соат – ғанимат,
 Мен-чи, исроф этаман махтал
 Такдир санаб берган кунларни,
 Азал захми зўрдир уларнинг.
 Мен биламан, умримда бор ҳад;
 Лекин уни чўзиб турмоққа

Тонгда амин бўлмоқлигим шарт
Кундуз куни сизни кўрмоққа...

Кўркаман, бу мўмин ўтинчда
Нигоҳингиз кўрмасин яна
Манфур макр-хийлани ҳеч-да,
Қилмангиз ҳам ғазабкор таъна.
Билсайдингиз, нақалар лаҳшат
Муҳаббатга зорлик жаҳонда;
Ёнмоқ, ақл ила ҳар соат
Туғёнларни сўндирмоқ конда;
Тизларингиз армондир кучмоқ;
Нола айлар пойингизда зор
Илтижою надомат сочмоқ,
Тўкмоқ, дилда яна неки бор.
Ваҳки, сохта сиполик билан
Қуролланмиш нутқу нигоҳим;
Заруратан сўйлашиб сокин,
Бокгум сизга шодонлик билан!..

Ўзимга зид бормоғим оғир;
Ночордирман ушбу кезде ман;
Қарорим шул, измингиздаман,
Мен тан бердим тақдирга охир.

ҲИКМАТЛАР

«ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН»ДАН

Ойбек таржимаси

Замон-ла бекорга баҳслашмоқ нечун?
Инсонларда одат мустабид ҳоким.

* * *

Ҳис этган кимсага солар ҳаяжон
Қайтиши имконсиз кунлар шарпаси.

* * *

Бутун шоирлар
Хаёлчан севгининг дўстидир.

* * *

Дерлар, бўйдоқликда йўқдир нашъа – шан.

* * *

Ўзим иқрор бўлай, одамлар кўп вақт
Бекорчиликдан дўст тутинар фақат.

* * *

Оила ўчоғи хушроқдир албат.

* * *

Ёмонлик ҳамиша тортарди жазо,
Яхшилик гултожга бўларди сазо.

* * *

Ишвакор хонимлар ўйлар совуққон.

* * *

Тақдирда ёзилган ўзгармас асло.

* * *

Қанча оз муҳаббат қўйсак хотинга,
Ёқамиз унга биз шу қадар осон.
Афсунгар тўрларга шунчалик инжа
Чулғаб мавҳ этамиз уни бегумон.

* * *

Мунофиқлик кимни бездирмас, айни –
Нарсани турлича киларок такрор,
Кўп чоқдан ҳаммага маълум нарсани
Викор-ла уктириш ким учун даркор.

* * *

Кимни бездирмайди таҳдидлар тоши.

* * *

Дунёда ёмонроқ яна нима бор
Шундай оиладан, унда иложсиз
Бир хотин нолайик эрдан йиғлаб зор,
Кундуз ҳам, окшом ҳам ўтирар ёлғиз.

* * *

Ёш қиз алмаштирар кўп маргаба чин
Хаёллари билан енгил фикрини.

* * *

Ўзни тутишни-да ўрганмок даркор.

* * *

Офатга элтади тажрибасизлик.

* * *

Дунёда ҳар кимда бўладир душман,
Фақат, Раббим, ўзинг дўстлардан асра!

* * *

Бўлур шундайин чиркин бир тухмат:
Уни тўқир кабиҳ ёлғончи шайтон,

Жоҳил кибор қилар уни хўб чакқон:
 Бўлур шундай тағсиз, пучак уйдирма,
 Бўлур энг беадаб, ифлос ҳажвия –
 Ки, уни дўстингиз тиржайиб беор,
 Оддий воқеани сўзлаган каби
 Дун-дуруст одамлар ичра хар ғали
 Билар-билмас, юзлаб қилади такрор.
 Ҳолбуки, у сиз-чун суянган тоғдай,
 Сизни шундай севар... нақ туғишгандай.

* * *

Нафис гўзалларнинг севгиси лекин
 Дўстликдан, уруғдан ишончлироқдир:
 Қизгин бўронда ҳам ишкнинг тизгинин
 Қўймаймиз ва сизнинг томонда ҳақдир.

* * *

Ишкни. қўшиқларни туғдирган жонон
 Ёкимли, хуморкўз бир маликага,
 Ўз хаёлларини ўқиб бермак-ла,
 Камтар ошиқ сезар бир лаззат хар он.

* * *

Ўн саккиз ёшларда севгига доир
 Ёшлиқ ҳавасларин афв этиш мумкин.

* * *

Ҳақлидир тақдир қонуни.

* * *

Муборакдир заҳмат, ташвишли кун ҳам,
Муборакдир зулмат ёпинган тун ҳам!

* * *

Қалбаки уятдан кўркадилар зўр.

* * *

Нак шундай! Парвосиз бир унутилиш
Қабрга кирганда бизни кутади.

* * *

Кенгликни севган ақл юракни сиқар?

* * *

Ҳар қандай гап-сўзни жуда кўп замон
Чинакам амал – иш дея таниймиз.

Мирзо Кенжабек таржимаси

* * *

Ёшлик – ўтли, беором фасл.

* * *

Замон билан довлашув нечун?! –
Урфу одат – инсонга ҳоким.

* * *

Айтиб ўтай, барча шоирлар
Бир хаёлкаш севгига ёрдир.

* * *

Биз барчани йўк санаймиз-да,
Якто¹ деймиз бир ўзимизни.

* * *

Гувлаб турган олов ёшлик ҳам
Ҳеч нарсани яширмас алҳол.
Ғараз, севги, кайғу, шодлик ҳам
Ёнишларда фош бўлур дарҳол.

* * *

Кўникма бу – фалакдан ато,
Бахт ўрнини босур бехато.

* * *

Э воҳ, дунё меҳмонхонаси!
Унда оний ўримдек бирлан
Илоҳий бир ирода бирлан
Унар, пишар, қулар бир насл,
Боз² авлодлар келур муттасил...

¹ *Якто* – якка, ягона.

² *Боз* – яна, тагин.

* * *

Ҳаёт ила маст яшангиз, шод,
Кувнанг, дўстлар, ғаниматдир дам!

* * *

Ерга тушган бир дона бугдой
Баҳор боис жонланур чўғдай.

* * *

Кимни охир бездирмас риё.

* * *

Ғамга йўллар тажрибасизлик.

* * *

Ҳар кимда бор дунёда ғаним,
Лекин, Тангрим, дўстлардан асра!

* * *

Касб этгайдир сирли латофат
Даҳшат, қўркув ичра ҳам гўзал.
Зиддиятга мойил табиат
Бизни шундок яратмиш азал.

* * *

Қорнимиз энг тўғри соатдир.

* * *

Кариганда ҳаёт тула ғам.

* * *

Ўз вақтида улғайган бахтли,
 Ёшликда ёш бўлган бахтлидир,
 Чидаб ҳаёт захрига асли,
 Бардоши тош бўлган бахтлидир.

* * *

О, инсонлар! Ҳаммангиз азал
 Ўхшаркансиз Момо Ҳавога:
 Наки сизга кўрилмиш раво –
 Баҳра бермас; чорлар аждаҳо
 Сирли дарахт – сирли дунёга;
 Сизга тақиқ меваси басдир;
 Жаннат усиз жаннат эмасдир.

* * *

Муҳаббатда ёшу қари – тенг,
 Лек навкирон, маъсум юракка
 Худди баҳор ёмғирларидек
 Севги авжи бергай барака:
 Дилни ювиб ҳислар ёмғири,
 У янгориб, ўсар охири.
 Сўнг бахш этур бу қодир ҳаёт
 Шуқухли гул, меваю баёт.
 Ёш бир жойга етиб, биз сари
 Ҳазон фасли яқинлашган дам
 Ўлик ҳислар оқибати – ғам.

ТУРЛИ АСАРЛАРДАН

М. Аҳмад таржумаси

Танкид – санъат ва адабиёт асарларидаги гўзаллик ва нуқсонларни очиб берувчи фаһ.

Танкид танкидчининг санъаткор ёки ёзувчи ўз асарларида кўллайдиган қоидаларни мукамал билишига, намуналарни чуқур ўрганганлигига ва замонавий гўзал ҳодисаларни фаол кузатиб боришга асосланади.

* * *

Ҳақиқий нозик дил у ёки бу сўзни ўйламай-нетмай рад қилишда эмас, балки шунга мос ва уйғун туйғуда намоён бўлади.

* * *

Ёзувчидаги бирёкламалик, ҳар қанча чуқур мазмунга эга бўлмасин, унинг аклан бирёкламалигини кўрсатади.

* * *

Икки хил маъносизлик бор: бири сўз ўрнини босадиган ҳис ва фикрнинг етишмаслигидан ке-

либ чиқади: иккинчиси – хис-ҳаяжон ва фикр тугён қилиб, уларни ифодалашга сўз топилмаслиги туфайли пайдо бўлади.

* * *

Қадимий кўшиқларни, эртақларни ва ҳоказоларни ўрганиш тил хусусиятларини билишда жуда муҳимдир. Танқидчилар бундан бекор ҳазар қиладилар.

* * *

Сўзлардан гап тузишда тил нақадар битмас-туганмас имконларга эга бўлса, тушунчаларни англаб етишда ақл-идрок ҳам шундай кенг имконларга эга.

* * *

Ота-боболарнинг шуҳрати билан фахрланиш нафақат мумкин, балки лозим ҳам: уларга беҳурмат бўлиш эса шармандаларча кўрқоқликдир.

* * *

Эркақларни хоҳлаганингизча сўкинг, иллатларини фош қилиб ташланг – бирортаси бош кўтариб нима қиляпсан деб сўрамайди. Лекин гўзал жинсга ҳажвий оҳангда бир сатр битингчи – аёл зоти борки, бари бир бўлиб устингизга

ёпирилади — бундай пайтда улар бир халқ, бир табақа бўлиб курашга отланадилар.

* * *

Кс. аллақайси бир асарни аҳмокона ёзилган деди. — Буни нима билан исбот қила оласиз! — Жуда осон, — соддадиллик билан ишонтирди у, — бундай асарни мен ҳам ёза оламан.

* * *

Буюк одамларнинг ўз ҳаёти ҳақида ёзганларини севиб, талашиб ўқишимизнинг сабабларидан бири — бизнинг худпарастлигимиздир: қайси бир жиҳатдан бўлмасин — фикрдами, туйғудами, қилиқлардами ва ҳатто камчилик-иллатлардами — ўша атоқли одам билан ўзимизнинг ўртамизда ўхшашлик топа олсак, жуда хурсанд бўламиз. Мабо-до майда, бечораҳол одамлар ҳам ўз ҳаёти ҳақида мана шундай ёзувлар ёзиб қолдирганларида эди, ўзимиз билан уларнинг фикрлари, қилиқлари, нуқсонлари орасида бундан ҳам кўп ўхшашлик топган бўлур эдик.

* * *

Оддий халқнинг ўзаро сўзлашув тили ҳам те-ран тадқикотларга арзийди. Биз ҳам ахён-ахёнда москвалик косиблар суҳбатига қулоқ тутиб тур-сак ёмон бўлмасди. Улар хайрон қоладиган дара-жада тоза тилда гапирадилар.

* * *

Ҳасад – агар яхши ниятдан бўлса, – мусобақа парисидир.

* * *

Майда ва бирёклама танқидга бўйсунадиган адабиёт нафратга лойиқдир.

* * *

Энг олий жасорат бор: бу, ниятлар ижодий тафаккур билан чирмашиб-бирикиб кетган кашфиёт жасорати, яратиш жасорати, – Шекспир, Данте, Мильтон, «Фауст»даги Гёте, «Тартюф»даги Мольер жасоратлари мана шундай жасоратдир.

* * *

Такрор айтилган ўткир сўз тўмтоқлашади.

* * *

Аниклик ва қисқалик – насрнинг бош фазилатларидир. Наср фикр, фикр талаб қилади = фикр бўлмас экан, гўзал иборалар сарик чақага арзимай қолади: шеър бошқа гап (аммо шоирларимиз ҳам шеърларида ҳадеб сийкаси чиққан фикрларни келтиравермасдан, ундан кўра, муҳимроқ ғояларни олиб кирсалар ёмон бўлмасди. Ўтиб кетган ёшлик хотиралари билан адабиётимизни олға силжитиб бўлмайди).

* * *

Зийрак дегани, бу ҳали ақли дегани эмас. Аҳмоқлар ва ҳатто ақлдан озганлар ҳам хайрон коларли ларажада зийрак бўлишлари мумкин. Яна шуни қўшимча қилиш керакки, зийраклик хусусияти даҳо билан – одатдаги содда, улуғвор феълли, очик кўнгилли даҳо билан – камдан-кам ҳолларда эш бўлади.

* * *

Пётр I шундай деган: «Бахтсизликдан кўрққан бахтга етишолмайди».

Шарифа Абдураззоқова таржимаси

Бахтсизликни яхши мактаб дейдилар, балки шундайдир. Лекин энг яхши дорилфунун бахтда мужассам. У эзгулик ва гўзалликка кодир қалб тарбиятини ниҳоясига етказди.

* * *

Ғийбат исботланмаганда ҳам деярли бир умрга доғ қолдиради.

* * *

Фикр! Буюк нарса! Инсоннинг улуғворлиги ҳам фикрдан бўлмай нимадан?

* * *

Ўқиш – энг яхши таъзим. Буюк алломанинг фикрига эргашиш энг марокли илмдир.

* * *

Зўр тасаввур буюк билимни такозо этади.

* * *

Аждодларга хурматсизлик ахлоқсизликнинг биринчи белгисидир.

* * *

Ёшлик – буюк афсунгар.

Мактубларидан

Одамларга сен ўзингдан келиб чиқиб баҳо берма.

* * *

Хомийлардан коч, негаки, хомийлик кўрсатувчилар ғурурингни поймол қилади ва таҳқирлайди.

* * *

Аёлларни канча кам севсак, уларни бўйсундиришимиз осон кечади.

* * *

Ҳеч қачон ҳақоратга ҳақорат билан жавоб қайтарма.

* * *

Бахтни ҳамма юрадиган йўлдан юрибгина топиш мумкин.

* * *

Ҳеч қачон қарз кўтарма, яхшиси мухтожликка бардош бер, ишон, мухтожлик сира одамлар тасаввур қилганчалик кўркинчли эмас, ҳар ҳолда мухтожлик шармандаликдан ёки шунга ўхшаш ҳолга тушиб, гап-сўз бўлгандан кўра тузук.

* * *

Даҳо бир назар ташлашдаёқ ҳақиқатни кашф этади.

МУНДАРИЖА

<i>Эргаш Очилов. Пушкин даҳоси</i>	3
--	---

ШЕЪРЛАР

Булбул ва гул	12
Банди	12
Олегнинг фоли тўғрисида кўшик	13
Қиш кечаси	18
Сизни севган эдим	19
«Тикиламан...»	19
Гул	20
Куйлама ёнимда	20
«Сибирь конларининг тагида...»	21
Бокчасарой фонтани	22
Чаадаевга атаб	23
Пушчин альбомига	24
Қора шол	25
Романс	26
Кўшикчи	29
Истак	30
Элегия	30
Бўрон	32
1827 йил 19 октябрда	32
Тумор	33
Сувга чўккан одам	34
«Шовкинли кўчада...»	37
Акс садо	39

«Бас, етар...»	39
Булут	40
Лўлилар	40
Булбул.....	41
«Мен сизга ачинмайман...»	42
«Кечирармикансан...»	43
... га	44
«Агар сени алдаса ҳаёт»	45
Орзу оташи	45
Видолашув	46
... га	47
Ўйладимки	47
Ватан сохилларида	48
Элегия	49
Сингиллар ва акалар	50
Аломатлар	54
«Жонажон юртининг...»	55
Куйдирилган мактуб	55
Елвориш	56
Сув париси	57
Шоир	59
Кавказ	60
Мехнат	61
Ўсмирга	61
Гайдук Хризич	62
Будрис ва унинг ўгиллари	63
Қишки йўл	66
«Шундай эди...»	67
Чол	68
Кўз ёши	68
Дўстлик	69

Кушча	69
Сен ва сиз	70
Ҳофиздан	70
Эпиграмма	71
Эпиграмма	71
Карлар	72
Ўтинч	72
«Ҳаммаси тугали...»	73
Ҳикмат	73
Янгилик	74
Тўғри башорат	74
Демон	74
Шоирга	75
«Орамизда яшаганди ул...»	76
«Жанглар маълум...»	77
Ўч олиш ҳақида	77
Қуръондан иқтибос	78
Дўстларимга	85
«Танишдир менга жанг...»	87
«Гуржистоннинг дардларин, гўзал...»	87
...га	88
«Асра мени, асра, гуморим...»	88
«Тасодифий, беҳуда химмат...»	89
«Тентийманми кўча...»	90
«Оздирмагил ақлдан, Худо...»	91
«Фавворалар салкинидан дур...»	92
«Подшога дедилар...»	93
«Сенга ҳавас қиламан...»	94
Фаришта	94
Ҳалок бўлган рицар	95
Ҳайкал	96

Тикланиш	97
«Сенга исмим менинг»	98
Жўраларга	99
... га	99
Икбол	100
Оят	101
Пайгамбар	101
Элегия	103
Этикдўз	103
Дарё ва доно	104
Ўзимга марсия	104
Зар ва тиг	105
Ёш қиз ва қари ошиқ	105
От	106
Шоир ва одамлар	106
Рашкчи қиз	107
Циклоп	107
Нега?	107
Қамчи	108
Севги	108
Е.П. Полторацкаяга	109
Навел Вяземский альбомига	109
Васф	109
Ф.Т.га жавоб	109
Қуръон мутолааси	110
Анна Н. Вульфга	110
Дўстлик	111
Эпиграмма	111
Ишқ иклими	111
Илк сеvgи	111
Тун	112

Сўнги учрашув	112
Умр баҳори	112
Эпиграмма	113
Тушкунлик	113
М...га ишқий бағишлов	113
Сосницкаянинг альбомига	114
Лилага	114
К...га	114
Шоир ўлимига эпиграмма	115
Шифохона леворидаги ёзув	115
Альбомга	115

ДОСТОНЛАР

Бокчасарой фонтани	116
Моцарт ва Сальери	142
«Евгений Онегин»дан	157

ҲИКМАТЛАР

«Евгений Онегин»дан	163
Турли асарлардан	171

Адабий-бадиий нашр

Жаҳон шеърляти дурдоналари

Александр Сергеевич Пушкин

ЭСИМДАДИР АЖИБ ДАМ ХАЛИ

Мухаррир Анвар Шер

Рассом А. Бурхонов

Бадиий мухаррир Р. Зуфаров

Техник мухаррир У. Ким

Мусаххих Ш. Орипова

Компьютерда тайёрловчи Ф. Тугушева

Нашриёт лицензияси АИ № 158, 14.08.09.

Босишга рухсат этилди 08.02.2012. Офсет қоғоли.

Бичими 70×90^{1/2} мм. «Times» гарнитураси.

Офсет усулида босилди. Шартли б.т. 6,73. Нашр т. 5,77.

Адади 3000 нусха. Буюртма № 11-255.

Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги инини

«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйи.

100129, Тошкент, Навоий кўчаси. 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20

Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.

e-mail: iptduzbekistan@mail.ru

www.iptd.uzbekistan.uz

Пушкин, Александр Сергеевич.

П96 Эсимдадир ажиб дам ҳали / А.С. Пушкин: тўпловчи, сўз боши ва изоҳлар муаллифи: Э. Очилов. – Т.: «O‘zbekiston», 2012. – 184 б. – (Жахон шеърляти дурдоналари).

ISBN 978-9943-01-759-7

Улуғ рус шоири Александр Сергеевич Пушкин ўзбек маданият-адабий ҳаётининг таркибий қисмига айланиб кетган бўлиб, адиб асарлари бир неча авлод таржимонлар томонидан қайта-қайта таржима қилиниб келмоқда. Ушбу тўплам унинг ўзбек тилига ўгирилган ҳассос шеърларининг энг сара намуналари, шунингдек, Усмон Носир таржимасидаги «Боғчасарой фонтани» достони, Жамол Камол таржимасидаги «Моцарт ва Сальери» драматик достони, «Евгений Онегин» шеърлий романидаги гўзал лирик парчалар ва турли асарларидан саралаб олинган хикматлари асосида тузилди.

УДК: 821.161.1-1

ББК: 84(2 Рос-Рус)1

4500 c

«O'ZBEKISTON»

ISBN 978-9943-01-759-7

A standard 1D barcode with vertical black bars of varying widths on a white background, used for product identification.

9 789943 017597